

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**ÂŞIK DÂİMÎ’NİN ŞİİRLERİNDEKİ TASAVVUFİ
KAVRAMLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Fatma UYSAL AKMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Onur AYKAÇ

HAZİRAN - 2025

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÂŞIK DÂİMÎ'NİN ŞİİRLERİNDEKİ TASAVVUFİ
KAVRAMLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma UYSAL AKMAN

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

“Bu tez, 26/05/2025 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıda isimleri
bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Onur AYKAÇ (Danışman)	Başarılı
Doç. Dr. Hüseyin AKSOY	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Medine DEMİR	Başarılı

ETİK BEYAN METNİ

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet :

Hayır : X

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dâhil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Fatma UYSAL AKMAN

26/05/2025

ÖNSÖZ

Asıl adı İsmail Aydın olan Âşık Dâimî, 20. yüzyıl âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden biridir. Ailesi ve yetiştiği çevre dolayısıyla Alevi-Bektaşî dünya görüşünü benimseyen âşık, şiirlerinden dinî-tasavvufî konuları hiç eksik etmemiştir. Bu çalışma, Âşık Dâimî'nin şiirlerinde kullandığı tasavvufî kavramların açıklamalarını içermektedir. Böylece az sayıdaki âşık sözlüklerine, Dâimî üzerine hazırlanan bu çalışma da eklenmiştir.

Yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteğini esirgemeyen, derin bilgisi ve tecrübesiyle her daim bana yol gösteren değerli danışmanım Doç. Dr. Onur Aykaç'a teşekkürü bir borç bilirim. Tez sürecinde verdiği destekten dolayı kıymetli eşim Doç. Dr. Erdi Akman'a, varlığıyla bize neşe veren sevgili çocuklarım Ömer Kaan ve Ahmet Tolga'ya ve canım aileme en içten şükranlarımı sunarım.

Fatma UYSAL AKMAN

26/05/2025

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	2
Araştırmanın Yöntemi	2
Literatür Taraması	3
1. BÖLÜM: ÂŞIK DÂİMÎ’NİN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ	7
1.1. Âşık Dâimî’nin Hayatı.....	7
1.2. Âşık Dâimî’nin Edebî Kişiliği	10
2. BÖLÜM: ÂŞIK DÂİMÎ’NİN ŞİİRLERİNDE KULLANDIĞI TASAVVUFİ KAVRAMLAR VE AÇIKLAMALARI	21
SONUÇ	94
KAYNAKÇA.....	97
EKLER	100
EK.1: Âşık Dâimî’nin Şiirlerinde Geçen Bütün Sözcüklerin Sıklık Listesi	100
ÖZGEÇMİŞ	154

ÖZET

Başlık: Âşık Dâimî'nin Şiirlerindeki Tasavvufi Kavramlar Üzerine Bir İnceleme

Yazar: Fatma UYSAL AKMAN

Danışman: Doç. Dr. Onur AYKAÇ

Kabul Tarihi: 26/05/2025

Sayfa Sayısı: 154

Son dönem âşıklık geleneğinin önemli isimlerinden biri olan Âşık Dâimî; dört yüzü aşkın şiirinde aşk, yurt sevgisi, gurbet, din büyüklerine duyulan muhabbet, Kerbela olayının verdiği hüznün, toplumsal meseleler, Atatürk sevgisi gibi temaların yanında dinî-tasavvufi konuları da işlemiştir. Gerek On İki İmam'ın soyundan gelmesi gerekse yetiştiği çevrenin bu yönde bir eğilimi bulunması sebebiyle Âşık Dâimî, Alevi-Bektaşî geleneğini benimsemiştir. Ancak şiirlerinde sadece Alevi-Bektaşî düşünce evrenine ait kavramları değil, genel tasavvufi terimleri de kullanmıştır. Bu çalışma, Âşık Dâimî'nin şiirlerinde kullandığı tasavvufi kavramları tespit ve tahlil etme amacını taşımaktadır. Adnan Erhayat Fırat'ın (2019) yüksek lisans tezinde yer alan 425 şiir, çalışmamızın ana malzemesini oluşturmaktadır. Bu tezle birlikte, az sayıdaki âşık sözlüklerine bir yenisi daha eklenmiş ve İslam tasavvufu merkezli bir “Âşık Dâimî Sözlüğü” oluşturulmuştur.

Yapılan incelemeler neticesinde, Âşık Dâimî'nin 173 farklı tasavvufi kavramı şiirlerinde kullandığı görülmüştür. Bunlar içinde en çok başvurduğu kavram, hakikat (96 kez) olmuştur. Görünenin ardındaki gizli manayı içeren hakikat kavramına sıkça müracaat etmesi tesadüf değildir. Dünyanın tuzaklarından kurtulup manevi huzura ermek isteyen herkes, hakikatin, yani Allah'ın tecellisinin peşinden koşmaktadır. Çocukluğundan beri tasavvuf geleneğinin içinde büyüyen Dâimî'nin de en çok hakikati duyması, onu araması, ona şiirlerinde yer vermesi doğaldır. Dâimî'nin şiirlerinde “hakikat” kavramını sırasıyla “nur (74), pir (73), eren (59), kul (55), sır (54), arif (53), mümin (39), kurban (35), erkân (35)” kavramları takip etmektedir. Bunların da İslam tasavvufunun temel kavramları olduğu âşikârdır.

Anahtar Kelimeler: Son dönem âşıklık geleneği, Âşık Dâimî, tasavvufi kavramlar, sözlük.

ABSTRACT

Title of Thesis: A Review on the Sufistic Concepts in the Poems of Âşık Dâimî

Author of Thesis: Fatma UYSAL AKMAN

Supervisor: Assoc. Prof. Onur AYKAÇ

Accepted Date: 26/05/2025

Number of Pages: 154

Âşık Dâimî, one of the prominent figures of the late minstrel (âşık) tradition, explored not only themes such as love, patriotism, homesickness, reverence for religious figures, the sorrow caused by the Karbala incident, social issues, and admiration for Atatürk in his more than four hundred poems, but also addressed religious and mystical (sufistic) topics. Being a descendant of the Twelve Imams and having been raised in an environment inclined towards spirituality, Âşık Dâimî embraced the Alevi-Bektashi tradition. However, in his poetry, he did not limit himself to concepts exclusive to the Alevi-Bektashi worldview; he also used general sufi terminology. This study aims to identify and analyze the sufistic concepts found in the poetry of Âşık Dâimî. The primary source for this research consists of 425 poems featured in Adnan Erhayat Fırat's 2019 master's thesis. Through this work, a new entry has been added to the limited number of dictionaries related to âşık literature, resulting in the creation of an "Âşık Dâimî Dictionary" centered on Islamic mysticism.

The analysis revealed that Âşık Dâimî employed 173 different sufistic terms in his poetry. Among these, the most frequently used concept was truth/reality (hakikat), which appeared 96 times. His frequent reference to hakikat, which denotes the hidden meaning behind appearances, is no coincidence. Anyone who seeks to escape the traps of the material world and attain spiritual peace strives to pursue hakikat - that is, the manifestation of Allah. It is only natural that Dâimî, who grew up within the tradition of sufism, would often evoke, seek, and include hakikat in his poetry. Following hakikat, the next most frequently used terms in his poems are light (nur - 74), spiritual guide (pir - 73), saint (eren - 59), servant (kul - 55), secret (sır - 54), wise (arif - 53), believer (mümin - 39), sacrifice (kurban - 35), and ritual/order (erkân - 35). These are clearly fundamental concepts within Islamic mysticism.

Key Words: The latest tradition of minstrelsy, Âşık Dâimî, sufistic concepts, dictionary.

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı, 20. yüzyıl âşık edebiyatı içinde önemli bir yere sahip olan Âşık Dâimî’yi “kullandığı tasavvufi kavramlar” üzerinden irdelemektir. Bugüne kadar Dâimî üzerine hazırlanan dört yüksek lisans tezinden üçü, onun eserlerinin müzikal değeri üzerinde yoğunlaşmış; sadece Adnan Erhayat Fırat (2019), Âşık Dâimî’nin şiirlerini yapı-tema merkezli bir incelemeye tabi tutmuştur. Yine “Literatür Taraması” başlığında görüleceği gibi, Daimi’yi konu edinen üç kitap ve dört makalede de benzer bir inceleme anlayışı takip edilmiştir. Bu tezle birlikte Âşık Dâimî, şiirlerinde tercih ettiği tasavvufi kavramlar üzerinden değerlendirilmiş; böylece İslam tasavvufu merkezli bir “Âşık Dâimî Sözlüğü” oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Dâimî’nin dedelik vasfından dolayı Alevi-Bektaşî dünya görüşünü şiirlerinin ana damarı haline getirdiği iddiasının da ne dereceye kadar doğru olup olmadığı sorgulanmıştır. En çok kullandığı on tasavvufi kavramın “hakikat (96), nur (73), pir (73), eren (59), kul (55), sır (54), arif (53), mümin (39), kurban (35), erkân (35)” olduğu dikkate alındığında, Dâimî’yi sadece Alevi-Bektaşî dünya görüşü üzerinden değerlendirmenin yanlış olacağı bu çalışmayla ortaya konulmuştur.

Âşık edebiyatı çalışmalarının en büyük eksiklerinden biri, âşık/şair sözlüklerinin çok az olmasıdır. Hatta bu bahiste bugüne kadar dört çalışma öne çıkmaktadır. İlki, Sıtkı Soylu (1997) tarafından hazırlanan *Örnekleme-Açıklamalı Karacaoğlan Sözlüğü*’dür. İkincisi, Leyla Akgül’ün (2014) kaleme aldığı *Pir Sultan Abdal Sözlüğü*’dür. Üçüncüsü, Nurettin Albayrak’ın (2014) hazırladığı *Gönül Çalab’ın Tahtı (Açıklamalı Yunus Emre Sözlüğü)* adlı çalışmadır. Dördüncüsü ise Nuro! Genç (2021) tarafından hazırlanan *Âşık Veysel’in Şiirlerinin Söz Dizimi ve Sözlük Çalışması* adlı yüksek lisans tezidir. Albayrak’ın eserinin bir mutasavvıf-şairi konu edindiği düşünüldüğünde, âşık edebiyatı bahsinde sadece üç sözlük çalışması öne çıkmaktadır. Bu tezle birlikte 20. yüzyıl âşıklık geleneğinin önemli isimlerinden biri olan Âşık Dâimî’nin de tasavvuf temelli sözlüğü hazırlanmış; böylece literatürdeki önemli bir boşluk doldurulmuştur.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu çalışma, Âşık Dâimî'nin şiirlerinde kullandığı tasavvufi kavramlar üzerine tesis edilmiştir. Her ne kadar tezimizin ilk bölümünde Dâimî'nin hayatı ve sanatı bahsine kısaca değinilmiş olsa da asıl odak noktamız, onun şiirlerinde kullandığı tasavvufi kavramların sözlüğünü yapmaktır. Bu amaçla Adnan Erhayat Fırat'ın (2019) *Âşık Dâimî ve Âşık Edebiyatındaki Yeri* adlı yüksek lisans tezinde yer alan 425 Dâimî şiiri esas alınmıştır. Ayrıca, Dâimî'yi konu edinen diğer tez, kitap, makalelere de ihtiyaç halinde müracaat edilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmaya öncelikle Âşık Dâimî hakkında yazılan kitap, makale, bildiri, tez gibi temel kaynaklar okunarak başlanmış ve kapsamlı bir literatür araştırması yapılmıştır. Bu sürecin sonunda, Âşık Dâimî'nin hayatını, sanatını, icra tekniklerini konu edinen çalışmaların mevcut olduğu, ancak onun şiirlerinde kullandığı tasavvufi kavramların detaylı bir incelemeye tabi tutulmadığı tespit edilmiştir. Ardından Dâimî'nin bütün şiirlerinin yer aldığı bir kaynak arayışına girilmiş ve Adnan Erhayat Fırat'ın (2019) yüksek lisans tezinde yer alan 425 şiir esas alınmıştır. Bu tercihte, Fırat'ın Dâimî'ye ait bütün şiirleri bir araya toplamış olması belirleyici olmuştur.

Çalışmanın bir sonraki aşamasında Dâimî'nin bütün şiirleri word ortamına aktarılmış, bu şiirler kelime kelime ayrılmış ve her bir kelimenin çekim ekleri silinerek kök veya gövde haline gelmeleri sağlanmıştır. Ardından kök veya gövde halindeki kelimeler alfabetik sırayla dizilerek benzer olanları silinmiş ve ortaya Dâimî'nin kullandığı kelimelerin tam listesi çıkmıştır. Son aşamada ise bu kelimelerin içinden “tasavvufi kavramlar” ayıklanmış ve nihayet tezin yazım aşamasına geçilmiştir.

Çalışmamız bir giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır:

Dört alt başlıktan oluşan “Giriş” bölümünde tezimizin önemi, amacı, kapsamı, sınırlılıkları, yöntemi ve literatür taraması yer almaktadır.

Âşık Dâimî'nin hayatı ve edebî kişiliği bahsine ayrılan “Birinci Bölüm”, iki alt başlıktan meydana gelmektedir. “Âşık Dâimî'nin Hayatı” alt başlığında, Dâimî'nin ailesi, doğumu, saz ve sözle tanışma süreçleri anlatılmıştır. “Âşık Dâimî'nin Edebî Kişiliği” alt başlığında

ise şiiirlerinin genel özellikleri ve öne çıkan temaları örnek mısralar eşliğinde ele alınmıştır.

“Âşık Dâimî’nin Şiirlerinde Kullandığı Tasavvufi Kavramlar ve Açıklamaları” başlıklı “İkinci Bölüm”, tezin ana inceleme kısmıdır. Burada Dâimî’nin şiirlerinde kullandığı 173 tasavvufi kavram alfabetik sırayla tek tek ele alınmış ve her bir kavram örnek mısralarla desteklenmiştir. Örnekler seçilirken Dâimî’nin sayıca çok kullandığı kavramlara birden fazla örnek verilmiş, çok az tercih ettiği kavramlar içinse bir örnek ile yetinilmiştir. Bu arada, ağız özelliklerine bağlı olarak Dâimî’nin bazı kelimeleri yerel söyleyişe uydurduğu bilinmektedir. Tasavvufi kavramlar incelenirken Dâimî’nin değiştirdiği halleri değıil standart dildeki yazımları esas alınmıştır. Ayrıca Hacı Bektaş Veli, Pir Sultan Abdal, Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve diğier On İki İmamların isimleri birer tasavvufi kavram olarak değierlendirilmemiş ve bunlar, incelemeye esas olan 173 tasavvufi kavram arasında yer almamıştır.

Çalışmamızın “Sonuç” başlığında tezin akılda kalan tarafları kısaca özetlenmiş; “Kaynakça” kısmında, çalışmamızda kullanılan materyaller alfabetik sırayla dizilmiştir. Son olarak ek kısmında “Âşık Dâimî’nin şiirlerinde geçen bütün sözcüklerin sıklık listesi” verilmiştir. Böylece çalışmada kullanılan tasavvufi kavramların yanında, tasavvufla bağı olmayan ama âşığın şiirlerinde kullandığı kelimeler de gösterilmiştir.

Literatür Taraması

Burada, Âşık Dâimî üzerine hazırlanan belli başlı çalışmalar kısa kısa tanıtılmıştır. Böylece Dâimî hakkında daha önce nelerin söylendiğı/yazıldığı görülmüş, onun kullandığı tasavvufi kavramlar üzerine literatürde herhangi bir çalışma olmadığı bir kez daha teyit edilmiştir.

Âşık Dâimî’nin kızı Yedigâr Aydın Orhan (2000) tarafından yazılan *Âşık Dâimî (Hayatı ve Eserleri)* adlı kitapta, Dâimî hakkındaki bilgi ve belgelerin yanı sıra Âşık Dâimî’nin bütün şiirleri de yer almaktadır. Bu eser, daha sonraları Âşık Dâimî üzerine hazırlanan pek çok akademik çalışmaya kaynaklık etmesi bakımından son derece önemlidir.

Süleyman Zaman (2008) *Derinliklerin Ozanı Âşık Daimi (Yaşamı, Felsefesi ve Şiirleri)* adlı çalışmasında, Âşık Dâimî’yi her yönüyle ele almıştır. Dâimî’nin hayatı, edebî

kişiliği, şiirlerinin özellikle Alevilik-Bektaşılık bağlamında taşıdığı tasavvufi derinliği, öne çıkan belli başlı temaları, toplumsal meselelere karşı âşığın duyarlılığı örnek mısralar eşliğinde detaylı olarak ele alınmıştır. Eserin sonunda Âşık Dâimî'nin 57 şiiri ile Âşık Dâimî'ye başka şairlerin yazdığı 2 şiire de yer verilmiştir.

Hacı Bektaş Veli Kültür Derneği tarafından 2012 yılında gerçekleştirilen etkinliğin kitaplaştırılmış hali olan *Âşık Dâimî Anısına 2. Uluslararası Halk Ozanları Hacibektaş Buluşması* adlı kitap, Dâimî araştırmaları için bir diğer önemli kaynaktır. Âşık Dâimî üzerine çalışma yapanların konuşmalarını da içeren kitapta Dâimî'nin âşıklık geleneği içindeki yeri, Alevilik-Bektaşılık kültürünün Dâimî'deki yansımaları başta olmak üzere pek çok konuya dair konuşma metinleri yer almaktadır.

Adnan Erhayat Fırat (2019), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında tamamladığı *Âşık Dâimî ve Âşık Edebiyatındaki Yeri* adlı yüksek lisans tezinde Âşık Dâimî'nin hayatı, âşıklık geleneği içindeki yeri, edebî kişiliğinin öne çıkan tarafları, şiirlerinin detaylı yapı-tema incelemesi gibi hususları ele almıştır. Altı ana bölümden oluşan bu çalışmanın bir başka önemli yönü, Dâimî'nin bütün şiirlerinin metinlerini hece sayıları bakımından gruplandırarak vermesidir. Çalışmada yedili hece ölçüsüyle yazılan 6, sekizli hece ölçüsüyle yazılan 114, on birli hece ölçüsüyle yazılan 291, on beşli ve on altılı hece ölçüsüyle yazılan 1'er olmak üzere toplam 413 heceli şiir yer almaktadır. Ayrıca Dâimî'nin divani nazım şekliyle yazdığı 12 şiiri de çalışmada sunulmuştur.

Tayfun Tekneci (2019), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Ana Sanat Dalında bitirdiği *TRT Repertuvarındaki Âşık Dâimî Türkülerinin Müzikal Analizi* başlıklı yüksek lisans tezinde Dâimî'nin TRT repertuvarında kayıtlı olan 22 türküsünün ses sahası, dizileri, seyir özellikleri, ölçü yapıları, biçimleri ve genel karakterinin tespitini yapmıştır. Bulguların tek bölümde toplandığı çalışma, daha sonra gerçekleştirilecek benzer çalışmalar için dört öneriyle son bulmaktadır.

Serkan Odan (2021), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Ana Bilim Dalı Müzik Bilimleri Bilim Dalında hazırladığı *Âşık Dâimî'nin Eserlerinin Notasyonu ve İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde Dâimî'nin TRT repertuvarında kayıtlı olan 10 eserlerinin ses kayıtlarını inceleyerek notasyonu ve icra analizini

yapmıştır. Dört ana bölümden oluşan tezde, söz konusu eserler hem saz hem söz şeklinde notasyonu yazılarak icra yönünden incelenmiş; Dâimî'nin çalma ve söylemede tavır ve üslûbunu ifade eden sesler tespit edilmiştir.

Gonca Çiçek (2021), Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Müziği Ana Sanat Dalı Türk Musikisi Sanat Dalında tamamladığı *Âşık Dâimî İsmail Aydın'ın İcracı Kimliği ve İcra Ettiği Eserlerin Metin/Müzik Bakımdan Analizi* adlı yüksek lisans tezinde Dâimî'nin hayatı, sanatı, icracı kimliği, âşıklık geleneğindeki yeri ve önemi konularını ele almıştır. 5 ana bölümden oluşan tezde, Dâimî'nin TRT repertuarındaki eserleri ile daha önce notaya alınmamış 10 eseri makam yapısı, icra/müzikal özellikleri bakımından detaylı olarak analiz edilmiştir.

Canser Kardaş (2021), “Âşık Dâimî'nin Şiirlerine Ekoeleştirel Bir Yaklaşım” başlıklı makalesinde şiirlerinden hareketle Âşık Dâimî'nin doğaya yaklaşımını ortaya koymuştur. Dâimî'nin doğrudan doğruya ekolojik kaygıyla yazılmış şiirleri bulunmasa da doğanın barındırdığı canlı-cansız varlıklara karşı beslediği sevgi ve kendisini doğanın bir parçası olarak görmesi anlayışı örnek mısralar işleğinde detaylı olarak irdelenmiştir.

Servet Yaşar ve Cem Karataş (2022) tarafından kaleme alınan “Âşık Daimî'nin Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme” adlı makalede, Âşık Dâimî'nin hayatı ve edebî kişiliğinin yanı sıra kaynak kişi olarak TRT repertuarında kayıtlı olan 22 eserlerinin incelendiği görülmektedir. Söz konusu eserlerin edebî ve müzikal açıdan değerlendirildiği çalışmada, âşıklık geleneğinin günümüzde yüklendiği işlevler de irdelenmiştir.

Serap Yağmur İlhan (2023) tarafından yazılan “Âşık Daimî'ye Ait Olan Türkülerin Değer İçerikleri Açısından İncelenmesi” başlıklı makalede, Dâimî'nin TRT repertuarında kayıtlı olan eserleri “adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik” olmak üzere 10 kök değer açısından incelenmiştir. Makalenin sonunda, Dâimî'nin eserlerinde en sık rastlanan değer “sevgi”, en az rastlanan değer ise “sabır” olduğu ortaya konulmuştur.

Süleyman Fidan ve Gülbeyaz Aydoğan (2023) tarafından yazılan “Damlanın Yolculuğuna Farklı Bakışlar: Seyr ü Sülûk ve Monomit Çerçevesinde Âşık Dâimî'nin Bir Şiiri” başlıklı makalede, Âşık Dâimî'nin “Bir Gerçeğe Bel Bağladım” şiiri inceleme

konusu edilmiştir. Söz konusu şiir, makalenin ilk bölümünde tasavvuf kültüründe seyr ü sülûk yapan bir salike bakışla irdelenmiş; ardından Joseph Campbell'ın Monomit kuramındaki kahramanın yolculuk evrelerine göre değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın sonunda, bir anlatı kahramanı ile bir salikin erginlenme seyahatinde ortak evrensel izler bulunduğu kanaatine varılmıştır.

1. BÖLÜM: ÂŞIK DÂİMÎ'NİN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. Âşık Dâimî'nin Hayatı

Asıl adı İsmail Aydın olup Cumhuriyet'ten sonra Sivas'ın Kangal ilçesinin Ali Bey Köyü'nden İstanbul'a göç etmiş bir aileye mensuptur. Âşık Dâimî, 1932 yılında İstanbul'da doğmuştur. (Fırat, 2019, s. 18) Henüz dört beş yaşlarındayken çeşitli sebeplerle ailesiyle birlikte önce Tercan'a, sonra Sivas'ın Kangal ilçesine, 2. Dünya Savaşı sıralarında ise tekrar Tercan'a göç etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçlerde özellikle Tercan ve daha sonra Çayırılı ilçesine bağlı Karahüseyin köyünde geçirdiği zamanlar, Âşık Dâimî'nin hayatında önemli bir yere sahiptir. (Yaşar ve Karataş, 2022, s. 33) Âşık Dâimî, Erzincan'a bağlı Tercan ve Çayırılı ilçesine bağlı Karahüseyin köyünde büyümüştür. (İlhan, 2023, s. 26) Âşık Dâimî'nin babasının adı Musa, annesinin adı ise Selvi'dir. Dâimî'nin babası Musa ile annesi Selvi amca çocuklarıdır. Musa Aydın'ın babası Dursun Dede ile Selvi Aydın'ın babası Yusuf Dede kardeşlerdir. Âşık Dâimî altı çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Kardeşleri İbrahim, Gülizâr, Bergüzar, Gülistân, Süleyman'dır. (Fırat, 2019, s. 18)

Âşık Dâimî'nin şiirlerinden anlaşılacağı üzere anne ve babasına karşı derin bir sevgi bağı vardır. Bu derin sevgiye karşın Âşık Dâimî âşıklık gezilerinde haber alamaması nedeniyle hem annesinin hem de babasının cenazelerine katılamamıştır. Âşıklık geleneğinin bir gereği olan diyar diyar gezmek, anne ve babasının cenazelerine katılamamasına ve son vazifesini yerine getirememesine sebep olmuştur. Bu durum Âşık Dâimî'nin içinde bir ukde olarak kalmıştır. (Fırat, 2019, s. 18) Anne ve babasının cenazesine katılamaması sebebiyle yazdığı bir dörtlük şu şekildedir:

“Babam göçtü göremedim yüzünü

Anam göçtü yumamadım gözünü

Sardı bedenime hasret közüünü

Dert efkârım ayrılığın elinden” (Fırat, 2019, s. 19)

Dâimî'nin, şiirlerinden hareketle soyunu manevi olarak On İki İmamlardan İmam Rıza'ya bağladığı görülmektedir. İmam Rıza, On İki İmamlardan 8. imamdır. Böylece Dâimî

soyunu İmam Rıza üzerinden Hz. Ali'ye de dayandırmaktadır. (Fırat, 2019, s. 20) Âşık Dâimî'nin ailesi, Sivas ve Erzincan yörelerinde “Ali Babaoğulları” lakabıyla tanınan büyük bir sülaledir. Dâimî, aynı zamanda Alevi inanç kültürü içinde yetişmiş ve soyu Ehlibeyit'e dayanan bir ailenin ferdidir. Dâimî'nin babası Musa Dede, On İki İmamlardan İmam Rıza soyundan gelmektedir. Alevilik-Bektaşilik kültüründe önemli bir yeri olan “Dedelik” makamı, Dâimî ve ailesi için de değerli bir makamdır. Aynı zamanda Alevi inancında ilerlemek isteyenlere yol gösterip mürşit ocaklarına talip olanlara ise rehber olmuşlardır. (Yaşar ve Karataş, 2022, s. 23)

Âşık Dâimî, büyük bir aşk ile bağlandığı Gülsüm Hanım ile 1951 yılında evlenmiştir. Âşık Dâimî ve Gülsüm Hanım birbirlerini rüyada görmüşlerdir. Gülsüm Hanım'ın babası Hasan Çiçek, ilk başta Âşık Dâimî dede soyundan geldiği için kızının bu önemli sıfatı kaldıramayacağını düşünmüş ve evlenmelerine karşı çıkmıştır. Daha sonra araya girenler vasıtasıyla evlenmelerine izin vermiştir. Âşık Dâimî'nin Gülsüm Hanım ile olan evliliğinden yedi çocuğu olmuştur. Dâimî'nin, eşi Gülsüm Hanım'dan Ali Naki, Musa Kazım, Muharrem, Ali Rıza adlı dört erkek çocuğu; Yedigâr, Uğurcan, Hediye adlı üç kızı olmuştur.

Dâimî, bir şiirinde eşi ve kendisi dâhil ailesinin altı kişiden oluştuğunu söylese de onda derin üzüntüler bırakan kaybettiği 3 çocuğu olmuştur. Kızlarından Hediye'yi henüz 6 aylıkken o dönem yaygın olan boğmaca salgınında kaybetmiştir. Musa Kazım adlı oğlu acı bir olay neticesinde vefat etmiştir. Muharrem adlı oğlunu henüz 1-2 aylıkken kaybetmiştir. (Fırat, 2019, s. 22) Âşık Dâimî, ailesinin eşi ve kendisi dâhil altı kişiden meydana geldiğini aşağıdaki dörtlüklerle anlatmıştır:

“Eğer sorar isen bana

Ailem altı kişidir

Dinle arz edeyim sana

Ailem altı kişidir

Oğlum Naki oğlum Kazım

Yadigâr Uğurcan kızım

Eşim Gülsüm bir de Özüm

Ailem altı kişidir” (Fırat, 2019, s. 23)

Dâimî, okuma yazmayı kendi köyü olan Tercan Karahüseyin köyünde öğrenmiştir. Erzincan merkezde ilkokul eğitimi almıştır. Dâimî, bundan başka eğitim almamış, ancak kendini sürekli geliştirmiştir. (Fırat, 2019, s. 24) Dedeleri saz ustası olan Dâimî, bağlama ile küçük yaşında tanışmış ve kısa sürede yeteneğini kanıtlamıştır. Dâimî, ilk saz derslerini dedelerinden almıştır. (Fidan ve Aydoğan, 2023, s. 1102)

1960 yılında babasının trafik kazasında hayatını kaybetmesiyle birlikte dedelik vazifesini Âşık Dâimî yapmaya başlamıştır. Dedelik kimliğinden dolayı farklı yöreleri dolaşarak cem törenlerine katılmıştır. (Kardaş, 2021, s. 82)

Âşık Dâimî, 1960 yılında Isparta’da vatani görevini yapmıştır. 1953 yılında yirmili yaşlarındayken İstanbul’un alınışının 500. yılında Behçet Kemal Çağlar ile “Şiir Dünyamız” adlı programda İstanbul Radyosu’nda ilk radyo programını gerçekleştirmiştir. Bundan sonra ara ara radyo programlarına devam edecektir. (Yaşar ve Karataş, 2022, s. 34) Bu program ile Dâimî artık yerel bir ozan olmaktan çıkmış, tüm ülkede dinlenen bir ozan olmuştur. Yerellikten ulusallığa doğru bir sıçrama yapmış; bu programla ulusal kimliğini kazanmıştır. Âşık Dâimî, uzun yıllar İstanbul Radyosu’nda sözleşmeli sanatçı olarak da görev yapmıştır. Dâimî’nin asıl mesleği yaşamı boyunca bırakmadığı ozanlıktır. Hayatı boyunca turnelere, konserlere katılmış; Anadolu’yu diyar diyar gezmiştir. (Fırat, 2019, s. 25-26) Âşık Dâimî’nin 1962 yılında İstanbul’a tamamen yerleştiğini de belirtmek gerekir. (Halıcı, 1992, s. 64)

Dâimî, henüz yedi yaşındayken aileden gelen yetenek ve şevk ile saz ustası olmuştur. Dâimî’nin yetişmesinde dedeleri Musa Dede ve Mustafa Dede’nin önemli rolleri vardır. Özellikle cem ayinlerine katılması, Dâimî’nin saz çalma ustalığının ve söz söyleme yeteneğinin gelişmesine büyük katkı sunmuştur. Dâimî ilk eserini 1948 yılında on altı yaşındayken Erzincan Tercan’da yazıp bestelemiştir. Dâimî’nin ilk eseri “Bir seher vaktinde indim bağlara” adlı eseridir. (Fırat, 2019, s. 26)

Âşık Dâimî, hemen hemen bütün Anadolu'yu dolaşmıştır. Anadolu dışında Almanya, İngiltere, Fransa, İsviçre, Avusturya gibi Avrupa ülkelerini de gezmiştir. 1960'lı yıllarda Avrupa turnesine çıkmak üzereyken eşinin üzülmeye üzerine, toplum hafızasında yer edinmiş olan ünlü “Ne ağlarsın benim zülf-i siyahım” adlı parçayı eşine ithafen söylemiştir. Dâimî, 1964'ten itibaren her sene düzenli olarak yapılan Hacı Bektaş Veli'yi anma törenlerine katılmıştır. (Fırat, 2019, s. 27-28)

Âşık Dâimî, 17 Nisan 1983 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri Karacaahmet Türbesi'nin yanındadır.

1.2. Âşık Dâimî'nin Edebî Kişiliği

Dâimî, ilk saz derslerini dedelerinden almıştır. Dâimî'nin yetişmesinde önemli rolü olan diğer bir kişi Çayırılı Başköylü Hasan Efendi'dir. Çayırılı Başköylü Hasan Efendi, Dâimî'nin tasavvufi kimliğe adım atmasındaki rehberlerinden olmuştur. Âşık Davut Sularî de Dâimî'nin edebî kişiliğinin oluşmasında etkilidir. Âşık Dâimî “âşıklık” kimliğinin yanında dedelik makamının verdiği maneviyatı da eserlerinde harmanlayıp insanları doğru yola, hakikate çağırmaktadır. Âşık Dâimî şiirlerini ve “Alevî dedesi” kimliğini kullanarak mistik, tasavvufi Müslümanlığı yaymaya çalışan XX. asır Türk âşık edebiyatının önemli bir ozanıdır. (Fırat, 2019, s. 32-34) Kızı Yadigar Aydın Orhan; Âşık Dâimî'nin Âşık Veysel, Âşık Ali İzzet Özkan, Dursun Cevlani, Davut Sulari'den hem etkilendiğini hem de onları sevdiğini belirtmiştir. (Kardaş, 2021, s. 82)

Dâimî badeli âşıklardandır. Dâimî'nin mahlas alması ile ilgili iki farklı görüş vardır. Bunlardan biri, Dâimî sekiz yaşlarında bir gece rüyasında bir pir ona bade vermiş; badeyi sunan pir ‘Dâim Olasın’ demiş; bu olaydan sonra adı ‘Dâimî’ olmuştur. Mahlas alması ile ilgili diğer görüş ise yöre halkından edilen bilgilere göre Âşık Dâimî, mahlasını dönemin ileri gelen irfan sahibi şahsiyetlerinden Erzincan Çayırılı Başköylü Hasan Efendi'den almıştır. (Yaşar ve Karataş, 2022, s. 35)

Âşık Dâimî, halk tarafından “Dâimî Baba, İsmail Dâimî, İsmail Aydın, Âşık Dâimî, Kul Dâimî ve Dâimî Dede” olarak da tanınmıştır. (Fırat, 2019, s. 38)

Âşık Dâimî'nin ilk ustaları dedeleri Dursun Dede ve Yusuf Dede'dir. Dâimî'yi dedelerinden sonra etkileyen iki önemli isim Eyüp Dede İsyânî ve Potik Dede olmuştur.

(Fırat, 2019, s. 46-48) Bu arada Dâimî'nin insanlarla yarışma gibi bir gayesi olmadığı için gezip gördüğü yerlerdeki âşıklarla herhangi bir atışmaya girmemiştir. (Fırat, 2019, s. 53)

Dâimî şiirlerinde Alevi-Bektaşî öğretisine, Alevi-Bektaşî tasavvufuna daha çok yer vermiştir. Âşık Dâimî Alevi cemlerinde zâkirlik ile başladığı görevi Alevi dedeliğine kadar götürerek dedelik ve ozanlık sıfatlarını bünyesinde toplayı başarmıştır. Yetiştığı kültürel çevre dolayısıyla Alevi-Bektaşî geleneğine sahip bir halk şairidir. (Fırat, 2019, s. 60-62) Alevi-Bektaşî inanç sistemindeki en önemli olgu olan Hak-Muhammet-Ali üçlemesi, Âşık Dâimî'nin şiirlerinde sıklıkla görülmektedir. (Fırat, 2019, s. 68) Âşık Dâimî şiirlerinin bir kısmında Hz. Muhammet ve Hz. Ali'yi birlikte anmaktadır. Bu durum aşağıdaki dörtlükte de görülmektedir:

“Dâimî'yim gördüm Hakk'ın yolunu

Derdim dost bağının gonca gülünü

Teslim olup tuttum pîrin elini

Temelim Muhammet mekânım Ali” (Fırat, 2019, s. 69)

Âşık Dâimî şiirlerinde sadece Aleviliğin ve Bektaşiliğin geleneksel konularını işlememiştir. Aynı zaman döneminin toplumsal sorunlarından da uzak durmamış ve bunları şiirlerinde dile getirmiştir. Şiirlerinde doğunun kalkınması, yoksulluk ve sosyal düzeni eleştiren konulara yer vermiştir. (Kardaş, 2021, s. 83)

Âşık Dâimî, yüreğinde Ehlibeyt sevgisi ile yaşamış; her Alevi ozan gibi o da Kerbelâ olayına içten bir üzüntü hissetmiş; Hz. Hüseyin'e ağıtlar yazmıştır. (Fırat, 2019, s. 72) Âşık Dâimî örnek verilen dörtlükte de görüldüğü gibi birçok şiirinde Hz. Hüseyin'e duyduğu sevgiyi dile getirmiştir:

“Kerbelâ çölünde kanlar döküldü

Mezarına kara bayrak dikildi

Müminler içinde yası çekildi

Diller feryâd eder mâtem ayında” (Fırat, 2019, s. 73)

Dâimî için müzik önemlidir. O tekkelerindeki ibadeti müzik eksenli icra eden, ayinlerin müzikle ahengini sağlayan, kısacası müzikle ibadet eden bir kişidir. (Fırat, 2019, s. 103)

Dâimî'nin kızı Yadiğâr Aydın Orhan'dan edinilen bilgiye göre, şair bine yakın şiir yazmıştır. Ancak bu şiirlerin 400-450 tanesi elde bulunmaktadır. Elimizde bulunmayan şiirlerini 1980 Darbesi'nden sonra yakmıştır. (Fırat, 2019, s. 107)

TRT repertuvarında Âşık Dâimî'nin kaynaklık ettiği 22 eser bulunmaktadır. Bu eserler şu şekildedir: Âşıklar Neylesin Seni, Bir Seher Vaktinde, Bugün Ben Güzele Vardım, Bugün Bize Pir Geldi, Bugün Canan Geldi Bize, Bunca Kahrı Bunca Derdi, Coşar Koç Yiğitler, Dostun Bahçasına Bir Hoyrat Girmiş, Ela Gözlü Pirim Geldi, Eşrefoğlu Al Haberi, Ey şahin Bakışlım, Ezel Bahar Olmayınca, Geçti Gitti Vatanına Yurduna, Gitme Durnam Gitme, Gönül Ne Gezersin Seyran Yerinde, Kâinata Bir Zerreyim, Menzil Almak İster İsen, Ne Ağlarsın Benim Z lf  Siyahım, Sabah Namazında Kalktım Kozan'dan, Seherde Bir Bağa Girdim, Sevdiğim Yüzünden Kaldır Nikabı, şu Sinemde Yarelerim Sızılar. (Yaşar ve Karataş, 2022, s. 38-40)

Âşık Dâimî gerek gezilerinde halkla bir araya geldiği ortamlarda gerek çevresiyle yaptėı sohbetlerde, Aleviler tarafından değerli olan 7 ulu ozanı kendisine örnek aldığını ifade etmiştir. (Fırat, 2019, s. 120)

Âşık Dâimî'nin hem vokal hem de çalgı icra özelliğinin bulunmasında, yetiştiği Alevi inanç kültürü ve âşıklık geleneğinin önemli katkısı vardır. Bu konuda başta dedeleri ve ustalarının katkısı önemlidir. (Yaşar ve Karataş, 2022, s. 36)

Âşık Dâimî çok gezen bir âşıktır. Yurt içinde ve yurt dışında çok sayıda halk konserine katılmıştır. Ayrıca uzun süre TRT'de çalışmış olup türküler icra etmiştir. (Kardaş, 2021, s. 82) Dâimî yurt dışında özellikle Almanya, Fransa, İsviçre, Belçika, İngiltere, Avusturya gibi Avrupa ülkelerine, hatta bir kere de Avusturalya'ya düzenlenen turnelerde yer almıştır. (Yaşar ve Karataş, 2022, s. 36)

Âşık Dâimî, saza olan hâkimiyeti, irticalinin kuvvetli olması ve ezgi bulmadaki yeteneği sayesinde kısa sürede  nlenmiştir. Birçok deyişi plak yapılan Âşık Daimi saz şiiri geleneğinin gereklerini yerine getiren usta bir ozandır. Yergi ve türküleri yurt çapında sevilmiştir. (Kalkan, 1991, s. 253)

Ahmet Yesevî Üniversitesi Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'ne göre; Erzincan'da yaşadığı dönemde TRT korosunda çalışmıştır. İstanbul'a geldikten sonra önce bir fabrikada mal giriş-çıkışlarını kontrol ederek geçimini sağlayan Âşık Dâimî, ardından TRT'nin açtığı sınavı kazanmış, çalıştığı fabrikadan izin alamaması üzerine buradaki işinden istifa ederek Unkapanı'nda bir saz yapım ve öğretim atölyesi açmıştır. Bu atölye, dönemin sanatçıları için kültür ortamı vazifesi görmüştür. Tercan yöresinde ve Alevi kültüründe yetişmiş olan Âşık Dâimî hem bölge insanının özelliklerini hem de Alevi kültürünün hoşgörüsünü şiirlerine yansıtmıştır. Anadolu sahasında yetişen birçok âşık gibi, Âşık Dâimî de şiirlerini hece ölçüsü ile yazmıştır. Şiirlerinde çoğunlukla 8'li ya da 11'li hece ölçüsünü kullanmıştır.

Âşık Dâimî, şiirlerinin birçoğunu dördlük ve hece ölçü ile yazmıştır. Divan şiiri tarzında yazdığı birkaç şiirini görünüşte beyitle yazmış; ancak bu şiirlerde de yine hece ölçüsünü kullanmıştır. Âşık Dâimî şiirlerini koşma, güzelleme, semai, türkü, mani, ilahi, nefes, taşlama, koçaklama, medetnâme (istimdatname), ağıt, düvaznâme şekillerinde yazmıştır. (Fırat, 2019, s. 167-171)

Âşık Dâimî'nin şiirleri teknik olarak incelendiği zaman ölçü, uyak, kafiye, redif gibi şekil unsurlarını hatasız bir şekilde kullandığı görülmektedir. Özellikle şiirlerinde bulunan yapı hâkimiyeti incelendiği zaman, Âşık Dâimî'nin Türk millî nazım şekillerine ve millî ölçüsüne aşina olduğu görülmektedir. (Fırat, 2019, s. 189)

Âşık Dâimî'nin şiirlerinde aşk, memleket ve yurt sevgisi, gurbet, tasavvuf, dinî ve sosyal konular, taşlama, Atatürk ile ilgili temalar öne çıkmıştır. Âşık Dâimî'nin şiirlerinde işlediği temalar kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Aşk Şiirleri: Âşık Dâimî şiirlerinde aşkı çok yönlü bir şekilde ele almıştır. Beşerî aşkla ilgili şiirleri dışında ilahi aşkla ilgili şiirleri de görülmektedir. Beşerî aşkla ilgili şiirlerinde bir güzele duyduğu aşkı dile getirirken ilahi aşkla ilgili şiirlerinde Allah'a, Hz. Peygamber ve Hz. Ali'ye, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'a, Hacı Bektaş'a olan sevgisini dile getirmiştir. Beşerî aşkla ilgili şiirlerinde aşkın kendisine vermiş olduğu hüznü, ayrılığın vermiş olduğu acıyı, âşığın sevgiliye kavuşma isteğini, sevgiliye yapılan sitemleri, aşk ile yanıp kendinden geçme gibi beşerî konuları işlemiştir. Aşk şiirlerinin temeli, eşi Gülsüm Hanım'a olan aşkına dayanmaktadır. Şair, beşerî aşkla ilgili şiirlerinde bir âşığın derin

hisler duyduğu sevgilisinin nasıl olması gerektiği ve âşığın bu zorlu yolda sevgilisi için neler yapabileceğini, sevgilisine karşı duyduğu derin sevgiyi anlatmıştır. Beşerî aşk ve ilahi aşkla ilgili şiirlerine şu şekilde örnek verebiliriz:

“Sîneme hançer çakıyor

Telin senin Gülsüm Hanım

Bülbül olmuşta çakıyor

Dilin senin Gülsüm Hanım” (Fırat, 2019, s. 275)

“Ne ağlarsın benim zülfü siyahım

Bu da gelir bu da geçer ağlama

Göklere erişti figânım âhım

Bu da gelir bu da geçer ağlama” (Fırat, 2019, s. 192)

Memleket ve Yurt şiirleri: Âşık Dâimî sosyal temalı şiirlerinde yurt sevgisine de değinmiştir. Âşık Dâimî’nin şiirleri incelendiği zaman onun Türkiye’yi bir uçtan bir uca gezdidei anlaşılacaktır. şiirlerinde Edirne, Kars, Van, Sivas, Tokat, Çorum gibi birçok yerden bahsetmiştir. şiirlerinde memleketi olan Erzincan Tercan ayrı bir yer tutmaktadır. Anadolu’yu karış karış gezen âşık, buralarla ilgili şiirler yazmıştır. Âşık Dâimî’nin Anadolu ile ilgili şiirlerinde folklorik unsurlar da görölmektedir. Yörelere özgü olan ürünlerden, kelimelerden de bahseder. Âşık Dâimî bir Türk ozanıdır ve Türklüğü ile iftihar etmiştir. Âşık Dâimî’nin yurt sevgisi ile ilgili şiirlerine şu şekilde örnek verebiliriz:

“Dâimî der şöhretimdir şanımdır

Temiz damarlardan akan kanımdır

Ben Türk evladiyım o vatanımdır

Bol olsun ekmeği aşı Tercan’ın” (Fırat, 2019, s. 201)

“Denizli’de Pamukkale

Antalya’da gür Şelale

Dumlupınar’da meşale

Ne güzeldir bizim eller” (Fırat, 2019, s. 198)

Gurbet Konulu Şiirleri: Gurbet ile ilgili şiirlerinde ayrılık ve aşk ağır basmaktadır. Âşık Dâimî’nin şiirlerine etki eden özelliklerin başında, yaşamının bir döneminde yapmış olduğu geziler sebebiyle yaşadığı hasretlik gelmektedir. Sıla özlemi, Âşık Dâimî için çok önemlidir ve bunu şiirlerinde sıkça dile getirmiştir. Yurt dışına yaptığı gezilerde oralarda yaşayan vatandaşlarımızın sorunlarını görmüş, sıla özlemlerini şiirlerinde dile getirmiştir. Âşık Dâimî ayrılık şairidir. Babası Musa Dede ve annesi Selvi Hanım’ı yurt dışında iken kaybetmiş ve cenazelerine katılamamıştır. Anne ve babasının cenazesine katılamamasının üzüntüsünü şiirlerinde de dile getirmiştir. Gurbet konulu şiirlerine şu dörtlükleri örnek verebiliriz:

“Babam göçtü göremedim yüzünü

Anam göçtü yumamadım gözünü

Sardı bedenime hasret közünü

Dert efkârım ayrılığın elinden” (Fırat, 2019, s. 202)

“Dertli Dâimî’yim Erzincan ilim

Varaydım sılaya solmadan gülüm

Ayrılık elinden büküldü belim

Vurma zâlim vurma ben yaralıyam

Eller al giyinmiş ben karalıyam” (Fırat, 2019, s. 201)

Tasavvuf Konulu Şiirleri: Âşık Dâimî'nin şiirlerinde Alevi- Bektaşî kültürü çizgisinde tasavvuf görülmektedir. Şiirlerinde Alevilikte önemli olan kişilere de yer vermiştir. Âşık Dâimî'nin tasavvufla ilgili şiirlerine şu dörtlükleri örnek verebiliriz:

“Enel Hakk’ım ismim ile

Hakk’a erdim cismim ile

Benziyorum resmim ile

Mademki ben bir insanım” (Fırat, 2019, s. 278)

“Şeriat diyorsun şerri attın mı

Tarikat diyorsun teri kattın mı

Mârifette bir mürşide yettin mi

Hakikatte inci mercân isterler” (Fırat, 2019, s. 483)

Dinî Şiirleri: Âşık Dâimî dinî içerikli şiirlerinde en çok Hz. Muhammet ve Hz. Ali'nin ismini kullanmıştır. Âşık Dâimî'nin dinî içerikli şiirlerinde Hz. Hüseyin, Hacı Bektaş Veli, On İki İmam, Ehlibeyt, Kerbelâ gibi isim ve kavramlar da kullanılmıştır. Diğer Peygamberler için yazdığı az sayıda şiiri de bulunmaktadır. Âşık Dâimî'nin dinî şiirlerini Hz. Muhammet ve Hz. Ali ile ilgili şiirler, Kerbelâ, Ehlibeyt ve Hz. Hüseyin'le ilgili şiirler, Hacı Bektaş ile ilgili şiirler olarak inceleyeceğiz.

Hz. Muhammet ve Hz. Ali ile ilgili şiirleri: Dinî içerikli şiirlerinde en çok kullandıkları arasında Hz. Muhammet ve Hz. Ali gelmektedir. Hz. Muhammet ve Hz. Ali'yi birlikte kullandığı şiirleri de çoktur. Bu konudaki şiirlerine şu dörtlüğü örnek verebiliriz:

“Aşkına düşeli yandım kül oldum

Derdimdir Muhammet dermânım Ali

Elin tutup bir mürşide kul oldum

Yolumdur Muhammet erkânım Ali” (Fırat, 2019, s. 378)

Kerbelâ, Ehlibeyt ve Hz. Hüseyin’le ilgili şiirleri: Âşık Dâimî şiirlerinde Hz. Hüseyin ve onunla özdeşleşen Kerbelâ olayını da kullanmıştır. Kerbelâ’da Hz. Hüseyin’in katledilmesi, Âşık Dâimî’yi derinden etkilemiştir. Hz. Hüseyin’in katledilmesinin yasını tutmuş ve şiirlerinde bu mateme göndermelerde bulunarak üzüntüsünü dile getirmiştir. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i birlikte kullandığı şiirleri de vardır. Kerbelâ, Ehlibeyt ve Hz. Hüseyin’le ilgili şiirlerine şu şekilde birkaç örnek verebiliriz:

“Dâimî’yim sînem yandı nar oldu

İşim bûlbûl gibi ahûzar oldu

Kün deyince iki cihân var oldu

Hasan ile Hüseyin’in aşkına” (Fırat, 2019, s. 336)

“Gönlüm şikest olmuş cihân içinde

Çektim aşk dârını meydan içinde

Kerbelâ çölünde al kan içinde

Azmi cânân Şah Hüseyin erenler” (Fırat, 2019, s. 480)

Hacı Bektaş Veli ile ilgili şiirleri: Âşık Dâimî’nin, derin bir sevgi beslediği Hacı Bektaş Veli ile ilgili şiirleri de bulunmaktadır. Dâimî; Hacı Bektaş’ı Hz. Muhammet-Hz. Ali-Hacı Bektaş üçlemesine koyarak ona ne kadar önem verdiğini göstermiştir. Hacı Bektaş’ı bir pir, kurtarıcı, toplumun önderi olarak görmüş; şiirlerinde de ondan bu şekilde bahsetmiştir. Hacı Bektaş Veli ile ilgili şiirlerine şu dörtlükleri örnek verebiliriz:

“Ta ezelden ikrârımız

Hak Muhammed Ali’dendir

Gelir Nûr-i Tayyar’ımız

Hacı Bektaş Veli’dendir” (Fırat, 2019, s. 306)

“Hacı Bektaş gibi pîrimiz vardır

İmamlardan gelen nurumuz vardır

Mekteb-i irfânda yerimiz vardır

Dersini hikmetten yazar âşıklar” (Fırat, 2019, s. 471)

Sosyal Konulu Şiirleri: Âşık Dâimî'nin şiirlerinde dile getirdiği birçok sosyal olay bulunmaktadır. Döneminde yaşanan sosyal-siyasal olaylara kayıtsız kalmamış, bunlara şiirlerinde sıkça yer vermiştir. Sosyal-siyasal sorunlara çözüm önerisi sunduğu şiirleri de vardır. Sömürüye karşı çıkma, iş-emek dengesi, emperyalizm-sosyalizm konuları, yoksulluk, yöneticilerin yaptığı yanlış işler, torpil, yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın sorunları şiirlerinde işlediği sosyal konulardan bazılarıdır. Sosyal konulu şiirlerine şu dörtlülüğü örnek verebiliriz:

“Güzel yurdumuzda el ele verip

Çalışalım yükselelim kardeşim

Bu ilmin tekniğin sırrına erip

Çalışalım yükselelim kardeşim” (Fırat, 2019, s. 427)

Taşlamaları: Âşık Dâimî'nin taşlama tarzında yazdığı birçok şiiri bulunmaktadır. Âşık önce kişilerin kötü yönlerini ele alıp onları hicveder, daha sonra bu olayı kişisellikten çıkararak toplumsallaştırır. Köy hayatında gördüğü eksiklikleri, gerici-tutucu kişileri, sömürü düzenini, eğitimsizliği, kötü yöneticileri vs. şiirlerinde eleştirdiği görülmektedir. Taşlama tarzındaki şiirlerine şu dörtlükleri örnek verebiliriz:

“Her gün soğan aş yiyene

Yiyip de şükür diyene

İpek satıp çul giyene

Güler misin ağlar mısın” (Fırat, 2019, s. 289)

“Vergi mi kaçırdın devlet babadan

İcazet mi aldın karaborsadan

Mirasyedi misin yoksa anadan

Gardaş nerden aldın sen bu serveti” (Fırat, 2019, s. 391)

Atatürk’le İlgili Şiirleri: Âşık Dâimî birçok şiirinde Atatürk’e de yer vermiştir. Atatürk’ü pirlere aynı seviyede görmüş; onu laik Cumhuriyet’in tek kurucusu olarak anmıştır. Atatürk ile ilgili şiirlerinde Hacı Bektaş’a da yer verdiği görülmektedir. Şiirlerinden Atatürk ve Hacı Bektaş’ı kurtarıcı olarak gördüğü de anlaşılmaktadır. Birlik ve beraberliğin anahtarını Atatürk ve Hacı Bektaş’ta görmüştür. Atatürk ile ilgili şiirlerine şu dörtlükleri örnek verebiliriz:

“Toplumun önderi yurdun mimarı

Biri Hacı Bektaş biri Atatürk

Birlik kapısının tek anahtarı

Biri Hacı Bektaş biri Atatürk” (Fırat, 2019, s. 399)

“Bilim ile cehâletle yarışan

Ben halkım diyerek halka karışan

Gönüllerde ölmezliğe erişen

Biri Hacı Bektaş biri Atatürk” (Fırat, 2019, s. 400)

Son olarak Âşık Dâimî ile ilgili şiir yazan âşıklar ve yazılan şiirlerin birkaçı şu şekildedir; Âşık Rıza tarafından “Gel Bak Zamana”, Kemal Özcan tarafından “Eyvallah”, Ahmet Mortaş tarafından “Ulu Bir Çınardı Âşık Daimi”, Kurbânî Kılıç tarafından “Civanım Yiğidim Âşık Dâimî”, Ekberi tarafından “Âşık Dâimî”, Hikmet Dikmen tarafından “Âşık Dâimî’ye”, İsmail Aydoğmuş tarafından “Ses Oldun Söz Oldun Âşık Daimi”, Kurbânî Kılıç tarafından “Ruhum Sana Koşar Dostum Dâimî”, Âşık Süleyman Elver tarafından “Ah Eder Dostların Anarlar Seni”, Âşık Yener tarafından “Yüreğime Bir Kız Düştü

Yanarım (Ağıt)”, Âşık Süleyman Elver tarafından “Dostlar Seni Unutmazlar Duâdan”, Kul Hasan Gören tarafından “Sen Değil misin”, Eyyüp Dede (İsyanî) tarafından “Her Zaman Kalbinde Dâimi Olsun”, Yedigâr Orhan (kızı) tarafından “Doğum Günün Kutlu Olsun”, Şemsi Belli tarafından “Mızraptan Ne Haber Telden Ne Haber”, Adil Ali Atalay (Vaktidolu) tarafından “Sevdiği Makama Geçti Dediler” şiirleri yazılmıştır. (Fırat, 2019, s. 135-154)

2. BÖLÜM: ÂŞIK DÂİMÎ’NİN ŞİİRLERİNDE KULLANDIĞI TASAVVUFİ KAVRAMLAR VE AÇIKLAMALARI

Aba: Derviş ve müritlerin giyindikleri genellikle kaba ve kalın kumaştan yapılmış, uzun, bol ve önü açık olan üstlüktür. Fukara ve yoksulların giymiş oldukları basit bir kıyafet olduğu için sufiler ve dervişler bu kıyafeti giymeyi fakirlik işareti ve züht nişanesi olarak giymek istemişlerdir. Aba, sufiliğin ve dervişliğin işaretidir. Halk, aba giyen sufilere evliya gözüyle bakıp saygı gösterdiği için birtakım kurnaz kişiler yoksul ve sufi olmamalarına rağmen çıkarları için aba giymiş ve insanların bu giysiye olan güvenini kullanmışlardır. (Uludağ, 2019, s. 17) Âşık Dâimî şiirlerinde abayı, dervişlik nişanesi olarak anmaktadır:

“Kimine giydirir abayı şalı

Kimine kuşatır yeşili alı

Kiminin şalvarı yetmiş yamalı

Ona da kefeni kaftan ediyor” (Fırat, 2019, s. 511)

Ab-ı Kevser: Kevser; cennette bulunan ırmak ya da nehirdir. Kevser ırmağının suyuna ise “ab-ı kevser” denilmektedir. (Korkmaz, 2005, s. 402) Âşık Dâimî de ab-ı kevser kelimesini sözlük anlamıyla kullanmıştır:

“İçtik aşk elinden ab-ı kevseri

Mevlam çektirmesin gâmi kederi

Sırr-ı hakikatten aldık haberi

Hâl hâle âşinâ oldu gönüller” (Fırat, 2019, s. 483)

Ahd ile Peyman: Ahd, Kubbealtı Lugatı’na göre “söz verme, yemin, ant” demektir. Peyman da yine “ant, yemin” demektir (Korkmaz, 2005, s. 557). Âşık Dâimî bu terimi şiirlerinde “ahd ile peyman” şeklinde bir arada ve sözlük anlamıyla kullanmıştır:

“Bendeyi tarıkatta

Ahd ile peymân menem” (Fırat, 2019, s. 231)

Allah Aşk: Allah aşkı, Allah sevgisi demektir. Gazâlî, Allah’a olan kuvvetli sevginin onu tanımaktan ve Allah’a çokça ibadetten kaynaklandığını savunmuştur. Zira Allah’ı bilen kimse Allah’ı daha çok sever. (Gürer, 2017, s. 16) Âşık Dâimî, bu terimi Allah’a duyulan sonsuz sevgi anlamında kullanmıştır:

“Medet dilber medet Allah aşkına

Aşkın şu sînemi delmeden gel gel

Kondurayım seni gönül köşküne

Ağyar sırrımızı bilmeden gel gel” (Fırat, 2019, s. 402)

Allah Ekber: Bu ifade Kubbealtı Lugatı’na göre “Allah en büyüktür!” anlamına gelmekte ve Allah’ın ululuğunu anlatmak için kullanılmaktadır. Ezanın ve kâmetin ilk cümlesinde de geçmektedir. Âşık Dâimî, kavramı genellikle Allah’a yakarırken kullanmaktadır:

“Allah ekber, la ilâhe illâllah

Bilindi bizlere Kur’ân bu deyu

Pîr telkin eyledi dedik eyvallah

Hakikatli olan erkân bu deyu” (Fırat, 2019, s. 530)

Amel Defteri: Dünyada ya da kıyamet gününde karşılığında ceza ya da ödül verilecek olan her türlü iş ve davranış manasındaki amellerin yazılmış olduğu defterdir. İslâm’a göre, kişilerin dünya yaşamında benimsemiş oldukları inançlar ve bu inanç doğrultusunda yaptıkları fiil ve davranışlar amel defterine yazılmaktadır. *Kur’an-ı Kerim*’de amel defteri kitâb ve suhuf şeklinde geçmektedir. *Kur’an-ı Kerim*’de insanların yapmış oldukları her şeyin melekler tarafından yazıldığı ve bu belgelerin mahşer günü cennete gidecek olanlara sağ taraflarından, cehenneme gidecek olanlara sol ya da arka taraflarından verileceği ve buna göre hesaba çekilecekleri haber verilir. (Özel, 2023, s. 66) Âşık Dâimî, mahşer günü amel defteri açıldığında kendine yardımcı olması için Allah’a yakarmaktadır:

“Dâimî kervanım göçtüğü zaman

Ecel peymânesin içtiği zaman

Emel defterini açtığı zaman

Mahrûm koyma bizi inayetinden” (Fırat, 2019, s. 448)

Arasat: Terim anlamı olarak mahşer günü insanların dünyada yapmış oldukları amellerden dolayı hesaba çekilmek için toplanacakları yerin adıdır. (Özel, 2023, s. 72) Âşık Dâimî, arasatta toplandıkları gün kendisine yardımcı olması için Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli’ye yakarmaktadır:

“Münkir olan kalır matta

Ayırma doğru sıfatta

Koyma bizi arasatta

Medet senden pîrim Ali

Yetiş Hacı Bektaş Veli” (Fırat, 2019, s. 260)

Arif: İslâm Ansiklopedisi’ne göre arif kelimesi “halden anlayan, tanıyan, vâkîf olan, bilen” gibi anlamlara gelmektedir. Daha çok tasavvufta kullanılmakta olan bir terimdir. Tasavvuf terimi olarak marifet makamına ulaşmış sufi anlamına gelmektedir. Arif ile âlim arasında fark bulunmaktadır. Âlim zihnî bir çaba sonucunda mutlak olarak bilen, arif ise ahlaki ve manevî arınma sonucunda dinî tecrübe ve sezgi gücü ile anlayan, öğrenendir. Âlim Allah’ı delille bilmektedir, arif ise Allah’ı Allah’la tanımaktadır. Âşık Dâimî, arif kelimesini şiirlerinde elli üç kez kullanmıştır. Dâimî, bu terimi daha çok “her şeyi bilen, gizli sırları sezen” anlamlarında kullanmaktadır:

“Ârif imiş hâl içinde hâl güden

Gerçek erenlerin izine giden

Yedi iklim dört köşeye hükmeden

Süleyman tahtını kurduk da geldik” (Fırat, 2019, s. 269)

“Ârif olan kişi irfâna gelsin

Men aref sırrını fehmedip bilsin

Aşk ehli olanlar nasihat alsın

Muhammet Ali ’nin yolundan geldim” (Fırat, 2019, s. 421)

“Ben Hakk ile bir olmuşum diyenler

İnsanlığın manasına ermeli

Okudum insanı ârifim diyen

Hakk ’ın sıfatını ayân görmeli” (Fırat, 2019, s. 380)

Ayet: Bir şeyin varlığını gösteren işaret ve delillerdir. Terim anlamı olarak kâinatta Allah’ın varlığına delil olan, Allah’ın tek ve eşsiz yaratıcı olduğunu gösteren maddi ve manevi unsurlardır. Kur’an’ın cümlelerine ayet denilmektedir. (Özel, 2023, s. 94) Âşık Dâimî, bu kavramı klasik manasıyla Kur’an cümleleri için kullanmıştır:

“Hecemiz Kur’ândır zikrimiz ayet

Mürşitten bizlere erdi hidâyet

Esrârımız haktır, sırrı velâyet

Bu bezmi irfâna girenlere hü” (Fırat, 2019, s. 533)

Bâtıl: Boşa gitmek, geçersiz olmak anlamlarına gelen butlân kökünden gelmektedir. Gerçek olmayan, boş, hükümsüz olan demektir. Dinî-ahlaki kavram olarak hakkın zıddıdır. Gerçeğe uygun olmayan inanç demektir. Hadis terimi olarak Peygamber’e ait olmayan sözlerin O’nun tarafından söylenmiş gibi nakledilmesi, yani uydurma hadis demektir. (Özel, 2023, s. 116) Âşık Dâimî, bu terimi hakkın karşıtı olarak kullanmıştır:

“Âşık Dâimî’ye erdiğin zaman

Hakk ile batılı gördüğün zaman

Toplum meclisine girdiğin zaman

Yerimiz meclisin soludur solu” (Fırat, 2019, s. 527)

Belî: Kubbealtı Lugatı’na göre Arapça belâ “evet” kelimesinin Farsçalaşmış şekli belîdir. Evet, peki anlamlarına gelmektedir. Âşık Dâimî bu kavramı “bir mürşide kapılanan müridin teslimiyet sözü” olarak kullanmıştır:

“Mümin olan hak lokmasın yemeli

Mürşid-i kâmile beli demeli

Muhammet Ali’dir aşkın temeli

Hakikat binasın kuranlar bilir” (Fırat, 2019, s. 505)

Bende: Kul, köle, kulluk, kölelik anlamlarına gelmektedir. Tasavvufî anlamı Allah’a olan kulluk görevini yerine getirmek, Allah’a kul olmaktır. (Uludağ, 2012, s. 71) Âşık Dâimî de bu terimi Allah’a kul olmak anlamında kullanmıştır:

“Biziz Muhammed’in sulb-ü evrâhı

Bende-i Hakk olan sürer bu râhî

Çok şükür tecelli etmiş ilâhi

Açıldı irfânda gül bize bize” (Fırat, 2019, s. 354)

Benlik-Senlik: Benlik; gurur, kibir, kendini herkesten üstün görme gibi anlamlara gelmektedir. Benlik Allah’a mahsustur. Tasavvufta sen-senlik kelimesi, ben-benlik anlamlarında ve olumsuz manada kullanılmaktadır. (Uludağ, 2012, s. 71 ve 312) Âşık Dâimî’nin bu terimleri benlik-senlik şeklinde ve olumsuz anlamda kullandığı görülmektedir:

“Tüm insanlar benlik senlik gütmeden

Tasada kıvançta bir olmalıdır

Kişi hukukunu ihlal etmeden

Özgür düşünmeli hür olmalıdır” (Fırat, 2019, s. 490)

Beşler: Cebrail’in kalbi üzere bulunan ruhani duygu ve bilgilerini Cebrail’den alan beş ermiş demektir. Ruhların sahibi olan Cebrail’in nefesinden ve ilminin yüceliğinden gönüller yaşam bulduğu gibi tarikat ehlinin sahibi olan beşlerin nefes ve ilim yüceliğinden de kalpler hayata kavuşmuştur. (Uludağ, 2012, s. 74) Dâimî, beşler kavramını “beş ermiş” anlamında kullanmış; onları, daha sonra ele alınacak olan “üçler” ile birlikte anmıştır:

“Mütini köyünde bir sultân gördüm

Nutku hakikati zikreder Eyyüp

Cândan bağlanuben ikrârım verdim

Üçleri beşleri zikreder Eyyüp” (Fırat, 2019, s. 468)

Bezm-i Ezel/ Bezm-i Elest: Farsça “muhabbet meclisi” anlamına gelen bezm ile Arapça “Ben değil miyim?” anlamında olan elest kelimelerinin birleşmesinden oluşan bezm-i elest, terim anlamı olarak Allah’ın bütün insanları huzurunda toplayıp onlarla ahit, sözleşme yaptığı meclis demektir. Bu ahdin yapılmış olduğu meclise dinî-tasavvufi edebiyatta bezm-i elest veya bezm-i ezel adı verilmiştir. (Özel, 2023, s. 144) Âşık Dâimî, bu kavramı şiirlerinde bezm-i kudret olarak da kullanmıştır:

“Ol bezm-i kudrette kandilde nûrda

Kırkların cemini kurduk orada

Hakk’ı ayân gördük cemâli pîrde

Sırr-ı hakikate erdik orada” (Fırat, 2019, s. 324)

“Bezm-i ezelden ikrâr verenler

Muhabbetin güllerini derenler

Tecelli eyledi pîrler erenler

Nâzlı pîrin mest ü hayrânı oldum” (Fırat, 2019, s. 431)

Birlik: Birlik kelimesi yerine “vahdet” de kullanılmaktadır. Bir olmak, birlik olmak anlamındadır. Tasavvufi anlamda bir olan yani vahit olan Allah’tır. (Uludağ, 2012, s. 370) Âşık Dâimî, bu terimi şiirlerinde bir olmak, tek olmak anlamlarında kullanmıştır:

“Toplumun önderi yurdun mimarı

Biri Hacı Bektaş biri Atatürk

Birlik kapısının tek anahtarı

Biri Hacı Bektaş biri Atatürk” (Fırat, 2019, s. 399)

“Mümin olan uyar birlik göçüne

Varlığıyla girer irfân içine

Cân gözüyle baktım güzel vechine

Dört kitap manası yazılmış kalmış” (Fırat, 2019, s. 520)

“Elestü bezminin kudret nurundan

Ol zaman Muhammet Ali göründü

Fermânımız geldi pîrler pîrinden

Müminlere birlik yolu göründü” (Fırat, 2019, s. 532)

Bismillah: İslâm Ansiklopedisi’ne göre “Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla” anlamına gelen “Bismillâhirrahmânirrahîm” cümlesinin kısaltılmış halidir. Âşık Dâimî, bu kavramı Allah’ı anarken kullanmıştır:

“Mescid-i Aksa’da manayı rahmân

Bir nokta üstüne var oldu cihân

Evvel Cebrail’e okuttu fermân

Bismillahtır, illâllahtır, Allah'tır” (Fırat, 2019, s. 496)

Cami: Kubbealtı Lugatı'na göre Arapça cem‘ yani toplanmak kökünden gelmektedir. Müslümanların içerisinde ibadet ettikleri, vakit namazları, Cuma ve bayram namazlarını kıldıkları mihraplı, minberli, genellikle minareli büyük mescittir. Âşık Dâimî, bu kavramı içinde ibadet edilen yer anlamında kullanmıştır:

“Tarikat evinde etmez niyazı

Camiye gidip de kılmaz namazı

Hakk kabul eylemez böyle gâmmazı

Gelme Hakk cemine layık değilsin” (Fırat, 2019, s. 461)

Cehennem: İnkârcı ve günahkâr olan kişilerin öldükten sonra ahirette cezalandırılacakları yerdir. Kur'an'da yetmiş yedi ayette cehennem geçmektedir. (Özel, 2023, s. 166) Âşık Dâimî, bu terimi ateş ve münkirlerin cezalandırılacağı yer anlamlarında kullanmıştır:

“Nerde cehennemin katran karası

Giden gelmiyor ki meçhul orası

Cennet arıyorsan işte burası

Eşim bana hûrî gılmân görünür” (Fırat, 2019, s. 518)

Cem: Toplama, toplanmak, bir araya gelmek anlamlarındadır. Tasavvufi olarak Hakk'ı halsiz seyretme, halkı değil sadece Hakk'ı izlemek, bütün varlıkların Allah sayesinde var olduklarını görme, her şeyi Hakk'tan görmektir. (Uludağ, 2012, s. 85) Âşık Dâimî, bu kavramı toplanmak ve meclis anlamlarında kullanmıştır:

“Kurulur erenler cemi

Sakın hor görme Âdemi

Budur gerçeklerin demi

Devrâna gel devrâna gel” (Fırat, 2019, s. 272)

Cemal: İslâm Ansiklopedisi’ne göre “güzellik” demektir. Tasavvuf terimi olarak cemal, Allah’ın lütuf ve rızasına işaret eden ad ve sıfatlarını ve Allah’ın mutlak güzelliğini anlatmak için kullanılmaktadır. Âşık Dâimî, bu kavramı şiirlerinde Allah’ın cemali için kullanmıştır. Ayrıca Hacı Bektaş’ın cemali ve sevgilinin cemali şeklinde kullandığı örnekler de vardır:

“Sensin gönüllere cila-yı revnâk

Gördük cemâlini inandık el Hakk

Her nereye baksam ayansın mutlak

Yarattın cihânı ol kudretinden” (Fırat, 2019, s. 448)

“Nazar kıl efendim ey Hacı Bektaş

Yoluna fedâdır bu can ile baş

Elim bağlı divânında gözüm yaş

Göster cemâlini nûrdan ayırma” (Fırat, 2019, s. 209)

Cennet: İmanlı ve iyi insanların öldükten sonra sonsuza kadar mutluluk içinde yaşayacakları yer anlamındadır. Bütün dinî inanışlarda cennet kavramı bulunmaktadır. Kur’an ve hadislerde imanlı insanların sonsuza kadar mutlu yaşayacağı yeri anlatmak için en çok kullanılan ad cennettir. (Özel, 2023, s. 179) Âşık Dâimî, bu kavramı çoğunlukla “sonsuz mutluluğun yaşanacağı yer” anlamında kullanmıştır. Ayrıca vatanını veya sevgiliyle olduğu yerleri cennete benzettiği örnekler de vardır:

“Ârif olan bilir aşkın hâlini

Mevlam var eylemiş hûb kemâlini

Hamdülillah gördüm dost cemâlini

Zannettim cennete girdim bu sabah” (Fırat, 2019, s. 358)

“Kimisi kaldılar gaflet içinde

Âdemle görüştük cennet içinde

Hûrî gilmânlarla ziynet içinde

Havvâ ile kalıp durduk orada” (Fırat, 2019, s. 324)

Dal: Kubbealtı Lugatı’na göre Arap alfabesinin sekizinci harfi, Osmanlıca ve Farsçanın onuncu harfidir. Ebced hesabına göre değeri 4’tür. Harf, şeklinden dolayı mecazi olarak iki büklüm anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca yol gösteren, delâlet eden anlamlarına da gelmektedir. Âşık Dâimî, bu terimi harf olan “dal” anlamında kullanmış; onun neyi simgelediğini okurlardan/dinleyenlerden bulmalarını istemiştir:

“Ne vardır sâf içinde

Yeddi Mushaf içinde

Bist u heşt harf içinde

Elif ile dal nedir” (Fırat, 2019, s. 302)

Dem: Nefes, soluk, zaman, an anlamları vardır. Tasavvufî anlam olarak Allah’ın lütfundan ibaret olan Rahmani nefes, tecellinin zuhur anı anlamları bulunmaktadır. (Uludağ, 2012, s. 102) Âşık Dâimî, bu kavramı şiirlerinde zaman ve nefes anlamlarında kullanmıştır:

“Anda vasıl olduk sırrı müpheme

Gerçek olan hizmet etti o deme

Nûrumuzdan bir nûr verdi Âdem’e

Erkân ahengini kurduk orada” (Fırat, 2019, s. 324)

“Evvel yol erkânı sürdüğüm demler

Semah dönmek bize Ali’den kaldı

Hakikat gülünü derdiğim demler

Semah dönmek bize Ali'den kaldı” (Fırat, 2019, s. 361)

“Rûhumuz inandı beli bes dedik

Evlad-ı Resul’a candan dost dedik

Mürşid-i kâmilden himmet istedik

Hakk’ın dîdârını gördüğüm bu dem” (Fırat, 2019, s. 409)

Derviş: Farsça fakir, dilenci, yoksul anlamına gelmektedir. Tasavvufî anlam olarak bir tarıkata şeyhe bağlı olan mürit, tasavvufî hayatı yaşayan kimsedir. Derviş kelimesi bütün Müslüman milletlerin diline Farsçadan geçmiştir. (Özel, 2023, s. 241) Âşık Dâimî, derviş kelimesini şiirlerinde “tasavvufî hayatı yaşayan kişi” anlamında kullanmış ve onu, alameti sayılan hırka ile bir arada anmıştır:

“Canım verdim nâzlı dostu hediye

Derviş olan hırka giyer hû diye

Şimdi aslanı boğdururlar kediye

Sakin şu âlemin peyvanesinden” (Fırat, 2019, s. 448)

Destur: İzin, müsaade, ruhsat anlamlarına gelmektedir. Tasavvufî terim olarak bazı tarikatlarda, genellikle Bektaşîlerde ve Mevlevîlikte tarikat büyüklerinden izin almak için kullanılan tabirdir. Cesaret isteyen, yapılması zor işlere başlanırken evliyaların ruhaniyetinden yararlanmak ve evliyalardan güç almak için “Destur!” sözü kullanılmaktadır. (Uludağ, 2012, s. 105) Âşık Dâimî, bu terimi “bir mürşitten izin almak” anlamında kullanmıştır:

“Dâimî dönmeyiz bu doğru rahtan

Berâtımız geldi Ulu Dergâh’tan

Biz destûr almışız gül yüzlü Şâh’tan

Muhabbet gülünü derdik de geldik” (Fırat, 2019, s. 270)

Didar: Kubbealtı Lugatı’na göre “yüz, güzel yüz, çehre, görünüş” anlamlarına gelmektedir. Tasavvufi anlam olarak Allah’ın müminlere vadettiği görünüşü, tecellisidir. Âşık Dâimî, didar kelimesini şiirlerinde “ilahi güzellik” anlamında kullanmıştır:

“Ayırma bizi katerden

Medet senden pîrim Ali

Mahrûm eyleme didârdan

Medet senden pîrim Ali

Yetiş Hacı Bektaş Veli” (Fırat, 2019, s. 259)

“Bülbül olduk dost bağında şakıdık

Mekteb-i irfânda ağdan okuduk

İdris Nebi ile tezgâh dokuduk

Hakk’ın didârını gördük orada” (Fırat, 2019, s. 325)

“Bir didâr seyrettim bezmi irfânda

O didârın şavkı kaldı bu cânda

Selman ile bile arş-ı rahmânda

Yüz sürüp kabe-yi ülyaya geldim” (Fırat, 2019, s. 420)

Dört Kapı (Çar Bâb): Tarikat yolcusunun manevi yolculuğu sırasında geçmesi gereken dört kapıdır. Bu kapılar şunlardır: şariat, tarikat, marifet, hakikat. Hz. Peygamber’in sözü şariat, fiili tarikat, hali marifet, sırrı hakikattir. Bektaşilikte bu dört kapının her birinin on makamı bulunmaktadır; buna “dört kapı kırk makam” denilmektedir. (Uludağ, 2012, s. 110) Dört kapı ve kapılarda bulunan makamlar şu şekildedir:

Şeriat; dört kapı öğretisine göre insan-ı kâmil aşamalarından ilk sırada yer alan kapıdır. Abidlerle özdeşleştirilmektedir. Kişinin tarikat kurallarına uyma ve tarikat ulularına saygı ile kendini eğittiği evredir. (Korkmaz, 2005, s. 616) Şeriat kapısının makamları şunlardır: 1. İman getirmek 2. İlim öğrenmek 3. Zekât vermek ve oruç tutmak 4. Helal kazanmak ve faizi haram bilmek. 5. Evlenmek 6. Hayız ve nifas halindeki kadınla cinsel ilişkiye girmemek 7. Sünnet-i cemâat 8. Şefkat 9. Temiz ve helal yiyip giymek 10. Marufu emredip yaramaz işlerden sakınmak. (Kahraman, 2017, s. 2)

Tarikat; yol anlamındadır. Bir pirin ya da mürşidin Allah’a ulaşmak için İslamiyet’i yorumlayarak oluşturduğu, kendine özgü kuralları, ilkeleri bulunan manevi yol demektir. Dört kapı öğretisine göre, insan-ı kâmil aşamalarından ikinci sırada yer alan, zahitlerle özdeşleştirilen kapıdır. (Korkmaz, 2005, s. 665) Tarikat kapısının makamları şunlardır: 1. El alıp tevbe etmek 2. Mürid olmak 3. Saçları tıraş etmek ve tarikata uygun elbise giymek 4. Cihad aşkıyla yanmak 5. Hizmet etmek 6. Korku 7. Ümitle yaşamak 8. Hırka, zenbil, makas, seccade, tesbih taşımak 9. Nasihat ve muhabbet sahibi olmak 10. Aşk, şevk ve fakirlik. (Kahraman, 2017, s. 3)

Marifet; tasavvuf terimi olarak Allah ve Allah’ın isimleri, eylemleri, tecellileri ile ilgili manevi tecrübe ile doğrudan elde edilen bilgi demektir. Bu bilgi vasıtasıyla Allah’ı tanımaya ma’rifetullah denilmektedir. (Özel, 2023, s. 775) Dört kapı öğretisine göre, insan-ı kâmil aşamalarından üçüncü sırada yer alan ve ariflerle özdeşleştirilen; gönül yolunda en yüce düzeye ulaşma, tanrısal sırlara erme evresidir. (Korkmaz, 2005, s. 437) Marifet kapısının makamları şunlardır; 1. Edep 2. Korku 3. Perhizkârlık (aşırı istekleri sınırlamak) 4. Sabır 5. Utanma 6. Cömertlik 7. İlim 8. Miskinlik 9. Marifet 10. Kendini bilmek. (Kahraman, 2017, s. 3)

Hakikat; gerçek, doğru olan demektir. Dört kapı öğretisine göre, insan-ı kâmil sıralamasının son sırasında yer almaktadır. Muhiplerle özdeşleştirilir. Hakk’ı görme, tanrısal âlemin gücünde erime; hakikat kapısıdır. Hakk’ın tarikat yolcusundan özelliklerini alarak yerine kendi özelliklerini koyması ile elde edilen şeydir. Varlığın özü, ruhu demektir. (Korkmaz, 2005, s. 298) Hakikat kapısının makamları şunlardır: 1. Toprak olmak 2. Yetmiş iki milleti ayıplamamak 3. Elinden geleni men etmemek 4. Dünya içinde yaratılmış her şeye güven vermek 5. Mülkün mutlak sahibi Allah’ın huzurunda eğilip

itibar bulmak 6. Sohbet ve hakikat sırlarını söylemek 7. Manevi yolculuk (seyir) 8. Sır 9. Allah'a yakarış 10. Halkı Hak'ta görme ve Allah'a ulaşmak. (Kahraman, 2017, s. 3-4)

Âşık Dâimî, bu kavramı dört kapı öğretisindeki anlamıyla kullanmıştır. Şiirlerinde dört kapı ve kırk makamı birlikte kullandığı örnekler de vardır:

“Gönül Musa olmuş gezer turunu

Seyreyledim dostun vechi nurunu

Dört kapıyla kırk makamın sırrını

Mürşid-i kâminden sor da gel dostum” (Fırat, 2019, s. 435)

Dört Kitap: Bilindiği gibi dört ilâhî kitap Zebur, Tevrat, İncil ve Kur'an'dır. Âşık Dâimî, bu kavramı şiirlerinde dört ilahi kitap anlamında kullanmıştır:

“Yerimiz uzlettir nûrumuz kudret

Aldanma ey sofı gel bize bize

Yazılmış dört kitap manâ-i hikmet

Görüldü ezelden yol bize bize” (Fırat, 2019, s. 354)

Dua: Kulun sevgi ve saygı duyguları ile Allah'tan affedilme, yardım ve lütuf dilemesidir. Kur'an'da dua kelimesi on dokuz ayette yirmi kez geçmektedir. Günah ve hatalardan dolayı af dilemek için dua edildiği gibi Allah'ı övmek, yüceliği ve nimetlerinden dolayı şükür dileyerek için de dua edilmektedir. (Özel, 2023, s. 252) Âşık Dâimî, bu terimi şiirlerinde “af dilenmek için söz söyleme” anlamında kullanmıştır:

“Âşıklara sevdası

Eser aşkın havası

İmamların duâsı

La ilâhe illâllah” (Fırat, 2019, s. 225)

Ehlibeyt: Hz. Muhammet, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanılmaktadır. Hz. Muhammet'in kendisi dışında dört kişiden oluşan yakın

akrabalarıdır. Ehlibeyt özellikle Alevilikte, Bektaşilikte ve Mevlevilikte önemlidir. (Uludağ, 2012, s. 36) Âşık Dâimî, bu terimi şiirlerinde Hz. Peygamber'in yakın ailesi için kullanmış; özellikle, şehit edilen Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in intikamını almak gerektiğini bu terim bağlamında vurgulamıştır:

“Dâimî cehdeder dostu bulmağa

Düşüp aşkın deryâsına dalmağa

Ehlibeyt'in intikamın almağa

O nesli Adilşan ne zaman gelir” (Fırat, 2019, s. 503)

Elif: Arap alfabesinin ilk harfidir. Sayı olarak değeri birdir. Tasavvufi anlam olarak Allah'ın tekliği ve bir olması demektir. Elif, Allah'ın mutlak birliğine ve tek olmasına işaret etmektedir. Elif noktadan meydana gelir, diğer harfler de eliften meydana gelir. Bütün varlıkların Allah'tan, yani birden zuhur etmesi, diğer harflerin eliften meydana gelmesine benzetilmektedir. Elifte bütün harfler görüldüğü gibi bütün varlıkları da Bir'de görmek mümkündür. Elif bütün hallerin ilkidir. (Uludağ, 2012, s. 120) Âşık Dâimî, elif kelimesini şiirlerinde Arap alfabesinin ilk harfi ve tek olmak anlamlarında kullanmıştır:

“Pîr dolusun içip mest olup kandım

Pîr nazar eyledi ummâna daldım

Mekteb-i irfândan dersimi aldım

Okuram elifi dal gelir geçer” (Fırat, 2019, s. 476)

Emel: İslâm Ansiklopedisi'ne göre “istemek, beklemek” anlamlarına gelen bir mastardır. Gerçekleştirmesi uzun zamana bağlı istek ve arzulardır. Kur'an-ı Kerim'de emel kelimesi iki şekilde geçmektedir: Birincisi “insanı oyalayan, ahiretini unutturan dünyevî arzu ve tutkular”, ikincisi “arzu edip ümit bağlama” şeklinde iki ayette geçmektedir. Emel kelimesi şiirde daha çok dünya sevgisi ve arzusunu anlatmak için kullanılmaktadır. Dâimî, bu terimi arzu, istek ve ahireti unutturan dünya arzuları anlamlarında kullanmıştır:

“Ey Allah'ım fırsat verme engele

Düşürme özümü eğri emele

Dâimî gözlerim Mehti Şâh gele

Şeytan bayrağını açması ne zor” (Fırat, 2019, s. 427)

Emenna (Amenna): Kubbealtı Lugatı’na göre, Arapça inanmaktan çekimli bir fiildir. Arapça “inandık” anlamına gelmektedir. Türkçede ise tamam, kabul ediyoruz, doğrudur gibi anlamlara sahiptir. “Amenna” şeklinde kullanılan örnekleri de vardır. Âşık Dâimî, bu sözcüğü şiirlerinde tamam, doğru anlamalarında kullanmıştır:

“Senin ’cün göründü sırr-ı ev edna

Hakikat nûrusun kandım emenna

Hep melekler sana eder temennâ

Hep senin üçündür âh-ı cihânın” (Fırat, 2019, s. 455)

Ene’l-Hak: Ben Hakk’ım demektir. Hallac-ı Mansur’un kendini aşarak Allah’a ulaştığını ve Allah’ın kendinde tecelli ettiğini göstermek için söylemiş olduğu “Ben Hakk’ım!” manasındaki ünlü sözüdür. Kendini aşıp Allah’a ulaştığına inanan ve bunu göstermek için de Ene’l-Hak diyen Hallac-ı Mansur derisi yüzülerek öldürülmüştür. Alevilik- Bektaşilik inancında Hallac-ı Mansur en saygın yere yerleştirilmiştir. (Korkmaz, 2005, s. 223) Âşık Dâimî, bu kavramı şiirlerinde Hallac-ı Mansur’un Allah’a ulaşması, derisinin yüzülmesi gibi anlamlarda kullanmıştır. Ene’l-Hak kelimesinin şiirlerde Hallac-ı Mansur ile birlikte kullanıldığı örnekler de vardır:

“Dâimî kemterim hikmet nasıldı

Enel Hakk deyüp de Mansur asıldı

İsmail’e kurbân indi kesildi

Ol zaman yüzülen deri kandedir” (Fırat, 2019, s. 498)

Engür: Farsça üzüm demektir. (Korkmaz, 2005, s. 223) Mecazen, ilahi aşkla kendinden geçen kişiler, üzüm suyu (şarap) içip kendinden geçenlere benzetilmektedir. Âşık Dâimî,

bu kavramı şiirlerinde engür içmek, engür getirmek, engür şerbeti gibi farklı şekillerde de kullanmıştır:

“Hasan Hüseyin’den on iki îmâm

Zuhûr etti geldi cümlesi tamam

Kırkların ceminde kudretten taam

Engür şerbetini içtik orada” (Fırat, 2019, s. 325)

Eren: “Ulaşan, varan” anlamlarına da gelen bu kavram, tasavvuf kültüründe benliğinin geçici heveslerini yenerek olgunluğa ulaşan, ermiş olan tarikat üyesi, veli demektir. (Korkmaz, 2005, s. 224) Âşık Dâimî, “eren” kelimesini şiirlerinde elli dokuz kez kullanmıştır. Dâimî, bu terime daha çok ermiş, ulaşan, veli anlamlarında başvurmuştur:

“Ehli aşk olanlar olur divâne

Erenler payından geldi peymâne

İçtim pîr dolusun oldum mestâne

Hasan ile Hüseyin’in aşkına” (Fırat, 2019, s. 336)

“Senden gönüllere eren hidâyet

Menendin bulunmaz birsin Hüseyin

Mümin kullar senden umar inâyet

Cümle erenlere pîrsin Hüseyin” (Fırat, 2019, s. 462)

“İrfan bahçesinde gül olup biten

Düşkün kullarının carına yeten

Kerbelâ çölünde mekânın tutan

Azm-i cânân Şah Hüseyin erenler” (Fırat, 2019, s. 480)

Erkân: Ruhsal aşama olarak üstün konumda olan tarikat yolcuları, tarikatın ileri gelenleridir. Aynı zamanda tarikat şeyhlerinin, uluların koyduğu ve tarikatın yasası olan ilkeler, töreler, kurallar bütünüdür. (Korkmaz, 2005, s. 226) Âşık Dâimî, erkân kelimesini şiirlerinde otuz beş kez kullanmıştır. Dâimî, erkân kelimesini tarikat kuralları anlamıyla tercih etmiştir:

“Hizmet nedir, erkân nedir

Hem din ile îmân nedir

Âdem nedir, insan nedir

Bilir misin söyle sofı” (Fırat, 2019, s. 314)

“Aşkına düşeli yandım kül oldum

Derdimdir Muhammet dermânım Ali

Elin tutup bir mürşide kul oldum

Yolumdur Muhammet erkânım Ali” (Fırat, 2019, s. 378)

“Ervah-i sulbünden gelinen nûrdan

Görünen bir kadîm yol erkândır bu

Geldik bir noktaya kırkımız birden

Hâl içinde haldir, bir devrândır bu” (Fırat, 2019, s. 526)

Ervah-ı Ezel: Kubbealtı Lugatı’na göre, ervah kelimesi “ruhlar” demektir. Ezel kelimesi ise başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı zihinde düşünülemeyen zaman demektir. Ervah-ı ezel terkibi tamlama haliyle “ruhlar âleminin başlangıcı”, “her şeyden önce ruhlar âleminin yaratıldığı zaman” demektir. Dâimî, bu terimi şiirlerinde ruhların yaratıldığı ilk zaman anlamında kullanmıştır:

“Ervah-ı ezelde sulb-ü mâderde

Bize kibriyadan nâr geldi geldi

Kalktı ara yerde kalmadı perde

Cümle âşıklara kâr geldi geldi” (Fırat, 2019, s. 375)

Esma-i Hüsna: En güzel isimler demektir. Allah’a vakfedilen en güzel isimlerdir. El-esma’ül hüsna ifadesi, Kur’an’da dört ayette geçmektedir. Esma-i hüsna, doksan dokuz isim için kullanılmaktadır. (Özel, 2023, s. 286) Esma-i hüsnada Allah’ın güzel isimlerinden birincisi Allah, sonuncusu Zülcelâl-i vel-İkrâm’dır. Âşık Dâimî, bu kavramı Allah’ın güzel isimleri anlamında kullanmıştır:

“Dâimî’yim geldi ömür mevsimi

Cüdâ kıldım tenden hersi nefsimi

Esma-i Hüsna’dan aldım dersimi

Elif vardır, burhan vardır, dal vardır” (Fırat, 2019, s. 493)

Evliya: Veliler, dostlar anlamındadır. Tasavvufi anlamda ermişler, erenler demektir. Allah dostları, Hakk’ın sevgisine ve yardımına nail olanlardır. Evliyaların varlıklar üzerinde etkili olan manevi bir gücü bulunmaktadır. Evliyalar, Hakk’ı kendilerine dost edinmişlerdir, Allah da evliyaları kendisine dost edinmiştir. (Uludağ, 2012, s. 129) Âşık Dâimî, şiirlerinde bu terimi “Allah dostu, veli” anlamlarıyla kullanmıştır:

“Horasan ilinde bayrağın açan

Yezitler elinden zehiri içen

Mümin kullarına hülleler biçen

Evliyâlar Şahı Pîr İmam Rıza” (Fırat, 2019, s. 340)

Ezel: Bazen “ezelî” şeklinde de geçen bu kelime, daha çok Allah’ın başlangıcının olmamasını ifade etmektedir. (Uludağ, 2012, s. 130) Âşık Dâimî, ezel kelimesini şiirlerinde yirmi üç kez kullanmıştır. Dâimî, bu terimi sözlük anlamına uygun olarak başlangıç veya Allah’ın başlangıcının olmaması anlamlarında tercih etmiştir:

“Ta ezelden ikrârımız

Hakk Muhammed Ali’ dendir

Gelir nur-i tayyârımız

Hacı Bektaş Veli’ dendir” (Fırat, 2019, s. 306)

“Ezelden sevmişem Ali neslini

Yaptık cümbüşünü kırklar faslını

Her bir maya ispat eder aslını

Halimden bilecek var mıdır acep” (Fırat, 2019, s. 467)

Farz: Kubbealtı Lugatı’na göre, İslâmiyet’te Allah’ın emri olduğu kesin olan, yapılması sonucunda sevap kazanılan, özürsüz olarak yapılmaması günah olan, inkârı ise küfrü gerektiren ahlaki yükümlülüktür. Âşık Dâimî, farz kelimesini dinen kesin olarak yapılması gerekenler anlamında kullanmıştır:

“Tevella, temennâ, tecellayı bil

Yedi farz üç sünnet sırullayı bil

Gel Dâimî gibi yedullayı bil

Kırkların sürdüğü devrân üç yoldur” (Fırat, 2019, s. 514)

Felek: Gökyüzü, sema demektir. Aynı zaman da talih, baht, kader anlamları da vardır. Bir diğer anlamı ise bütün gezegenlerin bulunduğu gök tabakasıdır. Batlamyus’un kozmolojik sisteminden kaynaklanan görüşe göre, dünya kâinatın merkezidir ve çevresinde iç içe geçmiş şekilde dokuz felek bulunmaktadır. Bu dokuz felek şu şekildedir: Dünyadan dışa doğru olmak üzere sırasıyla Ay, Utarit (Merkür), Zühre (Venüs), Şems (Güneş), Mirrih (Merih), Müşteri (Jüpiter), Zuhâl (Satürn) felekleri yedi gezegenin feleğini oluşturmaktadır. Sekizinci felek sabit yıldızlar ve burç feleğidir. Dokuzuncu felek olan atlas, büyük felek (felek-i azam) ya da felekler feleği gibi isimler almaktadır. (Uludağ, 2012, s. 133) Âşık Dâimî’nin şiirlerinde felek kelimesi otuz üç kez geçmektedir.

Dâimî, felek kelimesini şiirlerinde “baht, kader, talih” anlamında kullanmıştır. “Kahpe felek” şeklinde kullandığı örnekler de vardır:

“Kahpe felek senden şikâyetim var

Gülüm gonca iken hâre döndürdün

Yâr ile sohbetim şeker bal iken

Neden böyle zehr-i mare döndürdün” (Fırat, 2019, s. 464)

“Geçti, gitti vatanına yurduna

Dayanamam hasretine derdine

Uçurdum turnamı dağlar ardına

Felek bizi nâzlı pîrden ayırdı” (Fırat, 2019, s. 362)

Fetva: Yiğit, delikanlı, cesur anlamına gelen fetâ kelimesinden türemiştir. Bir olayın hükmünü açıklayan, zorlukları çözen güçlü yanıdır. Fıkıh terimi olarak fıkıh âliminin kendisine sorulan dinî bir soruya yazılı ya da sözlü olarak verdiği cevaptır. Fıkıh kaynaklarında ister ibadetler olsun, ister muamelat konusunda olsun dinî bir meselede âlimin verdiği yanıt fetvadır. (Özel, 2023, s. 313) Âşık Dâimî, bu terimi sözlük anlamıyla kullanmış, bazen terimin “fetva vermek” şekline de yer vermiştir:

“Kimisi oturmuş fetva verici

Kimisi muskacı kimi perici

Kimi sağcıym der kimi gerici

Hep yerinde saya saya gidiyor” (Fırat, 2019, s. 511)

Fırak: Hicran, ayrılık demektir. Tasavvufi anlam olarak vahdet makamından uzak kalmaktır. Visâl halinde olmamaktır. Salikin ruhlar âleminde ayrılıp bu âleme gelmesidir. (Uludağ, 2012, s. 138) Âşık Dâimî, fırak kelimesini tasavvufi anlamının yanında “sevgiliden ayrılmak” olarak da kullanmıştır:

“Dâimî’yim gitsin firâk

Kalma hakikatten ırâk

Kırkların yaktığı çırak

Muhabbettir muhabbettir” (Fırat, 2019, s. 307)

Firdevs-i Âlâ: İslâm Ansiklopedisi’ne göre Firdevs, cennetin tamamı veya bir kısmı için kullanılan adlardan biridir. Firdevs kelimesi sözlükte “içinde her türlü ağacın bulunduğu, özellikle üzüm bağları bulunan büyük bahçe” anlamında geçmektedir. Kubbealtı Lugatı’na göre âlâ kelimesi ise daha yüksek, en yüce anlamlarındadır. Firdevs-i Âlâ; cennetin en yüksek mevkiine verilen addır. Dâimî, bu terimi daha çok cennet anlamında kullanmıştır:

“Azmeyleyip nâzlı pîre dayandım

Himmet etti gafletlerden uyandım

İçtim dolusunu nûra boyandım

Firdevs-i alanın elinden geldim” (Fırat, 2019, s. 420)

Gafil/Gaflet: Terk etmek ve umursamamak anlamındaki mastar; dikkatsizlik, yanılma, dalgınlık anlamlarında bir isimdir. Bir şeyin zorunluluğu ortadayken bunun anlaşılamamasıdır. Ahlak ve tasavvuf terimi olarak anlamı; dünya ve ahiret hayatı için gerekli olduğu düşünülen bir şeyin gerekliliğini kavrayamama, umursamamadır. Fıkıh terimi olarak ise bir kişinin hukuki işlemlerde çabuk kandırılacak derecede saf ve dikkatsiz olmasıdır. (Özel, 2023, s. 330) Âşık Dâimî, şiirlerinde gafil kelimesini altı kez, gaflet kelimesini on dokuz kez sözlük anlamlarına uygun şekilde kullanmıştır:

“Gafil uyanık olmazdı

Ahtına sâdık olmazdı

Dâimî âşık olmazdı

Hacı Bektaş olmasaydı” (Fırat, 2019, s. 251)

“Mârifet mülküne göçemeyenler

Helâl harâmını seçemeyenler

Gözünü gafletten açamayanlar

Hakk’ın dergâhından dür oldu gitti” (Fırat, 2019, s. 395)

Gılman: İslâm Ansiklopedisi’ne göre eski Müslüman devletlerde orduda, idarede ve sarayda çalıştırılan köle demektir. Ayrıca tasavvufta “cennette hizmet eden delikanlılar” anlamıyla geçmektedir. Âşık Dâimî, bu kavramı daha çok “cennette hizmet eden delikanlı” anlamında kullanmıştır:

“Kimisi kaldılar gaflet içinde

Âdemle görüştük cennet içinde

Hûrî gılmânlarla ziynet içinde

Havvâ ile kalıp durduk orada” (Fırat, 2019, s. 324)

Gönül: İnsanın marifete erişme gücüdür. “Allah evi” manasında Allah’ın tecelli ettiği, görünüş alanına çıktığı ve Allah ile ilgili bilgilerin geldiği yerdir. İnsanın Allah yoluna açılan kapısı ve bu anlamda kutsal sayılan iç varlığıdır. (Korkmaz, 2005, s. 246) Âşık Dâimî, bu terimi şiirlerinde ilahi anlamda gönül yerine kullandığı gibi beşerî anlamda insan gönlü olarak da kullanmıştır:

“Uğradım yüz sürdüm pîrim katına

Güzel pîrim katarından ayırma

Gönülden bağlıyız hüsn-ü zâtına

Güzel pîrim katarından ayırma” (Fırat, 2019, s. 332)

“Cümle nâçâr kullarının sahibi

Gönüller mihmanı dertler tabîbi

Evliyâlar şâhı Hakk'ın habîbi

Câr günündür yetiş Muhammet Ali” (Fırat, 2019, s. 379)

“Gönül bu menzile azmi râh eyle

Aşk olan bir yerde gevher dane var

Erenler râhına bir nazar eyle

Tarikat mülkünde yeddi hane var” (Fırat, 2019, s. 473)

Gülbenk/Gülbank: Gül sesi anlamındadır. Tarikat ve yol törenlerinde yüksek sesle okunan dua, yakarıştır. (Korkmaz, 2005, s. 290) Âşık Dâimî, bu kavramı “tarikatlarda okunan dua veya ilahiler dizisi” anlamında kullanmıştır:

“Evvel sofı eşler geldi

Dostur deyu gülbenk aldı

Mürşüt anda himmet kıldı

Çırak uyandı uyandı” (Fırat, 2019, s. 249)

Hakikat: Gerçek, doğru olan demektir. Dört kapı öğretisine göre, insan-ı kâmil sıralamasının son sırasında yer almaktadır. Dört kapı öğretisinde insan-ı kâmil sıralaması; şariat, tarikat, marifet, hakikattir. Muhiplerle özdeşleştirilir. Hakk'ı görme, tanrısal âlemin gücünde erime; hakikat kapısıdır. Hakk'ın tarikat yolcusundan özelliklerini alarak yerine kendi özelliklerini koyması ile elde edilen şeydir. Varlığın özü, ruhu demektir. (Korkmaz, 2005, s. 298) Âşık Dâimî, hakikat kelimesini şiirlerinde doksan altı kez kullanmıştır. Dâimî, bu terime şiirlerinde hakikat kapısı ve gerçeklik anlamlarıyla yer vermiştir:

“Mümin olan ikrârını bilmeli

Hakikat babında menzil almalı

Mürşid-i kâmile teslim olmalı

Bir müşkül seçmeyen özden ne vefa” (Fırat, 2019, s. 330)

“Mârifet bâbında görünen hizmet

Gardaş özün mürşidine bendeyle

Budur hakikatte ahkâmı izzet

Gardaş özün mürşidine bendeyle” (Fırat, 2019, s. 344)

“Hakikat bezmine kadîm şâh olan

Cümle müminlere kıblegâh olan

Tarikât elinde mihri mâh olan

Demimdir Muhammet devrânım Ali” (Fırat, 2019, s. 378)

Ham Sofu: Ham ruhlu, olgunlaşmamış, pişmemiş, dinin özünden habersiz şekilci ve zahirci kişi demektir. Arif ve âşık olmayan kimse anlamındadır. (Ulutaş ve Süphandağı, 2012, s. 565-577) Dâimî, bu kavramı “pişmemiş, dinin özünden habersiz kişi” anlamlarında kullanmıştır:

“Ham sofunun gidişine

Güler misin ağlar mısın

Bize bühtân edişine

Güler misin ağlar mısın” (Fırat, 2019, s. 288)

Hamdülillah: Kubbealtı Lugatı’na göre Allah’a hamdolsun, elhamdülillâh anlamındadır. Âşık Dâimî, bu kavramı hamt etmek, şükretmek anlamlarında kullanmıştır:

“Kalmadı kederim gitti firağım

Hamdülillah yakın oldu ırağım

Mürşid himmet etti yandı çırağım

Ol zaman verildi hal bize bize” (Fırat, 2019, s. 355)

Haram: Yasaklanmış, dokunulmaz, helal olmayan şey anlamlarındadır. Fıkıh terimi olarak anlamı, mükelleften yapılmaması kesin bir şekilde istenen davranışlardır. (Özel, 2023, s. 404) Âşık Dâimî, haram kelimesini yasak olan anlamında kullanmıştır. Dâimî’nin helal ve haramı birlikte kullandığı örnekler de vardır:

“Terk edüben külli vardan geçenler

Helâlini harâmını seçenler

Pîr elinden dolu bâde içenler

Verir cânânına külli varını” (Fırat, 2019, s. 368)

Helal: Fıkıh terimi olarak dinen yapılması serbest olan davranışlardır. Haramın zıddıdır. Aynı zamanda şeriatın yapılmasını serbest bıraktığı davranışlar, haram olduğuna dair delil bulunmayan şeylerdir. (Özel, 20023, s. 438) Âşık Dâimî, şiirlerinde helal kelimesini “yasak olmayan” anlamında kullanmıştır:

“Âdem ile Havvâ çektiler zevâl

İhsân oldu anda emr-i zül celâl

Ol zaman buğdayı eyledik helâl

Yetmiş iki evlat verdik orada” (Fırat, 2019, s. 324)

Hırka: Yamalı elbise, kumaş parçaları birbirine dikilerek yapılan elbise, dervişlerin toplu zikir yaparken giyindikleri yelectir. Bir mürit adayı belli bir hazırlık döneminden sonra tarikata ehil ve şeyhe layık görülürse müride tekkede yapılan bir törenle hırka giydirilir. Hırka giyen talip bundan sonra şeyhin müridi, yani tarikat mensubudur. Tarikatın kural ve ilkelerine uyup kendisine verilen görevleri yerine getirmek zorundadır. Hırka giymek; mürit adayını şeyhin kabul ettiğinin göstergesidir. (Uludağ, 2012, s. 166) Âşık Dâimî, şiirlerinde bu kavramı dervişlerin giydikleri hırka anlamında kullanmıştır. “Melamet hırkası” şeklinde kullandığı örnekler de vardır:

“Rûz-u şeb gezerim Hu Allah deyüp

Melâmet hırkasın eĝnime geyüp

Malım damgalayan Settarül Eyüp

Aşkın katarında taşıtandır bu” (Fırat, 2019, s. 526)

Hidâyet: Doğru yola girmek, Allah yoluna girmek, doğru yolu benimsemektir. (Korkmaz, 2005, s. 323) Âşık Dâimî, bu terimi şiirlerinde Hak yolu, doğru yol anlamlarında kullanmıştır:

“Bu idi ezelden Hakk’tan hidâyet

Nuh Naciyullaha erdi vilâyet

O anda ettiler buĝzu edavât

Gark edip tufana verdik orada” (Fırat, 2019, s. 325)

Hikmet: Kubbealtı Lugatı’na göre “bilgelik” demektir. Allah’ın her şeyi yerli yerinde yaratması, âlemin insanlar tarafından anlaşılmayan gizli amacıdır. Allah ile kâinat, insan ile âlem arasındaki bağları, âlemlle ilgili gerçekleri kavrama ilmi demektir. Bir şeyin meydana gelişindeki akıl erdirilemeyen sebep, gizli sebeptir. Hoca Ahmet Yesevi’nin şiirlerine de hikmet denilmektedir. Âşık Dâimî, hikmet kelimesini şiirlerinde otuz bir kez kullanmıştır. Dâimî, bu kavramı şiirlerinde Allah’ın her şeyi yerli yerinde yaratması, bir şeyin oluşundaki gizli sebep anlamlarında kullanmıştır:

“Hacı Bektaş gibi pîrimiz vardır

İmamlardan gelen nûrumuz vardır

Mekteb-i irfânda yerimiz vardır

Dersini hikmetten yazar âşıklar” (Fırat, 2019, s. 471)

“Baktım tabiatın sonsuz hikmeti

Çark-ı muallâkta nizâm ediyor

Ay ve güneş yıldızların vahdeti

Dönmüş bu nizâmı seyrân ediyor” (Fırat, 2019, s. 509)

Himmet: Arzu, istek, çaba demektir. Tasavvuf terimi olarak velide var olduğu düşünülen olağanüstü irade gücü; velinin bütün manevi gücüyle Allah’a yönelip ondan bir şey istemesidir. Himmet kelimesi tasavvuf yoluna giren kişinin bütün kalbi ve çabasıyla Hakk’a yönelişini ifade etmektedir. Nesneleri ve insanları etkilediğine, ilahi rahmet ve yardımın gelmesi için vesile olduğuna inanılan himmete şeyh-mürit ilişkisinde büyük önem verilmiştir. (Özel, 2023, s. 462) Âşık Dâimî bu terime şîirlerinde velinin Hakk’a yönelmesi, ondan bir şey istemesi, velinin olağanüstü işleri başarması anlamlarında yer vermiştir. Âşık Dâimî himmet kelimesini “himmet almak” şeklinde de kullanmıştır:

“Bezm-i ezelide kevn-i mekânda

Kandil şak bölündü geldik erenler

Tecelli olunca nur-i rahmânda

Güzel Şah’tan himmet aldık erenler” (Fırat, 2019, s. 479)

Hû: Kubbealtı Lugatı’na göre, Allah’ın zatına delâlet eden, ism-i a’zam ve ism-i celâl de denilen Allah adının kısaltılmış şeklidir. Tarikatlarda bazı merasim ve hizmetlerden sonra yapılan dualarda, okunan gülbanklarda orada bulunanları “hû” ismini söyleyerek Allah’ı anmaya, Allah’tan niyaz etmeye dâvet sözüdür. Âşık Dâimî, bu kavramı şîirlerinde Allah’ın adının kısaltması anlamında kullanmıştır. Aynı zaman “hû çekmek” şeklinde kullandığı örnek de vardır:

“Müminler hû çeker dökülür yaşlar

Hakk’a niyaz eyler dağ ile taşlar

Zikreder seherde envâyi kuşlar

Bayram gecesinde bayram gününde” (Fırat, 2019, s. 342)

Huri: İslâm Ansiklopedisi’ne göre, cennet kadınlarını ve onların güzelliğini anlatan bir tabirdir. Âşık Dâimî, bu kavramı sevgilinin güzelliğini anlatmak için bir benzetme unsuru olarak kullanmıştır:

“Âşkî mehnnetinden olmuşum berbat

Âşkını gönlümden asla etmem yâd

Bakışın hûrîdir bir melek sıfat

Yardaki letâfet hâl sevimlidir” (Fırat, 2019, s. 500)

İblis: Şeytan demektir. Allah’ın huzurundan kovulan ve rahmetinden uzaklaştırılan varlıktır. Allah’ın huzurundan kovulma sebebi, Hz. Âdem’e secde etmemesidir. Asi, asiliğinde kararlı ve iddialı bir yaratıktır. Hz. Âdem ise asi ama suçunu kabul edip özür dileyen bir varlıktır. Biri bencilliği ve kibri, diğeri tevazu ve mahviyeti benimsemiştir. Dıştan gelen vesvesenin sebebi iblisken, içten gelen vesvesenin sebebi şeytandır. (Uludağ, 2012, s. 179) Âşık Dâimî, bu terimi şiirlerinde şeytan anlamında kullanmıştır. “İblis-i şeytan” şeklinde ikisini birlikte kullandığı örnek de vardır:

“Dâimî’yim eder yol tut haddince

Eğer bülbül isen gül tut haddince

Eline bir layık dal tut haddince

Betersin iblis-i şeytandan gardaş” (Fırat, 2019, s. 519)

İhsan: Allah’a, onu görüyormuş gibi ibadet etmek, Allah’ın huzurunda olmanın şuurunda kulluk görevini yerine getirmektir. Allah’ı kendi sıfatları ile sıfatlanmış olarak görmektir. Bu; Allah’ı hakikatten değil, yakinen görmektir. Bağışlama, bağışlanma, iyilik anlamı da vardır. (Uludağ, 2012, s. 181) Âşık Dâimî, ihsan kelimesini şiirlerinde Allah’ı görüyormuş gibi ibadet etme ve bağışlama, iyilik anlamlarında kullanmıştır:

“O zaman Hudâ’dan bir ihsân oldu

Arâfât Dağı’nda koç kurbân oldu

Anda cümle cihân şâd-mân oldu

Bayram gecesinde bayram gününde” (Fırat, 2019, s. 342)

İkilik: Kubbealtı Lugatı’na göre; iki ayrı biçimde olma, iki türlüölük anlamındadır. Mecazi anlam olarak görüş ve düşünce bakımından ikiye ayrılma, bölünme, anlaşmazlık anlamında kullanılmaktadır. Tasavvufi anlamı; Allah’ın mutlak ve sonsuz varlığı karşısında ikinci bir müstakil varlık kabul etmek, Hak ve kâinat, Hak ve kul, O ve ben gibi birbirinden her bakımdan ayrı iki varlık algılama durumu, fark ve tefrika hâlidir. Âşık Dâimî, bu terimi “farklı görüşte olma” anlamında kullanmıştır:

“Ben senden değilim ayrı

Ayrı görüp olma sayrı

Şu ikilik bitsin gayrı

Gel seninle dost olalım” (Fırat, 2019, s. 273)

İkra Kitabek: İsrâ suresinin on dördüncü ayetidir. Ayet şu şekildedir: “İkra’ kitâbeke kefâ binefsike-lyevme ‘aleyke hasîbâ(n).” Meali ise şöyledir: “Oku şimdi kitabını! Bugün kendini yargılamak üzere kendi nefsin yeter!” Âşık Dâimî, bu ifadeyi İsrâ suresine atıf yaparak kullanmış, bu ayetin küfre dalanlar için geldiğini söylemiştir:

“Nun velkalem ile noktayı çaldı

Onu bilmeyenler küfüre daldı

İkra kitabek suresi geldi

Bismillahtır, illâllahtır, Allah’tır” (Fırat, 2019, s. 496)

İkrar: Kubbealtı Lugatı’na göre; kabul etme, tasdik etme anlamındadır. Tarikata girmek, bir şeyhe bağlanmak, biat etmektir. Tarikata giren bir kişinin en kutsal şeyi kabul edip bağlılığı üzerine yemin etmesidir. Âşık Dâimî, ikrar kelimesini şiirlerinde on dokuz kez kullanmıştır. Dâimî bu terime söz, kabul etme, bağlanma anlamlarında yer vermiştir. “İkrar vermek” şeklinde kullandığı örnekler de vardır:

“Muhammet Ali’ye ikrârı verdik

Mürşide bend olduk esrâra erdik

Bistü-heşt harf ile didârı gördük

Elif-be-den gelir dal bize düştü” (Fırat, 2019, s. 536)

“Evvel bizim ile ikrâr eyleyip

Sonra delâlete batanlara yuf

Gelip cemimize pazar eyleyip

Anı da ağyara satanlara yuf” (Fırat, 2019, s. 357)

İlm-i Batın/Batın İlmi: Gizli, gözden uzak, bir şeyin içi, dıştan görünmeyen anlamına gelen “batın” ile “ilim” kelimelerinden oluşan tamlamadır. Gizli olanla/ görünmeyenle ilgili ilim demektir. Tasavvufu kastetmek için kullanılmaktadır. (Özel, 2023, s. 117) Âşık Dâimî, ilm-i batın kelimesine gizli olan, görünmeyen anlamında yer vermiştir:

“Dâimî hükmeder ilm-i batına

Terk etmiş varını Hakk’ın katına

Özün suvar eyle aşkın atına

Ki sende menzile varabilesen” (Fırat, 2019, s. 450)

İlm-i Ledün: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; gizli gerçekleri konu alan ve bu yolla kişiyi manevi kurtuluşa ulaştıracağına inanılan ilimdir. Tasavvufu kastetmek için kullanılmaktadır. Âşık Dâimî, bu kavrama “gizli bilgi, tasavvuf” anlamlarında yer vermiştir:

“Var ettin ezelden kef ile nunu

Tecelli ettirdin ol hikmetinden

Okuttun âşığa ilm-i ledunu

Gönlüm ihyâ oldu adâletinden” (Fırat, 2019, s. 448)

İmam: Kendisine uyulan önder, kılavuz, cemaate namaz kıldırان kişi, halife gibi anlamları vardır. Fıkıh terimi olarak anlamı cemaate namaz kıldırان kişi, görüşleri ilim çevrelerinde etkili olan âlim demektir. Hadis terimi olarak alanında otorite olan, geniş ve üstün bilgi sahibi âlimdir. (Özel, 2023, s. 573) Âşık Dâimî, imam kelimesini namaz kıldırان, görüşleri benimsenen âlim ve On İki İmam anlamlarında kullanmıştır:

“Ali idi imamların serveri

Hasan Hüseyin ’dir onun gevheri

Susuz kurbân verdi Ali Ekberi

Ceddim gülmedi ki bende güleyim” (Fırat, 2019, s. 430)

İman: Güven duymak, güven duygusu ile tasdik etmek, inanmak anlamındadır. Terim olarak peygamberleri Allah’tan aldığı ve din olarak bildirdiği kesin hususlarda tasdik etmek ve ona inanmaktır. İman kelimesi Kur’an-ı Kerim’de sekiz yüzden fazla yerde geçmektedir. (Özel, 2023, s. 576) Âşık Dâimî, iman kelimesini “dinin bildirdiği hükümlere inanmak” anlamında kullanmıştır:

“Hizmet nedir, erkân nedir

Hem din ile îmân nedir

Âdem nedir, insan nedir

Bilir misin söyle sofu” (Fırat, 2019, s. 314)

İnayet: Lütuf, ihsan, kayırma anlamlarına gelir. Tasavvufi anlamı, Allah’ın kulunu kayırmasıdır. (Uludağ, 2012, s. 186) Âşık Dâimî, bu terimi şiirlerinde “lütuf, Allah’tan yardım beklemek” anlamlarında kullanmıştır:

“Dâimî kervanım göçtüğü zaman

Ecel peymânesin içtiği zaman

Emel defterini açtığı zaman

Mahrûm koyma bizi inayetinden” (Fırat, 2019, s. 448)

İncil: Hz. İsa'ya indirilen kutsal kitaptır. Tasavvufi anlamı, zat isimlerinin tecellisi; Zat'ın isimlerde tecellisidir. Dâimî, bu terimi şiirlerinde Hz. İsa'ya indirilen kutsal kitap anlamında kullanmıştır:

“Bakîr Cafer Musa-i Kazım Ali Rıza hakkıyçün

Hem Taki hem Naki Asker Mehti Liva hakkıyçün

İncil Zebur Tevrat Furkan ön dört Esmâ hakkıyçün” (Fırat, 2019, s. 549)

İrfan: Bilme, anlama demektir. Kâinatın sırlarını bilme gücü, mürşitten alınan bilgi anlamları vardır. Ayrıca kalp yoluyla elde edilen bilgi anlamında da kullanılır. (Korkmaz, 2005, s. 380) Âşık Dâimî, irfan kelimesini şiirlerinde yirmi yedi kez kullanmıştır. Dâimî, bu terime bilmek, bilgi, mürşitten alınan bilgi gibi anlamlarıyla yer vermiştir:

“Evvel yetmiş iki babdan seçildik

Aşkın hızarına düştük biçildik

Pîr elinden dolu olduk içildik

Mekteb-i irfâna girdik de geldik” (Fırat, 2019, s. 269)

“Dâimî'yim şeriatta yol açsan

Tarikat bâbında irfâna göçsen

Mârifet hakikat libasın biçsen

Hep âlem ey olur fenâ da kalmaz” (Fırat, 2019, s. 538)

İrşat: Mürşidin tarikata girecek bir kişiyi uyarması, eğitmesidir. Mürşidin Allah yolunda tarikat yolcusuna önderlik etmesidir. (Korkmaz, 2005, s. 380) Âşık Dâimî, bu terimi şiirlerinde mürşidin doğru yolu göstermesi anlamında kullanmıştır:

“Muhabbetle olmuş şu gönlüm kuşat

Mürşide varanlar olurlar irşât

Bir esrâra vakıf olur harâbât

Ol cemâlullahın pervânesiyem” (Fırat, 2019, s. 412)

Kâbe: Mekke’de bulunan, İslam inancına göre yeryüzünde yapılan ilk mabet, Müslümanların kıblesidir. Kur’an-ı Kerim’de Kâbe adı iki kez geçmektedir. (Özel, 2023, s. 638) Dâimî, bu kavramı şiirlerinde Müslümanların ilk mabedi anlamında kullanmıştır:

“Dâimî her mührün kalbe basılır

Mescid’ül Kâbe’ye kandil asılır

Kurbânlar tığlanır koçlar kesilir

Bayram gecesinde bayram gününde” (Fırat, 2019, s. 343)

Kadir Gecesi: Terim olarak Kur’an-ı Kerim’in indirilmeye başlandığı mübarek gecedir. Kur’an’ın 97. suresi olan Kadir suresinde ilahi kitap olan Kur’an-ı Kerim’in Kadir Gecesi’nde indirilmeye başlandığı ve bu gecenin bin aydan hayırlı olduğu bildirilmektedir. (Özel, 2023, s. 647) Dâimî, bu kavramı şiirlerinde Kur’an-ı Kerim’in indirilmeye başlandığı ay anlamında kullanmıştır:

“Dâimî’nin yücesi

Geldi Kadir Gecesi

Cebrail’in hecesi

La ilâhe illâllah” (Fırat, 2019, s. 226)

Kalubela: İslâm Ansiklopedisi’ne göre, yaratıldıkları zaman insanların Allah ile yaptıkları kabul edilen sözleşmedir. Âşık Dâimî, bu terimi “kalu beli” şeklinde kullanmış ve sözlük anlamıyla şiirinde yer vermiştir:

“Mürşitte vardır elimiz

Zikrini söyler dilimiz

Kâdimdir erkân yolumuz

Ta o kalu belidendir” (Fırat, 2019, s. 306)

Kâmil: Olgunluk aşamasına ulaşmış kimse, üstün bir aşamada bulunan, olgun anlamındadır. (Korkmaz, 2005, s. 386) Âşık Dâimî, kâmil kelimesini şiirlerinde yirmi bir kere kullanmıştır. Dâimî, bu terime “olgunluğa ulaşan kişi, mürşit” anlamlarında yer vermiştir. Ayrıca “mürşid-i kâmil” şeklinde kullandığı örnekler de vardır:

“Mümin olanlarda nişân bilinir

Mürşid-i kâmilden ilhâm gelinir

Tarikat bâbında menzil alınır

Semah dönmek bize Ali'den kaldı” (Fırat, 2019, s. 362)

“Evladı Ali'yiz sülli sülale

Nefsini bilmeyen düşer vebâle

Kâmile erişen erir kemâle

Bir mürşit yedini aldık erenler” (Fırat, 2019, s. 478)

Kanaat: Bir kişinin elde bulunanla yetinmesi, gönlü zengin ve tok gözlü olması anlamındadır. Bir kimsenin yücelmesi, olgunlaşması için bütün zevklerden arınması gerekmektedir; bu da sadece kanaatle olur. (Korkmaz, 2005, s. 386) Âşık Dâimî, kanaat kelimesini şiirlerinde “yetinme” anlamında kullanmıştır:

“Dâimî de der ki eyleme inat

Şu yıkık gönlümü gel eyle kuşat

Senim zehirine ettim kanaat

Elden abu kevser içmem sevdiğim” (Fırat, 2019, s. 422)

Kef ile Nun: İslâm Ansiklopedisi'ne göre; Allah'ın yaratmadaki gücünü ve süratini anlatmak için ayetlerde geçen “kün” (كُنْ = ol!) emrine telmihen sözcüğü oluşturan harflerin ismen okunmasıyla meydana gelen dinî-tasavvufi terimdir. Âşık Dâimî, bu kavramı Allah'ın yaratma gücünü anarken kullanmıştır:

“Var ettin ezelden kef ile nunu

Tecelli ettirdin ol hikmetinden

Okuttun âşığa ilm-i ledunu

Gönlüm ihyâ oldu adâletinden” (Fırat, 2019, s. 448)

Kelâmullah: Allah’ın sözü, Kur’an-ı Kerim’dir. (Uludağ, 2012, s. 209) Âşık Dâimî de bu kavramı Kur’an anlamında kullanmıştır:

“Seyrettik cemâlullahı

Dönmezem dosttan vallâhi

Rûz-u şeb kelâmullahı

Zikreden dile varalım” (Fırat, 2019, s. 274)

Kemâl: Erginlik, yetkinlik, olgunluktur. Nefsin isteklerinden, dünya nimetlerinden sıyrılmadır. Tarikat yolunda aşama aşama yükselmedir. (Korkmaz, 2005, s. 392) Dâimî, kemâl kelimesini şiirlerinde “olgunluk, olgun davranış” anlamlarında kullanmıştır:

“Pîr Sultân evladı sülb-i sülale

Âşık oldum anda olan kemâle

Bend olan âşıklar erir visâle

Bezm-i muhabbeti nâr eder Eyyüp” (Fırat, 2019, s. 468)

Kemer Best: Kemer, yani “kuşak” ile best, yani “düğüm” kelimelerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Kemer kuşanmış derviş anlamındadır. Tığbente atılan ve eline-beline-diline sahip olmayı simgeleyen üç düğümden biridir. Yeni evlenen kızın beline bağlanan ve Hz. Ali’nin oğulları Hasan ve Hüseyin’le birlikte on yedi yakınına taktığı söylenen kemeri simgelemektedir. (Korkmaz, 2005, s. 393) Âşık Dâimî, “kemer best” kavramını şiirlerinde “kemer best kuşanmak” şeklinde kullanmıştır:

“Dâimî’yim kibri kini atınca

Varıp dört ırmaktan bendin tutunca

Selman ile ol kırklara yetince

Kemer best kuşanan bel bize düştü” (Fırat, 2019, s. 536)

Keramet: Tasavvuf terimi olarak anlamı; Allah’ın sâlih ve veli kullarından zuhur eden olağanüstü haldir. Kişilerin göstermiş olduğu olağanüstü haller içinde; peygamberlerde tebliğ görevine başlamadan önce görülenlere irhâs, tebliğe başladıktan sonra görülenlere mu’cize, ahlaklı ve iyi olan müminlerde görülen harikulade hallere keramet, sıradan müminlerde görülen bu tür durumlara maûnet denilmektedir. Keramet, mucize gibi tabiat olaylarıyla açıklanamayan olağanüstü bir olaydır; fakat mucize peygamberlerden, keramet ise velilerden zuhur etmektedir. Keramet, Allah’ın veli kuluna bir ikramı ve lütfu kabul edilir. Maddi ve manevi olmak üzere iki kısma ayrılır. (Özel, 2023, s. 685) Dâimî, keramet kelimesini “velilerin gösterdiği olağanüstü hal” anlamında kullanmıştır:

“Dâimî erelim cân vahdetine

Âşıkız kâmilin kerametine

Şükrolsun Hudâ’nın adâletine

Bülbülü şeydâya eş etti beni” (Fırat, 2019, s. 262)

Kerbelâ: Kubbealtı Lugatı’na göre; Bağdat civarında Hz. Hüseyin’in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu yerin ismidir. Mecazen “matem yeri” anlamına gelmektedir. Âşık Dâimî, Kerbelâ kelimesini Hz. Hüseyin’in şehit edildiği yer anlamıyla ele almıştır. Yezid’le birlikte kullandığı örnekler de vardır:

“Lânet olsun ol yezidin sulbüne

Nasıl kıydı müminlerin gülüne

Akar gider Kerbelâ’nın çölüne

Seller feryâd eder mâtem ayında” (Fırat, 2019, s. 326)

Kevn-i Mekân: Tanrısal özün görünüşe taşınmasıyla oluşan nesnel evrendir. (Korkmaz, 2005, s. 402) Âşık Dâimî, bu kavramı içinde yaşanan dünya olarak kullanmış; insanların yaratıldığı ilk yere telmih yaparken bu kavrama da yer vermiştir:

“Bezm-i ezelide kevn-i mekânda

Kandil şak bölündü geldik erenler

Tecelli olunca nur-i rahmânda

Güzel Şah’tan himmet aldık erenler” (Fırat, 2019, s. 479)

Kible: Fıkıh terimi olarak Müslümanların başta namaz olmak üzere bazı ibadet ve davranışlarda yönelmeleri gereken istikamet, yani Kâbe’dir. Zaman zaman teşbih yoluyla insanlar da kibleye benzetilebilmekte; bu yolla, Hakk’ın gizli sırlarının insanda saklı olduğu söylenmektedir. (Özel, 2023, s. 693) Âşık Dâimî, teşbih yoluyla kibleyi insana benzeterek kullanmıştır:

“Muhabbet ehlidir başların tacı

Gerçeğin özüdür hakkın miracı

İnsanlar kible dir varanlar hacı

Yüz sürüp secdeye iner hu deyi” (Fırat, 2019, s. 396)

Kırk Makam: Dört kapı öğretisine göre; şeriat, tarikat, marifet, hakikat dört kapısının her birinde bulunan on makamdır. (Uludağ, 2012, s. 215) Ahmet Yesevî dervişlikte kırk makam bulunduğunu ve kırk makamın gereğini yerine getirenlere sufi denilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu kırk makamın onu şeriat kapısında, onu tarikat kapısında, onu marifet kapısında ve onu hakikat kapısında bulunmaktadır. Ahmet Yesevî’ye göre; bu kırk makamı bilmeyen ve bunlara göre davranmayan sufi, derviş ve fakir diye bilinenler sufilik, şeyhlik ve fakirlik iddiasında yalan söylemiş olurlar. Bu kırk makamın her bir makamı bir peygamber makamıdır. Makamların ilki Hz. Âdem’in ve makamların sonuncusu Hz. Muhammet Mustafa’nın makamıdır. (Özköse, 2017, s. 101) Dört kapı ve kapılarda bulunan makamlar şu şekildedir:

Şeriat; dört kapı öğretisine göre insan-ı kâmil aşamalarından ilk sırada yer alan kapıdır. Abidlerle özdeşleştirilmektedir. Kişinin tarikat kurallarına uyma ve tarikat ulularına saygı ile kendini eğittiği evredir. (Korkmaz, 2005, s. 616) Şeriat kapısının makamları şunlardır:

1. İman getirmek
2. İlim öğrenmek
3. Zekât vermek ve oruç tutmak
4. Helal kazanmak

ve faizi haram bilmek. 5. Evlenmek 6. Hayız ve nifas halindeki kadınla cinsel ilişkiye girmemek 7. Sünnet-i cemâat 8. Şefkat 9. Temiz ve helal yiyip giymek 10. Marufu emredip yaramaz işlerden sakınmak. (Kahraman, 2017, s. 2)

Tarikat; yol anlamındadır. Bir pirin ya da mürşidin Allah’a ulaşmak için İslamiyet’i yorumlayarak oluşturduğu, kendine özgü kuralları, ilkeleri bulunan manevi yol demektir. Dört kapı öğretisine göre, insan-ı kâmil aşamalarından ikinci sırada yer alan, zahitlerle özdeşleştirilen kapıdır. (Korkmaz, 2005, s. 665) Tarikat kapısının makamları şunlardır: 1. El alıp tevbe etmek 2. Mürid olmak 3. Saçları tıraş etmek ve tarîkata uygun elbise giymek 4. Cihad aşkıyla yanmak 5. Hizmet etmek 6. Korku 7. Ümitle yaşamak 8. Hırka, zenbil, makas, seccade, tesbih taşımak 9. Nasihat ve muhabbet sahibi olmak 10. Aşk, şevk ve fakirlik. (Kahraman, 2017, s. 3)

Marifet; tasavvuf terimi olarak Allah ve Allah’ın isimleri, eylemleri, tecellileri ile ilgili manevi tecrübe ile doğrudan elde edilen bilgi demektir. Bu bilgi vasıtasıyla Allah’ı tanımaya ma’rifetullah denilmektedir. (Özel, 2023, s. 775) Dört kapı öğretisine göre, insan-ı kâmil aşamalarından üçüncü sırada yer alan ve ariflerle özdeşleştirilen; gönül yolunda en yüce düzeye ulaşma, tanrısal sırlara erme evresidir. (Korkmaz, 2005, s. 437) Marifet kapısının makamları şunlardır; 1. Edep 2. Korku 3. Perhizkârlık (aşırı istekleri sınırlamak) 4. Sabır 5. Utanma 6. Cömertlik 7. İlim 8. Miskinlik 9. Marifet 10. Kendini bilmek. (Kahraman, 2017, s. 3)

Hakikat; gerçek, doğru olan demektir. Dört kapı öğretisine göre, insan-ı kâmil sıralamasının son sırasında yer almaktadır. Muhiplerle özdeşleştirilir. Hakk’ı görme, tanrısal âlemin gücünde erime; hakikat kapısıdır. Hakk’ın tarikat yolcusundan özelliklerini alarak yerine kendi özelliklerini koyması ile elde edilen şeydir. Varlığın özü, ruhu demektir. (Korkmaz, 2005, s. 298) Hakikat kapısının makamları şunlardır: 1. Toprak olmak 2. Yetmiş iki milleti ayıplamamak 3. Elinden geleni men etmemek 4. Dünya içinde yaratılmış her şeye güven vermek 5. Mülkün mutlak sahibi Allah’ın huzurunda eğilip itibar bulmak 6. Sohbet ve hakikat sırlarını söylemek 7. Manevi yolculuk (seyir) 8. Sır 9. Allah’a yakarış 10. Halkı Hak’ta görme ve Allah’a ulaşmak. (Kahraman, 2017, s. 3-4)

Âşık Dâimî, bu kavramı “dört kapı öğretisinde bulunan kırk makam” anlamında kullanmıştır:

“Eğer ârif isen nişânın söyle

Çar bâbdan kırk makam irfânın söyle

Yetmiş iki burcu revânın söyle

Şahtan damgalanmış mal bize düştü” (Fırat, 2019, s. 535)

Kırklar: Ermişlik sıralamasında yer alan, kim oldukları tam olarak bilinmeyen ancak varlıklarına ve kutsallıklarına inanılan kırk ermiş evliyadır. (Korkmaz, 2005, s. 406) Âşık Dâimî, bu terimi kutsallığına inanılan kırk evliya anlamında kullanmıştır. Dâimî’nin, bu kavramı “hazret-i kırklar” şeklinde kullandığı örnekler de vardır:

“Bilir misin sofı, suâlim vardır

Muhammet Ali’nin nûru kandedir

Hakikat dediğin bezmi esrârdır

Hazret-i kırkların yeri kandedir” (Fırat, 2019, s. 497)

“Dâimî’yim kibri kini atınca

Varıp dört ırmaktan bendin tutunca

Selman ile ol kırklara yetince

Kemer best kuşanan bel bize düştü” (Fırat, 2019, s. 536)

Kırkların Cemi: Allah’ın, varlık âleminde tecellisinde tek bir vücut olarak algılanan Kırklar’ın, Hz. Ali başkanlığında yapmış oldukları toplantı; bu toplantının devamındaki cemdir. (Korkmaz, 2005, s. 406) Âşık Dâimî, bu kavramı “kırkların cemini kurmak, kırkların ceminde bulunmak, kırkların ceminde Hz. Ali’nin bulunması” anlamlarında kullanmıştır:

“Mümin olan sürer bu kadîm râhı

Ziyaret eyledik ulu dergâhı

Kırkların ceminde yaptı semahı

Semah dönmek bize Ali'den kaldı” (Fırat, 2019, s. 361)

Kızılbaş: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; eski inanç ve geleneklerini kendilerine özgü bir İslami anlayışla harmanlayıp yaşayan Türkmenlerin bazı bâtınî-Şîî anlayışları benimsemeleriyle ortaya çıkan terim; böyle bir dinî ve sosyal yapıya mensup kişi veya topluluktur. Kızılbaş adı X. yüzyıldan itibaren İslamiyet’i kabul etmeye başlayan, bu yeni inancı önceki gelenek ve inançlarıyla kendilerine özgü biçimde bağdaştıran konargöçer Türkmen oymakları için farklı coğrafya ve dönemlerde kullanılan isimlerden biridir. Âşık Dâimî, kızılbaş ve sünni kelimelerini birlikte kullanıp birlik olunması gerektiğini söylemiştir:

“Nedir sünni ne kızılbaş

İnsanlıktır cümleye baş

Hep olur isek bir gardaş

Birlik olur dirlik olur” (Fırat, 2019, s. 309)

Kudret: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; sözlük anlamı gücü yetmek, bir işi planlı ve ölçülü bir şekilde yapmak, kıymetini bilmek anlamlarına gelmektedir. Allah’a nispet edildiğinde “dilediğini eksiği ve fazlası olmaksızın hikmet çerçevesinde yapmak” anlamına gelmektedir. Kudret kelimesi Kur’an’ın yüz üç ayetinde Allah’a nispet edilmektedir. Dâimî, bu terimi “Allah’ın dilediğini hikmet çerçevesinde yapması” ve sözlük anlamı olan “gücü yetmek” manalarında kullanmıştır:

“Hasan Hüseyin’den on iki îmâm

Zuhûr etti geldi cümlesi tamam

Kırkların ceminde kudretten taam

Engür şerbetini içtik orada” (Fırat, 2019, s. 325)

“Deli tacım dede kılmış himmeti

Ne çiftliği vardı ne bir serveti

İbrahim dededen ilmi kudreti

Halkın arasında yerini gördüm” (Fırat, 2019, s. 436)

Kul: Allah’ın yarattığı insandır. Bende, köle anlamı da vardır. Tasavvufi anlamı mürit, dervıştır. (Uludağ, 2012, s. 220) Âşık Dâimî, kul kelimesini şiirlerinde elli beş kere kullanmıştır. Dâimî, bu terime şiirlerinde “insan, köle, Allah’a kul olmak, sevgiliye kul olmak” gibi anlamlarıyla yer vermiştir:

“Heves olup bahr-i muhite dalan

Alemel esmadan dersini alan

Nefsin askerine zülfıkar çalan

Mürşid-i kâmile kul olur gider” (Fırat, 2019, s. 478)

“Erdirir kuluna hidâyetini

Seyreyledim hakkın vilâyetini

Okudum Kur’ânda bidâyetini

Bismillahtır, illâllahtır, Allah’tır” (Fırat, 2019, s. 496)

“Katre olup enginlere çağlanan

Pervâneler gibi nâre dağlanan

Evlad-ı Ali’ye cândan bağlanan

Kullar feryâd eder mâtem ayında” (Fırat, 2019, s. 326)

Kur’an: Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla son peygamber Hz. Muhammet’e indirilen İslâm dininin temel kitabıdır. Kur’an-ı Kerim; Fâtiha suresi ile başlayıp Nâs suresi ile

bitmektedir. (Özel, 2023, s. 722) Âşık Dâimî, bu terimi şiirlerinde “İslamiyet’in kutsal kitabı” anlamında kullanmıştır:

“Evvela Kur’ânı enzal eyledi

Onun manasını cim dal eyledi

Âdemi kendine timsâl eyledi

Noktayı gönülde sır oldu gitti” (Fırat, 2019, s. 394)

Kurban: Allah’a yakınlık kazanmak amacıyla belli özelliklere sahip hayvanın ibadet amacıyla kesilmesidir. Tasavvufi anlamı; fenâ mertebesi, fedakârlık, kulun nefsinin Allah yolunda feda etmesidir. En büyük kurban, insanın nefsinin feda etmesidir. (Uludağ, 2012, s. 221) Âşık Dâimî, kurban kelimesini şiirlerinde otuz beş kez kullanmıştır. Dâimî, bu terime şiirlerinde “Allah için kurban kesmek, kurban olmak, Hz. İsmail’in kurban edilmesi” gibi anlamlarıyla yer vermiştir:

“Ol hazret-i Lût’a olmuştuk delîl

Nazâra arildi nokta-yı Celil

Nâr-ı gülzâr etti İbrahim Halil

İsmail’i kurbân verdik orada” (Fırat, 2019, s. 325)

“Gönül gel gezelim biçare nâçâr

Hakk kuluna elbet bir kapı açar

Kimisi bend olur kimisi kaçar

Hüseyin gibi cân kurbâna gelince” (Fırat, 2019, s. 341)

Küllî Men Aleyha: Rahman suresinin yirmi altıncı ayetidir. Ayet şu şekildedir: “Kullu men ‘aleyhâ fân(in).” Meali ise şöyledir: “Yeryüzünde bulunan her şey fanidir.” Âşık Dâimî, bu ifadeyi Rahman suresine atıf yaparak kullanmıştır:

“Hakk âdemde gizledi çâr ile şeşi

Musahip mürebbi gönlümün eşi

Dahi bilmez ise üç ile beşi

Külli men aleyha fânî ne anlar” (Fırat, 2019, s. 472)

Küntü Kenzullah: Küntü kenz, Allah’ın ilk durumu anlamına gelen gizli hazinedir. Tarikat inancına göre; kâinat sevgi ve aşk sebebiyle yaratılmıştır. Allah, küntü kenz durumunda gizli iken kendi güzelliğini görmek istemiş; evreni ve insanı yaratmıştır. (Fırat, 2019, s. 97) Dâimî, bu terimi “Allah’ın küntü kenzullah durumundayken evreni yaratması” anlamında kullanmıştır:

“Zümre-i manadır bizim aslımız

Muhammet Ali’den gelir neslimiz

Arşullah üstünde sırdır faslımız

Küntü kenzullahın derbanıyız biz” (Fırat, 2019, s. 544)

La İlâhe İllallah: Kelime-i tevhid olarak da bilinmektedir. “Allah’tan başka ilâh yoktur.” anlamına gelmektedir. İslamiyet’in temel rüknüdür. Uluhiyyeti, Rabliği, hâkimiyeti, saltanatı ve yaratıcılığı yalnızca Allah’a tahsis etme kaidesidir. Dâimî, bu terimi Allah’tan başka ilâh olmadığını vurgulamak için kullanmıştır:

“Münkir olan azılı

Bu defterden kazılı

Dört kitapta yazılı

La ilâhe illâllah” (Fırat, 2019, s. 225)

Lemyezel: Kubbealtı Lugatı’na göre; yok olmaz, bâkî, daimi, lâyezal (Cenâbıhakk’ın sıfatlarından) demektir. Âşık Dâimî, bu terimi şiirlerinde “yok olmayan” anlamında kullanmıştır:

“Mâhitâbım sensin ezel

Döküldü dalımda gazel

Mürüvvet kıl şâh lemyezel

Gel derdime dermân eyle” (Fırat, 2019, s. 245)

Lenterani: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; Hz. Mûsâ’nın Cenâb-ı Hakk’ı görme isteğine verilen “Sen beni göremezsın!” anlamındaki cevaptır. Dâimî, bu terimi Hz. Musa’nın Tur Dağı’nda Allah’ı görme istediğine verilen cevap olarak kullanmıştır:

“Müminler kateri çeker bu yurda

Ârifin kelâmı seçilmez nurda

Lenterani dedik Musa’ya Turda

Küntü kenzullahın derbanıyız biz” (Fırat, 2019, s. 544)

Levh-i Kalem: Kubbealtı Lugatı’na göre; levh, üzerine yazı yazılabilen, resim yapılabilen, yassı düz nesne veya yüzey anlamındadır. Levh-i kalem; insan kaderinin, olmuş ve olacakların yazılı olduğu levhayı yazan kalem demektir. Dâimî, bu kavramı kaderi ve olanları yazan kalem anlamında kullanmıştır:

“Mâh-i taban gibi doğdun âleme

Evliyâlar Şahı Pîr İmam Rıza

Nutkun kudret olmuş levh-i kaleme

Evliyâlar Şahı Pîr İmam Rıza” (Fırat, 2019, s. 340)

Levlâke Levlâk: “Ya Muhammed sen olmasaydın sen, felekleri yaratmazdım ben.” anlamına gelen ve kutsi bir hadis olarak rivayet edilen ibarenin ilk kısmıdır. (Uludağ, 2012, s. 229) Hadisin tamamı şu şekildedir: “Levlake levlak lema halaktu’l-eflak”. Âşık Dâimî, söz konusu hadisi anlamına uygun şekilde kullanmıştır:

“Şanıma gelmiştir levlâke levlâk

Ena helâk naküm ol dedi eflak

Nokta-yı âmâyı eyledik idrâk

Cavidândan damga çaldığı zaman” (Fırat, 2019, s. 441)

Mahşer Günü: Kubbealtı Lugatı’na göre; kıyametin kopup ölümlerin dirileceği zaman anlamındadır. Mahşer günü, Kur’an-ı Kerim’de “kıyamet günü” olarak geçmektedir. Yeniden diriliş ve hesap günü anlamlarında da kullanılmaktadır. (Güler, 2020, s. 1477) Âşık Dâimî, bu kavramı “ölülerin dirileceği vakit” anlamında kullanmıştır:

“Gel Dâimî can Dâimî

Şükrünü kesme cânândan

Mahşer günü Hazret-i Hakk

Göstersin bize cemâli” (Fırat, 2019, s. 258)

Marifet: Bilgi, başarı, beceri anlamları vardır. Dört kapı öğretisine göre, insan-ı kâmil aşamalarından üçüncü sırada yer alan ve ariflerle özdeşleştirilen; gönül yolunda en yüce düzeye ulaşma, tanrısal sırlara erme evresidir. (Korkmaz, 2005, s. 437) Dâimî, bu terimi dört kapıdan üçüncüsü olan marifet anlamında ve beceri anlamında kullanmıştır:

“Dâimî’yim şeriatta yol açsan

Tarikat bâbında irfâna göçsen

Mârifet hakikat libasın biçsen

Hep âlem ey olur fenâ da kalmaz” (Fırat, 2019, s. 538)

Masiva: Tasavvufta Allah’ın dışındaki her şey masiva olarak tanımlanmaktadır. Gönülde Allah’tan başka ne sevgisi varsa onun terk edilmesi elzemdir. Bu nedenle, gönüldeki mâsivâ putunun kırılması, sevginin hep Allah üzerinde yoğunlaşması büyük önem arz etmektedir. (Coşkun, 2024, s. 586) Âşık Dâimî, masivanın fani/geçici olduğunu söylemiştir:

“Kimseye yar olmaz masiva fânî

Herkese verilmez bu aşkın kânî

Kişi hak yoluna vermezse cânî

Zühtü riya ile itikad neyler” (Fırat, 2019, s. 485)

Medet: İmdat, yardım demektir. Tasavvufta medet Allah’tan istenir. Buna istimdat denilmektedir. Ermiş kişilerin ruhundan yardım istemeye de medet denilir. Bektaşiler “Yetiş yâ Ali!” manasında medet sözcüğünü kullanırlar. (Uludağ, 2012, s. 240) Âşık Dâimî, medet kelimesini on sekiz kere ve “yardım istemek” anlamıyla kullanmıştır. Dâimî’nin Hz. Ali’den yardım istemek için “medet senden pîrim Ali” şeklinde seslendiği örnekler de vardır:

“Müminlerin yolusun sen

Muhammed’in gülüsün sen

Rahmeti bol ulusun sen

Medet senden pîrim Ali

Yetiş Hacı Bektaş Veli” (Fırat, 2019, s. 260)

“Koyma bizi arasatta

Medet şâhım mürvet şâhım

Kurtar bizi zulumatta

Medet şâhım şürvet şâhım” (Fırat, 2019, s. 272)

Melâmet Hırkası: Melâmet; ayıplama, kınama demektir. Tasavvuf terimi olarak; kişilerin kınama ve ayıplamasından çekinmeden her türlü iddiayı bırakıp manevi olarak olgunlaşmaya çalışma, başkalarının kusurları ile ilgilenmek yerine kendi kusurları ile ilgilenme, ibadet ve manevi halleri halktan gizlemeye çalışma anlayışıdır. (Özel, 2023, s. 805) Hırka; İslâm Ansiklopedisi’ne göre, sufilerin ve tarikat mensuplarının giydikleri özel elbiseye verilen isimdir. Melâmet hırkası; manevi olgunlaşmaya ulaşıldıktan sonra giyildiği düşünülen manevi hırkadır. Melâmet hırkası bir gösteriş, bir itibar aracı değil aksine melâmet hırkası yeri geldiğinde bir kefen olarak görülmektedir. İhtişamlı tarikat giysileri, melamet inancında yoktur. Melâmet hırkası dert ve sıkıntı demektir. (Kayabaşı, 2010, s. 1128) Dâimî, bu terimi şiirlerinde “dervişlerin olgunlaştıktan sonra giydikleri hırka” anlamında kullanmıştır:

“İkrar verdim pîre dönmezem hâşa

Gör ki neler geldi bu garip başa

Ar namus şişesin çalmışam taşa

Melâmet hırkasın giydim vallâhi” (Fırat, 2019, s. 377)

Melek: Terim anlamı, Allah’ın emirlerini tam olarak yerine getiren ruhanî varlıktır. İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi semavi dinlerde meleğin varlığına inanılır. Semavi dinlere göre; Allah ile insan arasındaki ilişkinin melekler aracılığıyla kurulduğuna inanılmaktadır. İslamiyet’e göre melek; insan ve cinlerden farklı olarak nurdan yaratılmıştır. Meleklerin Hz. Âdem’in yaradılışından önce var oldukları ve Allah’ın hitabına mazhar olup Allah’la konuştukları Kur’an-ı Kerim’den anlaşılmaktadır. Yahudiliğe göre Eski Ahit’te Gabriel, Mihael gibi melekler ismen verilmiş; Kerubim ve Serafim gibi melek gruplarından söz edilmiştir. Hristiyanlıkta İncil’de meleklerin ölümsüz olduğu, bilgilerinin sınırlı olduğu, Hz. İsa’dan aşağı insandan üstün oldukları bilgileri vardır. (Özel, 2023, s. 809) Âşık Dâimî, melek kelimesini on yedi kez kullanmıştır. Dâimî, bu terime şiirlerinde “ruhanî varlık olan melek” ve “sevgili” anlamında yer vermiştir:

“Dâimî’yim der ki mümin sâdıklar

Hüseyin aşkıyla bağı yanıklar

Gökteki melekler suda balıklar

Göller feryâd eder mâtem ayında” (Fırat, 2019, s. 327)

“Bir melek seyrettim arşın katında

Dost bağında seyrân kıldığı zaman

Bir nokta göründü sırrı batında

Cismin lamekâna geldiği zaman” (Fırat, 2019, s. 440)

Men Aref: Tasavvufta çok önemsenen “Nefsini bilen Rabbini bilir.” anlamındaki ifadedir. (Coşkun, 2024, s. 590) Mürit, ruhundaki kötülükleri atarak “men aref” sırrına ermeli ve bu sırra ermek için insan-ı kâmilin yolundan gitmelidir. (Azar, 2015, s. 5) Âşık Dâimî, bu terimi şiirlerinde “men aref sırrı” şeklinde kullanmış; kişinin nefsini bilirse Allah’ı da bileceğini söylemiştir:

“Bu yolun rehberi Hazret-i Hünkâr

Bu sırrı hikmeti bilemez ağyar

Men aref sırrında göründü didâr

Hep nazar eyledik seyrân bu deyu” (Fırat, 2019, s. 531)

Miraç (Mihrac): İslamiyet’te Hz. Muhammet’in göğe yükseltilerek Allah’ın huzuruna kabul edilmesidir. Miraç, hicretten bir yıl ya da on yedi ay önce Recep ayının yirmi yedinci gecesi gerçekleşmiştir. Miracın iki aşaması vardır: Birinci aşama “gece yürüyüşü” anlamında “isrâ/esrâ”dır. Birinci aşamada Hz. Peygamber, Mescid-i Haram’dan Beytü’l-Makdis (Kudüs)’e götürülmüştür. Bu aşama Kur’an’ı Kerim’de geçmektedir. İkinci aşamada ise Hz. Peygamber’in Beytü’l-Makdis’ten Allah’a yükselişi söz konusudur. İkinci aşama Kur’an’da geçmez, fakat bazı hadislerde ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. (Esir, 2009, s. 684) Âşık Dâimî, bu kavramı çoğu kez “Hz. Muhammet’in göğe yükselmesi” anlamıyla, bazense başka evliyalar için kullanmıştır:

“Cibril vahi verdi bi emr-i rahmân

Mihraca azmetti Habîb-i Zîşan

Sofralar açıldı kuruldu meydan

Ol zamanda kudret eli göründü” (Fırat, 2019, s. 533)

Mushaf: Terim anlamı olarak Kur’an-ı Kerim’in ayetlerinin iki kapak arasına toplanmasıyla oluşan kitaptır. Mushaf kelimesinin, dağınık halde çeşitli yazı malzemeleri üzerinde korunan Kur’an-ı Kerim’in kitap haline getirilmesinden sonra ortaya çıktığı kabul edilmektedir. (Özel, 2023, s. 78) Âşık Dâimî, bu terimi doğrudan Kur’an-ı Kerim için kullanmıştır:

“Ne vardır sâf içinde

Yeddi Mushaf içinde

Bist u heşt harf içinde

Elif ile dal nedir” (Fırat, 2019, s. 302)

Muska: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; insanı kötü güçlerin tesirinden koruduğuna ya da kısmet sağladığına inanılan, farklı biçimlerde taşınabilen nesnelerdir. Sözlük anlamı “yazılı şey” olan Arapça nüsha kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir. İnsanlar tarafından taşınmakta ya da belli mekânlara yerleştirilip kötü güçlerin etkisinden koruduğuna inanılmaktadır. Âşık Dâimî, bu kavramı “muskacı” şeklinde ve “muska yapan kişi” anlamıyla kullanmıştır:

“Kimisi oturmuş fetva verici

Kimisi muskacı kimi perici

Kimi sağcıyım der kimi gerici

Hep yerinde saya saya gidiyor” (Fırat, 2019, s. 511)

Muti Kable Entemutu: Bir hadis-i şerif olup “Ölmeden önce ölünüz.” anlamındadır. Ölümünden önce, şehvanî ve nefsanî hislerinizi terk ederek bir nevi ölmek anlamına gelmektedir. Âşık Dâimî, bu terimi “Ölmeden önce ölünüz.” hadisini hatırlatmak için kullanmış; bu işi başaran kişinin ilahi sırra ulaşacağını söylemiştir:

“Ederiz yâre sucudu

Kesme cânândan umudu

Muti kable entemutu

Sırra mazhar ol gidelim” (Fırat, 2019, s. 277)

Mümin: Kubbealtı Lugatı’na göre; Allah’ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammet’in Allah’ın kulu ve peygamberi olduğuna ve İslâmiyet’in diğer iman esaslarına inanan, iman sahibi kimse, Müslüman demektir. Âşık Dâimî, mümin kelimesini şiirlerinde otuz dokuz kez kullanmıştır. Dâimî, bu terime “inanan, Müslüman kişi” anlamlarıyla yer vermiştir:

“Gönlümün çırası tutuştu yandı

Benim bu feryâdım arşa dayandı

Kerbelâ çölleri kana bulandı

Bu hal müminlere zâr geldi geldi” (Fırat, 2019, s. 375)

“Hakikat yoluna hile katılmaz

Mümin olan bu dergâhtan atılmaz

Benim metanı her kişiye satılmaz

Her cân ile pazar eyleyemez” (Fırat, 2019, s. 414)

Münkir: Peygamber’in din adına tebliğ ettiği hususlarda Peygamber’i tasdik etmeyen, ona inanmayan anlamındaki kâfir ile eş anlamlı kelimedir. (Özel, 2023, s. 127) Âşık Dâimî, bu terimi “münkir” ve “münkür” şeklinde kullanmıştır. Dâimî, münkir kelimesine “inanmayan” anlamıyla yer vermiştir:

“Cehennemde münkire

Ateş-i suzân menem” (Fırat, 2019, s. 231)

“Münkürün yolundan kılmışam kerra

Bizi nevs elinden eyle müberra

Rehberin bilmeyen yüze teberra

Hak muhabbetinden kaçması ne zor” (Fırat, 2019, s. 426)

Mürşit: Kılavuz, uyarıcı anlamındadır. Müritlerine kurtuluş yolunu ve tanrısal sırları çözme yolunu gösteren, dervişleri yöneten, sözü yasa niteliği taşıyan üstün mertebedeki tarikat ulusu demektir. (Korkmaz, 2005, s. 504) Dâimî, bu terimi “mürşit” ve “mürşüt”

şeklinde elli yedi kez kullanmıştır. Dâimî, bu terime “yol gösteren din büyüğü” anlamıyla yer vermiştir:

“Özün kul eyleyip birliğe satan

Türâb olup Bâb-ı Rıza’ya yatan

Mahrûm kalmaz mürşit yedini tutan

Ol cemâlullahın pervânesiyem” (Fırat, 2019, s. 412)

Namaz: Farsça “kulluk, ibadet” anlamlarına gelen nemâz kelimesinden Türkçeye geçmiştir. Arapçadaki “bağışlanma, ibadet etme, yalvarma” anlamlarına gelen salâtın karşılığıdır. İslam’ın beş şartından biri olan, tekbir ile başlayıp selamla son bulan, çeşitli hareket ve sözlerden oluşan ibadettir. Namaz kılan kişiye musalli, namaz kılınan yere musallâ ya da mescid, câmi denilmektedir. (Özel, 2023, s. 184) Âşık Dâimî, şiirlerinde bu terimi “İslam’ın beş şartından biri olan namaz” anlamında kullanmıştır:

“Sen bu namazı niyazı aşka tebdil eder isen

Sana gönül kâsesinden gelir dolu peymâne bak” (Fırat, 2019, s. 554)

Nefis (Nefs): Bir varlığın, kendisinden ayrı bir varlık olarak düşünülen manevi gücü, ruhtur. Bir kişinin içinde bulunan yıkıcı arzular ve kötü duyguların hepsidir. (Korkmaz, 2005, s. 515) Âşık Dâimî, bu terimi şiirlerinde nefis ve nefis şeklinde kullanmıştır. Nefs şeklinde otuz kez, nefis şeklinde iki kez olmak üzere toplam otuz iki kez geçmektedir. Âşık Dâimî, bu terimi insanın içinde bulunana kötü duygular ve bu kötü duygulardan uzak durmak anlamıyla kullanmıştır:

“Kişinin nefsidir kendi şeytanı

Maddenin özüsün kendini tanı

Gerçeği bilenle yürüt kervanı

Korktuğun bellerden aşırır seni” (Fırat, 2019, s. 389)

“Sofu inat etme delâletten çık

Âlemi vuslatı gel bizden öğren

Sırr-ı hûda olup nefs kalesin yık

Ol tac-ı devleti gel bizden öğren” (Fırat, 2019, s. 451)

“Hırsı, nefsi, küfrü cândan atmayan

Kul oluben bir mürşide yetmeyen

Evlad-ı Ali’nin pendin tutmayan

Yolları dikendir hâr olur elbet” (Fırat, 2019, s. 524)

Niyaz: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; Allah’a yalvarıp yakarma, dua etme anlamlarına gelen tasavvufi bir terimdir. Farsçadır. Tasavvufta kulun çaresiz olduğunun bilincinde olarak Allah’a yalvarıp yakarması, dua etmesi anlamında genellikle naz kelimesi ile birlikte kullanılmaktadır. Âşık Dâimî, niyaz kelimesini “dua etmek, yalvarmak” anlamlarında kullanmıştır:

“Sırrı sır eyledim vardım cânâna

Ol cemâlullahın pervânesiyem

Bir niyaz eyledim Şâh-i mugana

Ol cemâlullahın pervânesiyem” (Fırat, 2019: 412)

Nun Velkalem: Kalem suresinin birinci ayetidir. Ayet şu şekildedir: “Nûn velkalemi vemâ yesturûn.” Meali ise şöyledir: “Nun. Kaleme ve satır satır yazdıklarına ant olsun ki.” Âşık Dâimî, bu terimi Kalem suresine atıf yaparak kullanmıştır:

“Nun velkalem ile ayet düzüldü

İkra kitabeke orda yazıldı

Bir deman tutmayan haktan yüzüldü

Bir kılı kırk pâre bölen ârifdir” (Fırat, 2019, s. 508)

Nur: Işık demektir. Işığın yayılması, nesne ve olayların esasını ortaya koyup aydınlatan şey demektir. Terim anlamı; ilahî varlık, aydınlık, insanlara yol gösteren ilahî ışık, manevi aydınlanmadır. (Özel, 2023, s. 234) Âşık Dâimî, nur kelimesini şiirlerinde yetmiş dört kez ve “ışık, ilahî varlık” anlamlarında kullanmıştır:

“Senin nûrun Muhammed’in nurudur

Aşkın yakar dal budağım kurutur

Senin nutkun dağı taşı eritir

Evliyâlar Şahı Pîr İmam Rıza” (Fırat, 2019, s. 340)

On Dört Masum: On İki İmam’ın çocuk yaşta şehit edilen on dört erkek çocuğunu simgelemektedir. Bu terim “on dört mâsum-ı pâk” olarak da geçmektedir. Çocukların büyük bir bölümü Kerbelâ’da şehit edilmiştir. (Günşen, 2007, s. 345) Âşık Dâimî, on dört masumun şehit edilmesinden duyduğu üzüntüyü anlatırken bu kavrama yer vermiştir:

“Sen gittin gideli ey sahi cihân

Hep biz öldük hep biz öldük sultânım

On iki evladın on dört masumun

Hep biz öldük hep biz öldük sultânım” (Fırat, 2019, s. 416)

On İki İmam: Hz. Ali, oğulları Hasan ve Hüseyin ile birlikte Hz. Hüseyin’in soyundan gelen ve Şîa’nın İmâmiye kolu tarafından imam olarak kabul edilen diğer dokuz kişiye verilen isimdir. (Özel, 2023, s. 252) On İki İmam’ın isimleri sırasıyla şu şekildedir: Hz. Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynel Abidin, Muhammet Bakır, Cafer Sadık, Musa Kazım, Ali Rıza, Muhammet Taki, Ali Naki, Hasan Askeri, Muhammet Mehdi. Âşık Dâimî, bu terimi On İki İmam’ı hep birlikte anarken kullanmıştır:

“Hicap perdesini aradan attım

Türâb olup bâb-ı rızaya yattım

On İki İmam’dan dükkânım tutum

Hakikate layık pazar isterim” (Fırat, 2019, s. 425)

Ölmeden Evvel Ölmek: Tarikat yolunda bütün arzulardan, aşırı isteklerden, dünyaya ait geçici heveslerden kurtulmak, özünü gerçeğe adanmak anlamındadır. (Korkmaz, 2025, s. 533) Âşık Dâimî, bu kavramı “ölmeden ölmek” şeklinde ve literatürdeki anlamıyla kullanmıştır:

“Dâimî ölmeden ölüp oldum hak

Hırs nevsî tamayı hep ettim helâk

Mârifet suyuyla yunup oldum pak

Bir olup birlikte kalan âriftir” (Fırat, 2019, s. 508)

Peri: Kubbealtı Lugatı’na göre; genellikle dişi olarak kabul edilen, tabiatüstü bir güce sahip bulunduğu inanılan, cin taifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isimdir. Âşık Dâimî, bazen güzellerin vasfını anlatmak için bazense On İki İmam’ı anarken bu terimi kullanmıştır:

“Bir suâlim vardır suâl içinde

Mârifet kesp olur kemâl içinde

Dürr-ü meknun varsa zülal içinde

Evvela on iki peri kandedir” (Fırat, 2019, s. 497)

Pervane: Gerçek anlamıyla “geceleyin ışığın çevresinde görülen küçük kelebek” demektir. Divan şiirinde pervane ile şem (mum) arasındaki aşk meşhurdur. Pervane; ışık kaynağına âşık olan ve mum etrafında bir süre döndükten sonra kendini mumun alevine bırakarak yanan, yani sevdiği uğruna can veren âşığı temsil etmektedir. Tasavvufi açıdan ise Allah aşkı ile yanarak kendini yok eden ya da Tanrı’nın sonsuzluğunda kendini kaybeden inanç sahibi kişiyi sembolize etmektedir. (Güray ve Şimşek, 2011, s. 160) Âşık Dâimî, bu terimi şem (mum) etrafında dönen kelebek anlamında kullanmıştır:

“Pervânem tutuşur nârın elinden

Sefîl bülbül öter zârın elinden

Ben de mecnûn oldum yârin elinden

Şu kara bağrımı ezesim vardır” (Fırat, 2019, s. 493)

“Dem vurup dolaştı şeme pervâne

Kül eyledi vücudumu nâr aldı

Bir bâde içirdi çeşmi mestâne

Aklımı başımdan nâzlı yar aldı” (Fırat, 2019, s. 360)

Pinhan: Kubbealtı Lugatı’na göre “gizli” anlamına gelmektedir. Âşık Dâimî, bu terimi “gizlemek, saklamak” anlamlarında kullanmıştır:

“Dâimî’yim oldum bu aşka güftar

Câhilden pinhândır bu sirri esrâr

Varıp bir cân ile kıldınsa ikrâr

İkrarında kadîm dur da gel dostum” (Fırat, 2019, s. 435)

Pir: Farsçada bilgin, ihtiyar, ak saçlı anlamlarında olup Türkçeye bu dilden geçmiştir. Tasavvuf terimi olarak Allah yolunda salike rehberlik yapan kişi, mürşit, şeyh, tarikat kurucusu demektir. (Özel, 2023, s. 268) Âşık Dâimî, bu terimi yol gösterici, tarikat kurucusu, şeyh anlamlarında kullanmış; bu terimle en çok Hacı Bektaş Veli’yi kastetmiştir:

“Uludur pîrimiz ulu

O gösterdi doğru yolu

Denilmezdi Anadolu

Hacı Bektaş olmasaydı” (Fırat, 2019, s. 250)

“Pîrim ileridir bir gerçek kişi

Arasam âlemde bulunmaz eşi

Sensin gönlümüzün bitmez güneşi

Güzel pîrim katarından ayırma” (Fırat, 2019, s. 332)

Pir Dolusu: Bir pir tarafından rüyada ikram edilen ve içen kişiye şiir söyleme kabiliyeti kazandıran badedir. Ayrıca kişiyi bir güzele bağlayan badedir. Bu badeyi içen kişi, sevgilisi için bütün her şeyini terk eder. Sevgilisine kavuşmak amacıyla yıllarca dağ taş dolaşarak çeşitli çilelere de maruz kalmaktadır. Badeyi; üçler, yediler, kırklar, Hızır, Hazret-i Ali, Hazret-i Peygamber içirebilmektedir. (Sakaoğlu, 2018, s. 9-10) Dâimî, bu kavramı gerçek âşık olmanın şartını pir elinden bade içmek şeklinde tarif ederken kullanmıştır:

“Her kişi âşık olamaz

Pîr dolusun içmeyince

Arasa didâr bulamaz

Küllî vardan geçmeyince” (Fırat, 2019, s. 241)

Pir-i Mugan: Kubbealtı Lugatı’na göre; tasavvufta vahdet feyzini veren, aşk şarabını sunan kâmil mürşit demektir. Âşık Dâimî, bu kavramı “mürşit” anlamında kullanmıştır:

“Muhabbet eyledim sâdık yâr ile

Hakkın nefesini duydum vallâhi

Teslim oldum dostâ külli var ile

Bir pîr-i mugana uydum vallâhi” (Fırat, 2019, s. 377)

Pişmek: Kubbealtı Lugatı’na göre; tecrübe ve bilgi sâhibi olmak, kemâle ermek, olgunlaşmak anlamlarına gelmektedir. Âşık Dâimî, bu kavramı “olgunlaşmak” anlamında kullanmıştır:

“Hak yüzünü görüp coşmak istersen

İlmin deryâsına düşmek istersen

Yanıp bu kürede pişmek istersen

Gardaş özün mürşidine bendeyle” (Fırat, 2019, s. 344)

Post: Farsça koyun derisinden yapılan minder ya da seccade olarak kullanılan örtü demektir. Tasavvufi olarak tekkelerde post, belli bir makamı belirtmektedir. Mevlevilikte kırmızı post Sultan Veled makamını, beyaz post âteşbaz veli makamını ifade etmektedir. Bektaşilerde meydan odasında on iki post bulunur. Bu postlar şunlardır: baba, aşçı, ekmekçi, nakip, meydancı, türdedar, kilerci, kahveci, atacı, kurbanacı, ayakçı, mihmândar postları. (Uludağ, 2012, s. 288) Âşık Dâimî, bu terimi “mürşidin oturduğu makam” anlamında kullanmıştır:

“Şu gönlüm muhabbet ister dostundan

Evlad-ı Resul’dur kadîm postundan

İçenler mest olur dolu destinden

Muhammet Ali’den kul geldi bize” (Fırat, 2019, s. 356)

Rahmet: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; şefkat gösterip lütufta bulunma anlamında bir Kur’an terimidir. Âşık Dâimî, bu kavramı çoğu kez Allah’tan lütuf dilerken bazense Hacı Bektaş Veli’den yardım isterken kullanmıştır:

“Rahmeti kesme kulundan

Ayırma doğru yolundan

Düşkünlerin tut elinden

Medet şâhım mürvet şâhım” (Fırat, 2019, s. 273)

Sabır: Dayanma, dayanıklılık anlamındadır. Tasavvufî olarak başa gelen belâlardan dolayı Allah’tan başka kimseye şikâyetle bulunmamak, yakınmamaktır. Kul, karşılaştığı sıkıntı ve musibetlerden dolayı duyduğu üzüntüyü sadece Allah’a arz eder ve Allah’ın inayetini ister. Sabır tasavvufta bir makamdır ve sabredenlerin isteklerine ulaşacaklarına inanılmaktadır. (Uludağ, 2012, s. 302) Âşık Dâimî, bu terim vasıtasıyla “başta gelen belâlardan sabırla kurtulacağını” anlatmaktadır:

“Dâimî’yim her cân ermez bu sırra

Gerçek âşık olan yeter o nûra

Yusuf sabır ile vardı Mısır'a

Bu da gelir bu da geçer ağlama” (Fırat, 2019, s. 332)

Secde: Tevazu ile alını yere koymak, eğilmek, boyun eğmek anlamındaki sücud kökünden türemiştir. Başını bir kez yere koymak demektir. Fıkıh terimi olarak namazın rükunlarından biridir; burun, el ayakları, dizler ve ayak parmakları yere değecek şekilde yere kapanmaktır. Kur'an-ı Kerim'de secde ve aynı kökün çeşitleri seksen bir ayette doksan iki defa geçmektedir. (Özel, 2023, s. 390) Âşık Dâimî, bu terimi “namazın rükunu olan secde” anlamında kullanmıştır:

“Cümle melâikeler secdeye iner

Hep çarh-ı felekler Hak diye döner

Arş-ı Asuman'da kandiller yanar

Bayram gecesinde bayram gününde” (Fırat, 2019, s. 342)

Sekiz Uçmak: Sekiz cennet demektir. Bedenden ayrılan ruhların, canların ölümsüzlüğe kavuştuğu, sekiz mutluluk ülkesidir. (Korkmaz, 2005, s. 592) Âşık Dâimî, bu terimi sekiz cennet kapısı şeklinde kullanmış ve o kapıyı açan sözün “la ilâhe illâllah” olduğunu söylemiştir:

“Müminlerin topusu

Muhabbettir tapusu

Sekiz uçmak kapusu

La ilâhe illâllah” (Fırat, 2019, s. 226)

Selamet: Kubbealtı Lugatı'na göre; ruhsal ve fiziksel yönden sağlıklı olma, esenlik anlamındadır. Tehlikeden uzak olma, güvende olmadır. Âşık Dâimî, bu terimi “esenlik” anlamında kullanmış ve kişiyi selamete götüren şeyin “sabır” olduğunu söylemiştir:

“Bu âşıklık bir möhnettir

Hakk'tan bize hidâyettir

Sabır başı selâmettir

Sabreyle gönül sabreyle” (Fırat, 2019, s. 246)

Semah: İslâm Ansiklopedisi'ne göre; Bektaşîlerde tarikat ve yol kardeşleri arasında, yola girmeyenlerin katılamayacağı cem törenlerinde yapılan tasavvufî raks demektir. Âşık Dâimî de bu terimi Bektaşî cemlerinde yapılan kutsal dans anlamında kullanmıştır:

“Mümin olan sürer bu kadîm râhı

Ziyaret eyledik ulu dergâhı

Kırkların ceminde yaptı semahı

Semah dönmek bize Ali'den kaldı” (Fırat, 2019, s. 361)

Server: Kubbealtı Lugatı'na göre; Farsça baş, önder demektir. Bir topluluğun en ileri geleni, başkanı, reisi anlamındadır. Âşık Dâimî, bu kavramı “önder” manasında kullanmıştır:

“Dâimî özümü Mansur eyledim

Küfr-ü delâletten menfûr eyledim

Gönül sarayını mamûr eyledim

Kadem mihmân ettik serverimizi” (Fırat, 2019, s. 399)

Sır: Bir şeyi saklamak, gizlemek anlamına gelen serr kökünden türemiştir. Saklanan, gizli olan, bir şeyin aslı, nesnenin özü anlamlarına gelmektedir. Ahlak terimi olarak anlamı; bir kişinin saklı tuttuğu, başka insanlar tarafından bilinmesini istemediği, kendine ya da başkasına ait olan bilgidir. Tasavvuf terimi olarak yalnızca Allah veya az sayıda insan tarafından bilinen özel bilgi, ruhun idrak mertebesi demektir. (Özel, 2023, s. 436) Âşık Dâimî, sır kelimesini şiirlerinde elli dört kez kullanmıştır. Dâimî bu kavramı Allah ya da az kişi tarafından bilinen özel bilgi ve başkalarından saklı tutulan bilgi anlamlarında kullanmıştır:

“Bu bir sırdır her kişiye bilinmez

Mürşide varmazsan kalbin silinmez

Sofuyum demekle menzil alınmaz

Şehrine hükmeden dildar isterim” (Fırat, 2019, s. 425)

“Yer oldu kalbimde nûr-i hakikat

Sırrını saklamak imiş mârifet

Eğer ölür isem bir gün âkıbet

Dedim ki eserim cihânda kalsın” (Fırat, 2019, s. 453)

“Meydanımız sırdır ermesi güçtür

Hakikat gülünü dermesi güçtür

Bu bezm-i irfâna girmesi güçtür

Cânân vardır, kurbân vardır, hâl vardır” (Fırat, 2019, s. 492)

Sırat Köprüsü: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; cehennem üzerine kurulacak olan köprü anlamındadır. Özellikle akaid ve kelâm ilimlerinde “cehennem üzerinde kurulan, cennet ehlinin amellerine göre rahatlıkla geçeceği, cehennem ehlinin ise ayaklarının kayıp düşeceği köprü” anlamına gelmektedir. Sırat kelimesi Kur’an’da “Allah’a ulaştıran yol” manasında kırk beş ayette geçmektedir. Âşık Dâimî, bu terimi mahşerde üzerinden geçilecek olan köprü anlamında kullanmıştır:

“Kalbi taş olanın hali nicedir

Yolları karanlık hem de gecedir

Desem ki hak râhı gayet incedir

Sırat Köprüsü var mı imiş sanar” (Fırat, 2019, s. 472)

Sırr-ı Ev Edna: Necm suresinin dokuzuncu ayetinde geçen sözden iktibasla kullanılmaktadır. Ayet şu şekildedir: “Fekâne kâbe kavseyni ev ednâ.” Meali ise şöyledir: “(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu.” Âşık Dâimî, “ev edna sözünün sırrı” anlamındaki bu ifadeyi Necm suresine atıf yaparak kullanmıştır:

“Senin ’çün göründü sırr-ı ev edna

Hakikat nûrusun kandım emenna

Hep melekler sana eder temennâ

Hep senin üçündür âh-ı cihânın” (Fırat, 2019, s. 455)

Softa: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; Osmanlılarda medrese öğrencileri için kullanılan bir terimdir. Farsça “yanmış, tutuşmuş” manasına gelen sûhte kelimesinden Osmanlıcaya geçmiştir. Osmanlı döneminde medrese öğrencilerinin ilim aşkıyla yanıp tutuşmalarına izafeten kullanılmıştır. Bu kavram mecazen “yobaz, mutaassıp kimse” anlamlarına da gelmektedir. Âşık Dâimî, bu terimi “yobaz” anlamında kullanmıştır:

“Ey softa namazı etme bahâne

Edepli gezeriz vicdân bizdedir

Biz bakkal değiliz sevap tartmayız

Gönül terazisi mîzân bizdedir” (Fırat, 2019, s. 499)

Sofu: Tasavvufu bir yaşam tarzı olarak benimseyip Allah’ın yakınlığını kazanmaya çalışan kişi, tasavvuf ehli demektir. (Özel, 2023, s. 452) Bu kavram mecazen “dini yanlış yorumlayan, dinin özünü anlamayan, çok bağınaz kimse” anlamlarına da gelmektedir. Âşık Dâimî, sofı kelimesini şiirlerinde yirmi dört kez kullanmıştır. Dâimî, bu terimi bazen “tasavvuf ehli kişi” bezense “dinin özünden habersiz kişi” anlamlarında kullanmayı tercih etmiştir:

“Gel gidelim sofı Hakk’ın yoluna

Sürmek isterisen erkân üç yoldur

Velekât keremna dedi kuluna

Okumak istersen Kur'ân üç yoldur” (Fırat, 2019, s. 514)

“Ey sofu fikreyle gel bu kelâmı

Kesme bizden muhabbeti selâmı

O nedir kaplamış cümle âlemi

Gözlü olanlara her an görünür” (Fırat, 2019, s. 517)

Sünnet: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; Hz. Peygamber’in söz, davranış ve onaylarının ortak adı, şer‘î delillerin ikincisidir. Farz yahut vâcib olmayıp yapılması dinen istenen davranış anlamındaki fıkıh usulü terimidir. Âşık Dâimî, bu terimi “Hz. Peygamber’in söz, davranış ve onayları” anlamında kullanmıştır:

“Şeriattır tarikatın ayarı

Mârifettir hakikatin sağ yanı

Dâimî bizimdir hikmet pazarı

Farz ile sünneti gel bizden öğren” (Fırat, 2019, s. 451)

Sünni: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; Hz. Peygamber ve ashabın yolundan gidip dinin temel konularında onları takip edenler manasında bir kavramdır. Âşık Dâimî, bu terimi çoğu kez Alevi-Sünni ikilemi üzerinden ele almış; bu şekilde bir ayrıma gidenleri eleştirmiştir:

“Kemâletin hidâyetin olmazsa

Mârifet suyundan kabım dolmazsa

Benden insanlığa eser kalmazsa

Sünni isem aleviysem ne çıkar” (Fırat, 2019, s. 469)

Şahadet: İslam Ansiklopedisi’ne göre; kelime-i şahadettir. Allah’tan başka ilâh bulunmadığına, Hz. Muhammet’in O’nun kulu ve elçisi olduğuna inanmayı ve bunu sözle belirtmeyi ifade eden bir terkiptir. Orijinal hali “Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne

Muhammeden abdühû ve resûlüh” cümlesidir. Âşık Dâimî de bu terimi kelime-i şahadet olarak kullanmıştır:

“Bir gün yolun uğrar ulu divâna

Götürürler seni bezm-i mîzâna

Hedayen var mıdır ulu sultâna

İkrar verip şahâdeti fehmeyle” (Fırat, 2019, s. 346)

Şal: Kubbealtı Lugatı’na göre; dervişlerin sırtına giydiği kaba ve kalın kumaştan dokunmuş hırkaya “aba”; bellerine bağladığı kuşağa ise “şal” denilmektedir. Aba ve şal, bir kişinin derviş olduğunun nişanıdır. Âşık Dâimî’nin şiirlerinde de aba ve şal, dervişlik alameti olarak geçmektedir:

“Hakikate uyduğu

Hakk nefesin duyduğu

Dervişlerin giydiği

Aba, hırka, şal nedir” (Fırat, 2019, s. 303)

Şehit: Kubbealtı Lugatı’na göre; Allah yolunda ve din uğruna savaşırken ölen kimse demektir. Bakara suresi 154. ayette “Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz.” denilerek şehitlerin kutsal makamına işaret edilmektedir. Âşık Dâimî de bu terimi vatan ve din uğruna ölen kimse anlamında kullanmıştır:

“Gerçek âşıkların varı

Şehitlerin tek serdârı

Şehriban ananın yâri

Hüseyin fedâyı gördüm” (Fırat, 2019, s. 283)

Şeriat: Kubbealtı Lugatı’na göre; sözlük anlamı açık, doğru yoldur. Dinî anlamı; Allah’ın kulları için peygamberler aracılığıyla koymuş olduğu ibadet, ahlak, iman, hukukla ilgili

kural ve hükümlerin hepsi, yani dindir. Tasavvufî anlamı ise Allah’a erişme yolundaki dört kapıdan (şeriat, tarikat, hakikat, marifet) birincisidir. Kulların Allah’a vâsıl olabilmesi için yapması gereken kulluk hükümlerini yerine getirme makamıdır. Âşık Dâimî, bu terimi dört kapı öğretisinin kapılarından ilki olan şeriat anlamında kullanmıştır:

“Şeriat diyorsun şerri attın mı

Tarikat diyorsun teri kattın mı

Mârifette bir mürşide yettin mi

Hakikatte inci mercân isterler” (Fırat, 2019, s. 483)

Şeytan: Hayır ve rahmetten uzaklaşmış, helake maruz kalmış, isyankâr, saptırıcı varlık demektir. Terim anlamı olarak insana musallat olup insanı doğru yoldan saptırmaya çalışan ruhanî varlıktır. Bu varlığa şeytan adının verilmesi Allah’tan, Allah’ın rahmetinden ve hayrından uzak kalıp Allah’ın emrine isyan ederek işlediği günahlarla yanıp tutuşması ile açıklanmıştır. (Özel, 2023, s. 527) Âşık Dâimî, bu terimi “insana musallat olup onu hak yoldan saptırmaya çalışan ruhanî varlık” anlamında kullanmıştır:

“Gelme yüziümüze münkür-i nadan

Gelme Hakk cemine layık değilsin

Bürümüş kalbini vesvesi şeytan

Gelme Hakk cemine layık değilsin” (Fırat, 2019, s. 461)

Şükür: Kubbealtı Lugatı’na göre; verdiği nimetler için Allah’a duyulan minneti dile getirmedi. Âşık Dâimî, bu terimi Allah’a duyulan minneti dile getirirken kullanmış; bazen de önüne “çok” kelimesini eklemiştir:

“Dâimî’yem lâmekândan gelmişem

Hakk yolunu fehmeyleyip bilmişem

Aşk-ı ilâhiden destur almışam

Çok şükür kalbimiz nûr oldu yine” (Fırat, 2019, s. 353)

Taassup: Kuşatmak, sarmak, toplayıp bağlamak anlamlarına gelen asb/usûb kökünden türemiş olup bir araya gelme, toplanma, körü körüne bağlanma anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı olarak kabul etmiş olduğu görüşü körü körüne savunmak, bağnazlık yapmak anlamlarına gelmektedir. (Özel, 2023, s. 546) Bu anlayışa sahip kişiye “mutaassıp” denilmektedir. Âşık Dâimî, bu terime “bir görüşe körü körüne bağlanmaktan vazgeçildiğinde doğrunun görülebileceğini” anlatırken başvurmuştur:

“Hakikatin kitabını

Okumak istersen eğer

Taassuptan vazgeçegör

Bu hâl sana kâr mı olur” (Fırat, 2019, s. 308)

Talip: Kubbealtı Lugatı’na göre; bir şeyi isteyen, talep eden, istekli olan kimse anlamındadır. Tasavvufî manada ise bir tarikata girmek isteyen kimse demektir. Âşık Dâimî, “bir şeyi istemek, talip olmak” anlamında bu terimi kullanmıştır:

“Bu âşıklık denen acayip haldir

Şirin muhabbettir şekerdir baldır

Eğer tâlip isen hicâbın kaldır

Gardaş özün mürşidine bendeyle” (Fırat, 2019, s. 344)

Tarikat: Tasavvuf terimi olarak Allah’a ulaşmak amacıyla kabul edilen usul, tutulan yol; bu yolun bazı âdâb ve kurallar çevresinde kurumlaşmış, bir cemaat şeklinde diğerlerinden ayrılan halidir. Sufiler tarikatı sâliki gerçeğe götüren yol şeklinde tanımlamışlar, dinin zahirî kısmı olan şeriat kurallarına uyulmadan tarikat ile gerçeğe ulaşamayacağını savunmuşlardır. (Özel, 2023, s. 582) Âşık Dâimî, tarikat kelimesini “bir cemaatin kurallarını benimseme” anlamında kullanmıştır:

“Tarikat yolunu güden

Türlü müşkül beyân eden

Hakikat şehrine giden

Burhanım var burhanım var” (Fırat, 2019, s. 297)

Tekke: Dervişlerin, tarikat ehlinin bir araya gelip şeyhin yönetiminde ibadet ettikleri, zikir ve ayin yaptıkları, nefis terbiyesi gördükleri, ahlak ve ruhen eğitilip yetkin kişi haline geldikleri yer, yapıdır. Bir tarikatın yahut şeyhin adıyla anılan tekkeler bulunmaktadır. Mevlevihane, pir evi gibi isimler alan tekkeler de vardır. (Uludağ, 2012, s. 350) Âşık Dâimî, bu terimi “ibadet etmek için toplanılan yer” anlamında kullanmıştır:

“Şer solunda imiş hayır sağında

Bilenler gezermiş cennet bağında

Şu atom devrinde feza çağında

Camiden tekkeden kaçanı söyler” (Fırat, 2019, s. 486)

Terazi Mizan: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; kulların iman ve amellerinin ahirette değerlendirilmesini sağlayan şey anlamında bir Kur’an terimidir. Mizan kelimesi terazi anlamındadır. Tartmak anlamına gelen mizan kelimesi aynı zamanda adalet sözcüğünün de karşılığıdır. Kur’an’da Allah, kullarına nasıl bir adaletle hükmedeceğini bildirirken bunu terazi ile açıklamaktadır. Allah, Enbiyâ suresi 47. ayette “Biz kıyamet günü için doğru teraziler kurarız; hiçbir kimse hiçbir haksızlığa uğratılmaz. Yapılan amel, bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa onu getirir tartıya koyarız. Hesap görenler olarak da biz kâfiyiz.” demektedir. (Arslan, 2021, s. 312) Âşık Dâimî, bu kavramı “ahiret günü kulların sevap ve günahlarını tartacak terazi” anlamında kullanmıştır:

“Şu âlem maksûda erdiği zaman

Hakk’ın didârını gördüğü zaman

Terazi mîzânı kurduğu zaman

Yeşil benli olan el geldi bize” (Fırat, 2019, s. 355)

Tevekkül: Allah’a güvenmek, Allah’a teslim olmak anlamındaki vekl/vükûl kökünden türemiştir. Allah’a güvenmek, O’na teslim olmak; birine işini havale etmek, birinin işini üzerine almak anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı olarak bir kişinin kendisini Allah’a teslim etmesi, her işinde Allah’ı kefil olarak bilip yalnızca Allah’a güvenmesidir. (Özel,

2023, s. 655) Âşık Dâimî, bu terimi “kişinin yapacağı işlerde Allah’a veya bir pîre güvenmesi” anlamında kullanmıştır:

“Dâimî coş edip çağlan

Pervân olup nâre dağlan

Tevekkül ol pîre bağlan

Sabreyle gönül sabreyle” (Fırat, 2019, s. 246)

Tevrat: Kubbealtı Lugatı’na göre; dört kutsal kitaptan Hz. Musa’ya indirilen kitaptır. Musevilerin kutsal kitabıdır. Âşık Dâimî, bu terimi Musevilerin kutsal kitabı anlamında kullanmıştır:

“Tevrât’ı yazabilirim

İncîl’i dizebilirim

Kurân’ı sezebilirim

Mademki ben bir insanım” (Fırat, 2019, s. 278)

Tur-ı Sina: Sina Dağı demektir. Sina Dağı, Hz. Musa’ya Tevrat’ın verildiği dağdır. Kur’an’ın hikâye ettiği Tûr-i Sinâ kıssasına göre; Allah, bir dağda (Sina) konumlandırılmıştır. Musa ve İsrailoğullarından ileri gelen yetmiş kişiyle bu dağda sözleşip burada buluşmuş, burada konuşmuş, İsrailoğulları kendileriyle konuşan Tanrı’nın yüzünü Tûr-i Sinâ’da görmek istemişler ve onlara Tevrat buyruklarını burada vermiştir. (Dindi, 2019, s. 108) Âşık Dâimî, bu kavramı Sina Dağı anlamında Hz. Musa ile birlikte kullanmıştır:

“İsa ile bendi Meryem’e gittik

Musa ile Tur-i Sina’ya yettik

Davut olduk Eyyüp olduk zâr ettik

Derdimize şifâ bulduk orada” (Fırat, 2019, s. 325)

Üçler: Üç büyük veli, gayb erenlerinden üç ulu ermiş demektir. Üçler bir kutp ve iki imamdan oluşmaktadır. Kutbun Allah katındaki adı Abdullah'tır. Üçler, Allah'tan istimdat eder, halka imdat eder, insanlara merhametle muamele ederler. Üçlerden biri aralıksız Allah'tan aldığı feyzi halka taşımaktadır. (Uludağ, 2012, s. 367) Âşık Dâimî, bu kavramı “üç ulu ermiş” anlamında kullanmıştır:

“Kurduk üçler heyetini

Eyleriz kırklar methini

Bilir isen kıymetini

Gevher saçan dil bizimdir” (Fırat, 2019, s. 305)

Vahdet: Kubbealtı Lugatı'na göre birlik, bütünlük demektir. Tasavvufi anlamı; Allah'ın varlığının bir ve tek olması, Allah'ın varlıktaki birliğidir. Allah'a ulaşıp Allah'la bir olma durumudur. Âşık Dâimî, vahdet kelimesini şiirlerinde on altı kez kullanmıştır. Dâimî, bu kavrama “birlik ve Allah'ın tek olması” anlamlarıyla yer vermiştir:

“Âdemoğlu ne gezersin yabanda

Yeddi farzla üç sünneti fehmeyle

Fark eyle kendini kalma gümânda

Hakikatli bir vahdeti fehmeyle” (Fırat, 2019, s. 345)

“Dâimî'yim minnetim var hazrete

Fehmeyle nevsini düşme gaflete

Çek postunu yat köşeyi vahdete

Şimdiki insanlar şer oldu gitti” (Fırat, 2019, s. 395)

Vallahi: Kubbealtı Lugatı'na göre; “Allah'a ant olsun ki, Allah hakkı için” anlamlarına gelen bir yemin sözüdür. Âşık Dâimî de bu kavramı yemin sözü olarak kullanmış; bazen “vallaha billaha” şeklinde anlatımını pekiştirmiştir:

“İktisatçı isen ona sözüm yok

Doktor isen sormamıza lüzum yok

Vallaha billaha asla gözüm yok

Fakat nerden aldın sen bu serveti” (Fırat, 2019, s. 391)

Velaket Keremna Beni Âdemde: İsrâ suresinin yetmişinci ayetidir. Ayet şu şekildedir: “Velekad kerramnâ benî âdeme vehamelnâhum fî-lberri velbahri verazaknâhum mine-ttayyibâtı vefaddalnâhum ‘alâ keşîrin mimmen ħalaknâ tafdîlâ(n).” Meali ise şöyledir: “Ant olsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.” Âşık Dâimî, bu ifadeyi İsrâ suresine atıf yaparak kullanmıştır:

“Bir hâl var ki kaldı sırr-ı müphemde

Mümin olan devrân eder bu demde

Velaket keremna beni âdemde

Ol râh-i irfâna gelen âriftir” (Fırat, 2019, s. 508)

Veli: Arkadaş, dost, birinin işini üstlenen anlamlarındadır. Kelam terimi olarak inanan kullarını koruyan, onlara yardım eden, onların dostu anlamında Allah’ın güzel isimlerinden biridir. Tasavvufi anlam olarak “Allah dostu” demektir. Âşık Dâimî de bu terimi “Allah dostu” anlamında kullanmıştır:

“Hem Ali ’sin hem velisin Hızır’sın

Mümkürleri defterinden kazırsın

Fehmeyledim hakikatte hazırsın

Bahr-i ummân oldum hidayetinden” (Fırat, 2019, s. 448)

Vird: Belli zamanlarda okunması gereken hadis, ayet veya ermişlerin sözlerinden toplanan dualara verilen addır. (Korkmaz, 2005, s. 703) Âşık Dâimî, bu terimi “dua sözü” anlamında kullanmıştır:

“Dâimî dilimde virdim

Hakk’ın didârını gördüm

Hakikat şehrine girdim

Benlik talandı talandı” (Fırat, 2019, s. 250)

Yediler: Gayb erenlerinden yedi ulu derviş, yedi büyük velidir. Yedilere ricâl-i ulâ, ricâl-i mearic-i ulâ adı da verilmektedir. Her nefeste miraç yapıp Allah’ın huzurundan marifet/ilim tahsil etmektedirler. Yediler, Hz. İbrahim’in kalbi üzere bulunmaktadır. (Uludağ, 2012, s. 387) Âşık Dâimî, bu terimi “yedi ulu derviş” anlamında kullanmıştır:

“Kangal toprağında kaldı mezarın

Yediler, kırklarla vardır pazarın

Arasat mülkünde eyle nazarın

Mahşer günü dedem unutma bizi” (Fırat, 2019, s. 398)

Yeşil Benli El (Yeşil Ben): İslâm Ansiklopedisi’ne göre; Hacı Bektaş Veli’nin kerametlerindendir. Sulucakarahöyük’e gelen Hacı Bektaş Veli kendini kabul ettirip mürit edinmeye başlayınca çevredeki veliler onu kıskanıp çeşitli sınavlardan geçirseler de hepsini utandırır. Avucundaki yeşil beni göstererek Hz. Ali’nin mazharı olduğunu, yani onun kendi bedeninde zuhur ettiğini ispat eder. Böylece Rum’un en büyük evliyası olduğu anlaşılır. Bir başka rivayete göre; Hacı Bektaş Veli’nin ayasındaki yeşil beni hayretle gören Emre, kendisine evvelce el veren mürşit karşısında bulunduğunu anlayınca üç kere heyecanla “Taptuk Padişahım!” diye bağırması ve adı, o zamandan sonra Taptuk Emre olmuştur. Âşık Dâimî, bu terimi Hacı Bektaş Veli’nin kerametini hatırlatmak için kullanmıştır:

“Pîrim Hacı Bektaş Veli oturdu

Söğüt ağacından elma yetirdi

Selman arşullahtan engür getirdi

Geldi yeşil benli el bize bize” (Fırat, 2019, s. 355)

Yobaz: Kubbealtı Lugatı’na göre; dinde aşırı mutaassıp olan, şekle çok bağlı olan ve bu konuda başka insanlara hoşgörölü davranmayan kişi, kaba sofu demektir. Âşık Dâimî, yobaz kelimesini “dinin özünden habersiz kişi” anlamında kullanmıştır:

“Biz yobaz değiliz hile düzmeyiz

Dibi görünmeyen gölde yüzmeyiz

Biz harâm yurdunda kuşak çözmeyiz

İkrara bağıdır belimiz bizim” (Fırat, 2019, s. 430)

Zakir: Zikreden anlamındadır. Tasavvufi anlamı zikir meclisinde zikir ayinini idare eden kişi; müzik usulüne göre ilahiler okuyup zikir yapan kişileri coşturan kimsedir. (Uludağ, 2012, s. 389) Âşık Dâimî, bu terimi “zikir yapanlara hizmet eden kişi” anlamında kullanmıştır:

“Hata bende hakîr benim

Hizmet ehli zakîr benim

Dost katında bakîr benim

Ben kendimi bilmez miyim” (Fırat, 2019, s. 282)

Zikir (Ezkâr): Tarikat törenlerinde Allah’ın adını, Hak-Muhammet-Ali ya da On İki İmam adlarını söyleme, yinelemedir. (Korkmaz, 2005, s. 721) Âşık Dâimî, bu terimi “ezkâr” şeklinde de kullanmış; dilinden “eyvallah” zikrinin eksik olmadığını söylemiştir:

“Muhabbeti-i hak pazarım

Söyler derdimi yazarım

Rûz ü şeb dîlde ezkârım

Virdim eyvallah eyvallah” (Fırat, 2019, s. 227)

Zülfikar: İslâm Ansiklopedisi’ne göre; Resul-i Ekrem’in Hz. Ali’ye verdiği ucu çatallı meşhur kılıcın adıdır. İki sivri ucundan biri ilmi, diğeri adaleti simgelemektedir. Âşık Dâimî, bu terimi Hz. Ali’yi hatırlatmak için kullanmıştır:

“Merdine de ey Dâimî merdine

Namertler giremez mertler yurduna

Kaçar kahpe cunta bakmaz ardına

Kaçma korkak kaçma tufan geliyor

Eli Zülfikar’lı aslan geliyor” (Fırat, 2019, s. 513)

SONUÇ

Asıl adı İsmail Aydın olan Âşık Dâimî, 1932 yılında İstanbul'da doğmuştur. Şiirlerinden anlaşıldığı üzere soyu On İki İmamlardan İmam Rıza'ya dayanmaktadır. Dâimî, Alevi dedesidir. İlk saz derslerini saz ustası olan dedelerinden almış; 1953 yılında Behçet Kemal Çağlar ile yaptığı radyo programından sonra tanınmıştır. Âşık Dâimî neredeyse bütün Anadolu'yu gezmiş, aynı zamanda yurt dışında da konserler vermiştir. Geride yüzlerce şiir bırakan âşık, 17 Nisan 1983 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Âşık Dâimî'nin yetişmesinde dedelerinin ve Başköylü Hasan Efendi'nin rolü büyüktür. Başköylü Hasan Efendi, tasavvufi kimliğinin oluşmasında da etkili olmuştur. Âşık Dâimî dedelik makamının verdiği maneviyat ile âşıklığı şiirlerinde harmanlamıştır. Dâimî badeli âşıklardandır. Âşık Dâimî'nin insanlarla yarışma gibi bir isteği olmadığı için âşıklarla atışmaya girmemiştir. Şiirlerinde Alevi-Bektaşî öğretisine, tasavvufi konulara çokça yer vermiştir. Alevi-Bektaşî inanç sisteminde önemli bir olgu olan Hak-Muhammet-Ali üçlemesi, Âşık Dâimî'nin şiirlerinde de sık sık görülür. Dâimî dönemin toplumsal sorunlarından da uzak durmamış, bunlara şiirlerinde geniş yer vermiştir. Ayrıca Kerbela olayına karşı büyük bir üzüntü hissetmiş, Hz. Hüseyin için ağıtlar yazmıştır. Âşık Dâimî, Aleviler için önemli olan 7 ulu ozanı kendisine örnek aldığını söylemiştir. Dâimî; saza olan hâkimiyeti, irticalinin kuvvetli olması ve ezgi bulmadaki yeteneği sayesinde kısa sürede ünlenmiştir. Şiirlerini hece ölçüsü ile yazmıştır. Koşma, güzelleme, semai, türkü, mani, ilahi, nefes, taşlama, koçaklama, medetnâme, ağıt, düvaznâme şekillerinde şiirleri bulunmaktadır. Âşık Dâimî şiirlerinde aşk, memleket ve yurt sevgisi, gurbet, dinî konular, sosyal meseleler, taşlama ve Atatürk ile ilgili temaları işlemiştir. TRT repertuarında Âşık Dâimî'nin kaynaklık ettiği 22 eser bulunmaktadır.

Dâimî'nin, şiirlerinde en çok kullandığı tasavvufi kavramlar ise şu şekildedir:

Âşık Dâimî'nin en çok kullandığı tasavvufi kavram “hakikat”tır. Şiirlerinde hakikat kelimesini doksan altı kez kullanmıştır. Hakikat kelimesine, dört kapı öğretisinden hareketle “hakikat kapısı” ve “gerçeklik” anlamlarıyla yer vermiştir.

Âşık Dâimî'nin şiirlerinde en çok kullandığı ikinci tasavvufi kavram “nur”dur. Şiirlerinde nur kelimesini yetmiş dört kez kullanmıştır. Nur kelimesi şiirlerinde “ışık, ilahi varlık” anlamlarıyla görünmektedir.

Âşık Dâimî'nin şiirlerinde en çok kullandığı üçüncü tasavvufi kavram “pir”dir. Şiirlerinde pir kelimesini yetmiş üç kez kullanmıştır. Pir kelimesine “yol gösterici, tarikat kurucusu” anlamlarıyla başvurmuştur.

Âşık Dâimî'nin şiirlerinde en çok kullandığı dördüncü tasavvufi kavram “eren”dir. Şiirlerinde eren kelimesini elli dokuz kez kullanmıştır. Bu kelimeye şiirlerinde “ermiş, ulaşan, veli” anlamlarını yüklemiştir.

Âşık Dâimî'nin şiirlerinde en çok kullandığı beşinci tasavvufi kavram “kul”dur. Şiirlerinde kul kelimesini elli beş kez kullanmıştır. Kul kelimesine “insan, köle, Allah’a kul olmak” anlamlarıyla yer vermiştir.

Âşık Dâimî'nin şiirlerinde en çok kullandığı altıncı tasavvufi kavram “sır”dır. Sır kelimesini şiirlerinde elli dört kez kullanmıştır. “Allah ya da az kişi tarafından bilinen özel bilgi, başkalarından saklanan bilgi” anlamlarıyla bu kavrama müracaat etmiştir.

Âşık Dâimî'nin şiirlerinde en çok kullandığı yedinci tasavvufi kavram “arif”tir. Arif kelimesini şiirlerinde elli üç kez kullanmıştır. Arif kelimesini “her şeyi bilen, gizli sırları sezen” anlamında kullandığı görülmektedir.

Âşık Dâimî'nin şiirlerinde en çok kullandığı sekizinci tasavvufi kavram “mümin”dir. Şiirlerinde mümin kelimesini otuz dokuz kez kullanmıştır. Mümin kelimesine “inanan, Müslüman olan” anlamlarıyla yer vermiştir.

Âşık Dâimî'nin şiirlerinde en çok kullandığı dokuzuncu tasavvufi kavram “kurban”dır. Kurban kelimesini şiirlerinde otuz beş kez kullanmıştır. Şiirlerinde kurban kelimesine “kurban kesmek, kurban olmak, Hz. İsmail’in kurban edilmesi” gibi anlamlar yüklemiştir.

Âşık Dâimî'nin şiirlerinde en çok kullandığı onuncu tasavvufi kavram ise “erkân”dır. Erkân sözcüğünü şiirlerinde otuz beş kez kullanmıştır. Şiirlerinde erkân kelimesine “tarikat kuralları” anlamıyla yer vermiştir.

Yukarıda sıralanan 10 terimin kaç farklı şiirde geçtiğine bakıldığında, bu kavramların sadece nicelik olarak değil nitelik olarak da Âşık Dâimî'nin şairliğinde önemli bir yeri olduğu sonucuna varılmaktadır. Hakikat 76 farklı şiirde, nur 59 farklı şiirde, pir 49 farklı şiirde, eren 40 farklı şiirde, kul 47 farklı şiirde, sır 49 farklı şiirde, arif 34 farklı şiirde, mümin 31 farklı şiirde, kurban 28 farklı şiirde, erkân ise 27 farklı şiirde geçmektedir. Kısacası Dâimî, bu kavramları pek çok şiirinin merkezine yerleştirmiştir.

Âşık Dâimî şiirlerinde İsrâ suresinin 14 ve 70. ayetlerine, Kalem suresinin 1. ayetine, Necm suresinin 9. ayetine ve Rahman suresinin 26. ayetine atıfta bulunmuştur. Dâimî bu ayetler üzerinden insanlara şu mesajları vermiştir: Kutsal kitabı okuyarak nefsini tanımak, insanın yaratılmışların en üstünü/şerefli olduğu olduğunu bilmek, kutsal kitabın emrettiklerine teslim olmak, Hz. Peygamber'in Allah katındaki değerini idrak etmek, yeryüzünde bulunan her şeyin fani olduğuna inanmak.

Sonuç olarak bu çalışmada Âşık Dâimî'nin şiirlerinde kullandığı 173 tasavvufi kavram detaylı olarak irdelenmiş ve örnek mısralar eşliğinde açıklanmıştır. Ayrıca “Ek” kısmında Dâimî'nin şiirlerinde kullandığı bütün sözcüklerin sıklık listesine de yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Yesevî Üniversitesi Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Erişim Adresi: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/daimi-ismail-aydin>. Erişim Tarihi: 01.01.2025.
- Akgül, L. (2014). *Pir Sultan Abdal sözlüğü*. La Kitap.
- Albayrak, N. (2014). *Gönül Çalab'ın tahtı (Açıklamalı Yunus Emre sözlüğü)*. Dergâh Yayınları.
- Arslan, M. (2021). Doğu Karadeniz camilerindeki tasavvufi tasvirler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 100, 297-326.
- Aydın Orhan, Y. (2000). *Âşık Dâimî (Hayatı ve eserleri)*. Can (Adil Ali Atalay) Yayınları.
- Azar, B. (2015). *Türâbî Dedebaba Divanı'nda iktibaslar. LITTERA TURCA (Journal of Turkish Language and Literature)*, 1, 1-10.
- Coşkun, V.S. (2024). Osmanlı edebiyatı ve tasavvuf. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 570-600.
- Çiçek, G. (2021). *Âşık Dâimî İsmail Aydın'ın icracı kimliği ve icra ettiği eserlerin metin/müzik bakımından analizi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Dindi, E. (2019). Tûr-i Sinâ kıssasını İsrailoğullarının teşbihî ve tecsimî Tanrı tasavvuru zemininde okumak. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 107-148.
- Esir, H.A. (2009). Anadolu sahası mesnevilerinde miraç mevzuu. *A.Ü. Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 39, 683-708.
- Fırat, A.E. (2019). *Âşık Dâimî ve âşık edebiyatındaki yeri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Fidan, S. ve Aydoğan, G. (2023). Damlanın yolculuğuna farklı bakışlar: Seyr ü sülûk ve monomit çerçevesinde Âşık Dâimî'nin bir şiiri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16(43), 1100-1118.
- Genç, N. (2021). *Âşık Veysel'in şiirlerinin söz dizimi ve sözlük çalışması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Güler, N. (2020). Kur'ân'da kozmik kıyamet ile hesap gününün iç içeliği ve yoruma etkisi. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 24(3), 1475-1496.
- Günşen, A. (2007). Gizli dil açısından Alevîlik-Bektaşilik erkân ve deyimlerine bir bakış. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, 2(2), 329-350.

- Güray, C. ve Şimşek, E. (2011). Alevilik ve etkileşim içine girdiği kültürel yapılar açısından “pervane” kavramının irdelenmesi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 60, 159-180.
- Gürer, B. (2017). Ahmed Yesevî'nin *Dîvân-ı Hikmet*'i ekseninde tasavvufî düşüncede ilahî aşk. *Bilig*, 80, 15-41.
- Hacı Bektaş Veli Kültür Derneği (2012, 25-26 Haziran). *Âşık Dâimî anısına 2. uluslararası halk ozanları Hacıbektaş buluşması*. Nevşehir, Türkiye.
- Halıcı, F. (1992). *Âşıklık geleneği ve günümüz halk şairleri (Güldeste)*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- İlhan, S.Y. (2023). Âşık Daimî'ye ait olan türkülerin değer içerikleri açısından incelenmesi. *Malatya Turgut Özal Üniversitesi İnsanat: Sanat Tasarım ve Mimarlık Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 22-37.
- Kahraman, A. (2017). Yunus Emre *Dîvânı*'nda şeriat, tarikat, hakikat ve marîfet (Dört kapı). *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, 1(1), 1-18.
- Kalkan, E. (1991). *20. yüzyıl Türk halk şairleri antolojisi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kardaş, C. (2021). Âşık Dâimî'nin şiirlerine ekoeleştirel bir yaklaşım. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 100, 77-96.
- Kayabaşı, B. (2010). *Sârbân Ahmed Dîvânı*'nda melâmîlik. *Turkish Studies*, 5(1), 1123-1146.
- Korkmaz, E. (2005). *Alevilik ve Bektaşilik terimleri sözlüğü*. Anahtar Kitaplar.
- Kubbealtı Lugatı. Erişim Adresi: <https://lugatim.com/s/KR%C4%B0ZAL%C4%B0T>. Erişim Tarihi: 01.01.2025.
- Odan, S. (2021). *Âşık Dâimî'nin eserlerinin notasyonu ve incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Özel, A. (2023). *Dinî terimler sözlüğü*. 2 Cilt. İSAM Yayınları.
- Özköse, K. (2017). Ahmed Yesevî'nin hikmetlerinde dört kapı ve kırk makam anlayışı. *AKADEMİAR Akademik İslam Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 99-133.
- Sakaoglu, S. (2018). *Halk hikâyeleri*. Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- Soylu, S. (1997). *Örnekleme-açıklamalı Karacaoğlan sözlüğü*. İçel Valiliği Yayınları.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/>. Erişim Tarihi: 01.01.2025.
- Tekneci, T. (2019). *TRT repertuvarındaki Âşık Dâimî türkülerinin müzikal analizi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ordu Üniversitesi.

Uludağ, S. (2012). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. Kabalcı Yayınları.

Ulutaş, N. ve Süphandağı, İ. (2012, 5-7 Ekim). Medrese-tekke çatışmaları ekseninde rind ve zahid tipleri. *Medrese geleneği ve modernleşme sürecinde medreseler uluslararası sempozyumu*, C. 2, Muş, Türkiye.

Yaşar, S. ve Karataş, C. (2022). Âşık Daimi'nin hayatı ve eserleri üzerine bir inceleme. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 104, 29-51.

Zaman, S. (2008). *Derinliklerin ozanı Âşık Daimi (Yaşamı, felsefesi ve şiirleri)*. Can (Adil Ali Atalay) Yayınları.

EKLER

EK.1: Âşık Dâimî'nin Şiirlerinde Geçen Bütün Sözcüklerin Sıklık Listesi

Liste oluşturulurken öncelikle Âşık Dâimî'nin şiirlerinde geçen her bir kelimenin çekim ekleri silinmiş, bütün kelimelerin kök veya gövde haline gelmeleri sağlanmış, ardından benzer kelimeler silinerek kalan her bir farklı kelime alfabetik sırayla dizilmiştir. Kelimelerin yanlarında yazan rakamlar ise ilgili kelimenin şiirlerde kaç farklı kez geçtiğini göstermektedir. Örneğin “ab” sözcüğü, Âşık Dâimî'nin şiirlerinde 1 (bir) kez geçmiştir; bu sebeple listede kelimenin sadece adına yer verilmiştir. Ancak “aba” kelimesi Âşık Dâimî'nin şiirlerinde 2 (iki) kez geçmiştir; bu sebeple listede kelimenin yan tarafına (1) rakamı eklenmiş ve onun, benzer (+1) adet kullanımının listeden silindiği beyan edilmiştir.

ab	acep (17)	adâletin çarhı	Adıyaman
aba (1)	acı (4)	adâletli (1)	Adilşan
abât (1)	acınacak (4)	adâletsiz	adu (2)
Abdal Pîr Sultân	aciz	adam (1)	adul
Abdullah	âcizâne	Adana	adunun şerri
ab-ı kevser (5)	acuben	âdap	âfât
abi	aç (2)	Adapazarı (5)	aferin kıl-
abide	aç- (57)	Âdem (14)	affet-
abla	açagör-	Âdem Yavuz (5)	affetmekçün
abu	açık (1)	âdemlik	Afrika vahşisi
abu kevser	açıkla-	âdemoğlu (1)	Afyon
acaba (1)	açıl- (35)	âdet (4)	agâh
acâip	ad (3)	adım	ağ
acayip (1)	adâlet (4)	adım adım (2)	ağ-

ağ (ak) (2)	ahır	akıbet yolu	âlemin peyvanesi
ağa (3)	ahir (3)	akıl (24)	âlemin rızkı
ağaç (5)	ahiret	akış	âlemlerin Hudâ'sı
ağar- (1)	ahkâm (1)	akışlı	Alevi (5)
ağart-	ahlâk	akıt- (3)	alıcı
ağırbaşı	ahraz	aklıselim	alın (2)
ağız (3)	ahret	akraba	alın- (4)
ağla- (123)	aht (5)	Aksa'yül Mescit	alın teri
ağlaş-	ahti âmân	aksettir-	alın üstü
ağlat- (7)	aht-ü ikrâr	al- (117)	alış- (1)
ağlatuben	âhû (12)	al (kırmızı) (30)	Ali (36)
Ağrı (1)	âhûzar (14)	ala (1)	Ali Ekberi
Ağrı Dağı (1)	âhûzar-ı gönlümün	alâ (2)	Ali Haydar
ağrit-	ahvâl (4)	albaz ol-	Ali Murtezâ
ağustos	ahvâli âşık	alçak	Ali nesli
ağyar (18)	ahvâli hal	aldan- (3)	Ali Nuri
âh (29)	âile (6)	aldatıcı	Ali Rıza
âh u zâr (1)	ak- (56)	aldır- (2)	Allah (18)
ahâlî	ak (beyaz) (12)	âlem (69)	Allah aşkı
ahbab	akar akar durul-	âlem gez-	Allah ekber
ahd (1)	(1)	âlem kamusu	allan-
ahd et- (1)	akça	âlemel esma	allemel
ahd ile peymân (1)	Akdeniz (1)	âlem-i kesret	Almanya (6)
ahenk (3)	âkıbet (6)	âlem-i seyrân	alt (1)
âh-ı cihân	âkıbet derdi	âlemin bağı (1)	altı (14)

altın (3)	andır- (7)	ardın sıra	arş-ı ala
altmış (1)	anı (onu) (2)	Âref	arş-ı asuman
âmâ (görmeyen)	anın (onun) (1)	Âref sırrı	arş-ı rahmân
(2)	anıt	arı (5)	arş-ı uzlet (1)
aman (22)	Ankara	arın-	arşın kapısı
amansız	anla- (23)	arıt-	arşın katı
amel (2)	anlat- (12)	ari (2)	Arşullah (1)
âmil	anlatıl-	ârif (43)	Arşullah üstü
amma (4)	anne (4)	ârif meclis	art (8)
amuca (6)	Antalya	ârifan (1)	art- (9)
an- (6)	Antep	ârif-i kâmil	artık (13)
an (zaman) (14)	ar (3)	ârifin kelâmı	artır- (1)
ana (10)	ara (33)	ârifin sözü	arz (2)
Anadolu (4)	ara- (49)	âriflerin canı (2)	arz et- (2)
Anadolu'nun	araba (12)	âriflerin cemi	arz eyle-
bahçeleri	arabacı (1)	âriflerin hazînesi	arz-ı endam
anahtar	arabanın üstü (1)	âriflerin kallaşı	arzu (2)
ananın karnı	Arabistan	âriflik	arzuhal (3)
ananın yâri	aradan	arıl-	arzula- (2)
anasız (1)	Arâfât Dağı	ark	as- (3)
anavatan	aranıl-	arka (1)	asa (3)
anayasa (3)	Arap (1)	arkadaş (16)	asalet (1)
ancak (4)	arasat (2)	armağan (4)	asıl (3)
ancileyin	araşan	arслан	asıl- (4)
anda (9)	Ardahan (1)	arş (3)	asılı
andan (ondan)			

asır (3)	âşıkın hali	aşk iklimi	aşkın dalgası
asil	âşıkın yâri	aşk libası (2)	aşkın darı
asker	âşıklar indi	aşk meydanı	aşkın deryâsı (3)
asla (18)	âşıkların cemi	aşk meyi (2)	aşkın devrânesi
aslan (11)	âşıkların merdi	aşk otağı	aşkın eli (4)
aslan sofrası	âşıkların sefası	aşk pervânesi	aşkın güneşi
aslı (6)	âşıkların şöhreti	aşk şehri	aşkın hali (1)
asma	(4)	aşk-ı cevlan	aşkın hançeri (3)
asrın tümcesi	âşıkların varı	aşk-ı hakikat	aşkın havası
asuman (1)	âşıklık (5)	aşk-ı İlâhi	aşkın hesabı
aş (2)	aşılan-	aşk-ı muhabbet	aşkın hikmeti
aş- (9)	aşır- (3)	aşk-ı müphem	aşkın işi
aşa aş (1)	aşikâr	aşk-ı sevda	aşkın kânı
aşama	âşinâ (1)	aşk-ı suzan	aşkın katarı
âşığı şeydâ	aşk (176)	aşkın ahengi	aşkın kateri
âşığın cefâsı	aşk ahengi	aşkın ataşı	aşkın katresi
âşık (163)	aşk ataşı (1)	aşkın ateşi (3)	aşkın kazanı (1)
âşıkân (2)	aşk bâdesi	aşkın atı (1)	aşkın kemendi
âşıkâr (3)	aşk darı	aşkın azâbı	aşkın kitabı (1)
âşıkârlı	aşk denizi	aşkın bâdesi	aşkın küresi (1)
âşık-ı Hak	aşk devrânı	aşkın bahri	aşkın menzili
âşıkı hakiz	aşk dolusu	aşkın cefâsı	aşkın meydanı
âşıkın bayramı	aşk ehli (4)	aşkın çengi (1)	aşkın nârı (1)
âşıkın derdi	aşk eli (4)	aşkın çırağı	aşkın odu
âşıkın gönlü	aşk hâli	aşkın çırası	aşkın otağı

aşkın râhı	ateş-i suzân	ayı pençesi	azat ol-
aşkın semi	ateşsiz	ayık	Azazil
aşkın şehri (1)	atıl- (5)	ayıkla-	azdır-
aşkın şikâyeti	atla- (1)	ayıl- (2)	azılı
aşkın tarağı	atlı (1)	ayır- (29)	azim (2)
aşkın tası (1)	atom devri	ayin-i cem	azim-i cânân
aşkın temeli	attır-	aylak (1)	azim-i nûr-i
aşkın ummânı	av	aymaz ol-	aziz (2)
aşkın yarası	avara (2)	ayna (3)	azmet- (6)
aşkın yâresi	avare	aynaların sâfi	azmeyle- (3)
aşkın yeli	âvâz (7)	aynı (2)	azmi cân
aşkın yelleri	âvâzlı	ayni	azm-i cânân (4)
aşkın yolcusu	avcı (11)	ayrı (15)	azm-i râh (1)
aşkın yolları	avla- (1)	ayrıca	Azrail (1)
aşkın zehiri	Avrupa	ayrıl- (33)	bâb (5)
aşraflı	avun-	ayrılığın eli (5)	baba (9)
aşure	Avusturalya	ayrılığın hicrânı	bab-ı Rıza (3)
at- (33)	ay (17)	ayrılık (6)	babo
at (5)	ayak (6)	Ayşe	bacı (4)
ata (10)	ayan (6)	ayyaş	bad
ataların sözü	ayar	az (4)	bâde (13)
ataş (ateş) (3)	aydın (5)	az- (7)	bad-ı sabâ (3)
Atatürk (8)	aydınlık	aza	badî aşk
Atatürk Baba	ayet (2)	azar	bağ (52)
ateş (18)	ayı (6)	azarlan-	bağban (9)

bağbansan	bahiri hikmet	bakakal-	baran (1)
bağbansız (1)	bahr (bahar) (2)	bakıl-	barhan
bağ-ı gülistân	bahri	bakın-	barhana
bağı gülşân	bahri aşk	bakır	barış-
bağ-ı hakikat	bahr-i delâlet	bakış (3)	barış mayası
bağ-ı vahdet (1)	bahri deryâ	bakışlı (1)	bari (5)
bağıban	bahr-i esrâr	baki	bâr-i Hudâ
bağımsız	bahr-i gönül	bakîr (1)	bark
bağır (26)	bahr-i hakka	Bakîr Cafer Musa-	baru
bağır- (5)	bahr-i hikmet (2)	i Kazım Ali Rıza	bas- (1)
bağla- (33)	bahr-i kan	bakkal	basıl- (2)
bağlan- (21)	bahr-i muhabbet	bakraç	bastır-
bağlanuben	bahr-i muhit (1)	bakuben	baş (68)
bağlat- (1)	bahri nûru	bal (26)	baş ağrısı
bağlı (4)	bahr-i ummân (3)	balık (2)	başak
bahâne (2)	bahr-i vahdet	Bali Bey (1)	başarı
bahar (19)	bahri yaban	ballan-	başbaşa (1)
bahar çağı (1)	bahr-i zulmet	bambaşka	başıboş (1)
bahar havası	bahset- (1)	bana (59)	başka (5)
bahar seli (1)	baht (7)	Banaz Köyü	başkası
bahçe (26)	baht-ı kara	banka	başköşe (4)
bahçelerin gülü	baht-ı siyah	bar	başların tacı
bahçesiz	bahtı yâr	bar-	baştan
bahçivansız	bahtiyâr (2)	bar eli (1)	baştanbaşa (3)
bahçivan (1)	bak- (84)	baraj	bat- (4)

bataklı	Bedir	bend eyle- (5)	best kuşan-
Batı	bedirlen-	bende (1)	beş (13)
batıl	beğen-	bendegâh (5)	beşer beşer
batır-	behey (2)	bende-i Hak	beşler (1)
bay	bekâr	beng (1)	beter (5)
bay ol-	bekle- (4)	beni âdem	bey (3)
baygın	bel (32)	beniz (8)	beyân (8)
bayı tebbet	belâ (8)	benli (3)	beyaz (2)
bayır	belâlı (2)	benlik (12)	beygir (1)
ba-yi	Belçika	bent (2)	beygir sucuğu
baykuş (7)	bele-	benze- (58)	beygirin zararı
bayrak (7)	beli (5)	benzet- (2)	beyhanî (1)
bayram (7)	belin üstü	beraber (1)	beyhude
bayram gecesi (7)	belki (3)	berât	beyhudenin kolu
bayram günü (8)	belle- (2)	berbat (1)	beyin
baz (2)	belli (5)	berdâr (6)	beyit
baz ol- (1)	ben (342)	berdâr-i urgan	beytin gerisi
bazı (11)	ben (vücuttaki	bere (1)	bez (1)
be (3)	ben) (41)	bereket	bez- (9)
bebe	bencileyin	berhudâr	bezdir-
bebek (1)	bencilliğin yolu	beri (21)	bezen- (1)
bedbaht	bencillik	bes (1)	bezici
bedel (9)	bend (13)	besle- (1)	bezirgân (5)
beden (9)	bend bend (1)	beslen-	bezistân
Bedia Akartürk	bend et- (1)	bessedefter	bezm (2)

bezm-i ceyhun	bil- (179)	biraz (18)	Bizans (1)
bezmi esrâr	bildir- (4)	birbiri (1)	Bizansın fendi
bezm-i ezel (1)	bile (13)	birçok	boğ- (1)
bezm-i gülşân	bilezik	birer (1)	boğaz
bezm-i hakikat (5)	bilgin	biri (2)	boğdur-
bezmi irfân (3)	bilginlik	birik-	boğul-
bezm-i kudret	bilim (5)	birinci	bohça
bezm-i mârifet	bilim kapısı	birkaç	bol (6)
bezm-i mîzân	bilim rûzgârı	birleş-	bol bol
bezm-i muhabbet	bilim suyu	birleştir-	Bolu
(2)	bilin- (13)	birlik (28)	bomboş
bezm-i râh	billaha	birlik çağı	boran
bezmi visâl	billahi	birlik denizi (1)	borçlu
bıçak	bilmece	birlik kapısı	bostan (3)
bık- (1)	bin (28)	birlik libâsı	boş (13)
bırak- (5)	bin- (5)	birlik menzili	boşan- (1)
bi emr-i rahmân	bina (3)	birsin	boy (boy, soy) (9)
bi haber	binasız	Bismillah (6)	boya-
bîat	binbir	bist u heşt (1)	boya (1)
biç- (11)	binek	bit- (23)	boyan- (3)
biçare	binek oğlu	bitir- (12)	boyandı boyandı
biçerdöver	binişân	bitiş- (2)	boy-la- (8)
biçil- (4)	Binnaz	Bitlis	boy-lan-
biçim	bir (561)	bîvefâ (1)	boyun (21)
bidayet (1)	bira	biz (337)	boz- (7)

bozbulanık	bulama-	buyur-	cam
bozguncu	bulan- (10)	buz	cambaz (1)
bozkır	bulandır-	büğrü	cam-ı sekpa
bozucu (1)	bulanık (1)	bühtân (1)	camı ten
bozuk (2)	bulaşık (1)	bük- (7)	camı (1)
bozul- (3)	buldur-	bükül- (3)	cân (157)
böl- (2)	bulgur	bülbül (129)	cân al-
bölen-	bulun- (32)	bülbül sesi	cân bülbülü
bölük (6)	bulut (1)	bülbüllerin yuvası	cân güneşi
bölün- (1)	bunal- (1)	bülbül-ü gülzâr	can kafesi
böyle (49)	bunca (3)	bülbülün feryâdı	can kurbân ol-
bu (421)	bunda	bülbülün sesi	cân pahası (1)
bucak	bunu	bülbülün yeri	cân pazarı
buçuk	bunun çaresi	bürü- (9)	cân perdesi
budak (7)	bura (6)	bürün- (1)	cân u dil
budan-	buralı	büryân (4)	cân ülkesi
bugün (5)	burcu (9)	bütün (11)	cân yoldaşı
buğday (3)	buğ	büyü-	câna cân kat- (1)
buğulu	burhan (7)	büyük (10)	cânân (66)
buğzu edavet	burjuva (2)	büyüt- (4)	cânâne
buğz-u edevât	burma	câhil (19)	cânâne-yi şikâr
buhar	burun	câhil sürüsü	cânânın yolu
bul- (72)	burununda tüt-	câhilin sözü	cândan (17)
bula-	buse (1)	câhillerin sözü	canhoş
bulabil-	busecik	caka	cân-ı dîl

cânî	ceht	cevher	cism
canlı (1)	cehteyle-	cevherin özü	cismi insan
car (3)	celi	cevizin kofu	coş (1)
câr (5)	cellât	cevlan (4)	coş- (22)
câr günü (1)	cem (11)	cevret-	coş et- (9)
cav cav	cemâl (26)	cevr-i belâ (1)	coş eyle- (3)
cavidân (1)	cemâl-i şavk	cevr-ü cefâ (4)	coş ol-
cay-	cemâlin semi	ceyhun	coşa coşa (1)
cayır cayır yan-	Cemâlullah (2)	ceylan (10)	coşkun (8)
cay-i bünyad	Cemâlullahın	ceyt eyle-	coştur-
Cebraîl (1)	pervânesi (5)	ceza	coşu (9)
Cebraîl'in hecesi	cemiyet (2)	cıvıl cıvıl	coşur- (1)
ced (3)	cenab-ı gani	Cibril	Cumhûriyet (1)
ceddin İman Rıza	cenaze	cife	cunta
cefâ (14)	ceng (1)	ciğer (16)	cüdâ (2)
cefâkâr	cennet (12)	ciğeri aşk	cühela
cefâlan-	cennet bağı (1)	cihân (48)	cümbüş (2)
cefâlî	cennet otağı	cila (2)	cümle (45)
cehâlet (8)	cennetin bağı	cila-yı revnâk	cünun ol-
cehâlet atı	cennetin meyvası	cila-yı sırr-ı mübîn	cûra
cehâlet perdesi	cephe (2)	cilve (4)	cüz-i İmran
cehâletin izi	cerrah	cilvenâz	çaba
cehdet-	ceset (1)	cim dal	çabuk
cehennem (1)	cevahir (1)	cimcime (1)	çadır
cehennem tamusu	cevap	cisim (7)	çağ (18)

çağdaş (1)	çamur (1)	çektir- (7)	çıkuben
çağıl (1)	çamurlu	çeküben	çınla-
çağıl çağıl çağla-	çan	çenber	çıplak
çağın bilimi	çan kulağı	çerağ (1)	çıra
çağın kültürü	çapala-	çeşm (13)	çırağ (1)
çağır- (3)	çar (2)	çeşme	çırağ-ı rûşen
çağla- (18)	çare (11)	çeşm-i afet	çırak (5)
çağlan- (2)	çaresiz	çeşmi enver	çırpın- (2)
çağlaş-	çarh (1)	çeşm-i mestane	çiçek (8)
çağlayan	çarh-ı felekler	çeşm-i yaşı	çift (2)
çağrıl-	çarh-ı sema	çeşmim cilas	çiftçi
çak (2)	çark (4)	çeşmim süruru	çifte
çak- (7)	çarkı felek	çeşmimin sürûru	çiftlik (1)
çakal (2)	çark-ı muallâk	çeşmimin yaşı (1)	çiğ
çakıl-	çarp- (1)	çeşmin yaşı	çiğne- (1)
çakıl (1)	çarpık	çeşni	çile (1)
çal- (15)	çat- (8)	çevir- (2)	çimen
çal-(vurmak) (17)	çatla-	çevre (4)	Çimen yaylası (1)
çaldır-	çavdar	çevri belâ (2)	çimenli
çalı	çay (6)	çevril- (1)	Çin
çalıcı	çehre	çığır	çirkin (5)
çalım	çehre-i zerd	çık- (49)	çiz- (1)
çalın- (8)	çek	çıkacak	çizmeli
çalış- (17)	çek- (77)	çıkır- (10)	çoban (12)
çalışanın emeği	çekil- (8)	çıkıl-	çobanın anbarı

çobanın zortluğu	dağıl-	dame	dava (3)
çobanlık	dağıt-	damga (1)	dava eri
çocuk (4)	dağla- (11)	damgala-	dava yolu
çoğalt-	dağlan- (4)	damgalan- (3)	davar (1)
çok (71)	dağların başı	damla (4)	davet
çorap	dağların dumanı	damlı (1)	davran-
çorba	dağlat- (1)	dane (6)	Davut
Çorum	dağma çal-	dane dane	dayan- (8)
çoş	daha (15)	danış-	dayı (6)
çoşur-	dahi (9)	danya	de- (210)
çök- (2)	dâhil (2)	dâr	deccal
çöl (28)	daim (3)	dar (9)	dede (28)
çömez (1)	daima	dar dur-	dede bağı
çöz- (10)	dal- (36)	dar durul-	dedemin mekânı
çözül- (3)	dal (46)	dar gel- (2)	def et-
çukur	Dal (Arapça harf)	dar ol- (7)	def eyle-
çul	(3)	dara (2)	def olun-
çün	daldan dala dolan-	dara düş-	defin
çünkü (4)	daldır- (1)	darağacı	define
çürü- (1)	dalgâ (7)	darbe	defne
çürük	dalgalan- (1)	dardayım darda	defter (6)
çürüt- (1)	dalın üstü	darı	defteri meyz-i
Dadaş	dalkavuk	darıl- (3)	muhabbet
dağ (31)	damak	dar-ü fenâ	değ- (4)
dağ başı (2)	damar (5)	dasitan (1)	değer (5)

değerlen-	demokrasi (6)	derdu hicrân	dervişlerin merdi
değil (65)	demsiz	derdu merak	deryâ (13)
değirmenci	dene- (1)	derd-ü yara	dest (2)
değiş- (7)	deng (1)	dere	destan (4)
değişik (1)	denge	derebil- (1)	deste (2)
dehliz	dengesiz	dergâh (10)	deste deste
del- (9)	denil- (3)	deri (8)	destekle-
del eyle-	deniz (9)	deril-	desti (2)
delâlet (2)	deniz havası	derin (8)	dest-i kudret (1)
deldir- (1)	Denizli	dermân (24)	destigir
deli (38)	denk (1)	dermâni derdan	destûr (1)
delici	densiz	dermânsız	destur al-
delik (1)	der- (29)	ders (8)	deş- (2)
delil (3)	derban (5)	derset-	deşil-
delil-i bürhân	derbeder (2)	dert (152)	dev
delin- (2)	derd	dert ehli	deva (1)
dem (55)	derd u gâm	dert ortağı	devâ (7)
dem vur-	derdi hasret	dertlerin ilacı	devam
deman	derd-i hicrân (1)	dertli (80)	devir-
dembe dem (1)	derdi mihnet	dertsiz	devlet (3)
demden deme göç-	derdimin dermânı	derun (3)	devlet-i dünya
dem-i devrân	(1)	derunu	devrân (60)
demir	derdimin merhemi	derun-u can	devrân çağı (2)
Demirel'lerin	derdir-	derviş (6)	devrânı harâp
Yahya'sı	derdu hasret	dervişan	devri Âdem

devr-i âlem (2)	diğer	din (3)	dizini döve döve
devril-	dik- (2)	dinle- (23)	doğ- (10)
devrim (6)	diken (7)	dip (1)	doğan
devrim devrim	dikensiz (1)	diploma	doğdur-
devril-	dikil- (1)	dipsiz (1)	doğru (29)
devrim safları (5)	dikkat eyle-	direk (2)	doğrul- (1)
devrim şehitleri	dil (78)	diri (2)	Doğu (8)
devrimci (7)	dil bil-	diri diri yüz-	doğur- (1)
devrimlerin	dil mülkü	diril-	doktor (1)
dönemi	dîl yarası (1)	dirlik (10)	doku- (2)
devşir-	dilber (17)	diş (7)	dokun- (1)
deyi (11)	dilber-i râna	divân (9)	dokuz (5)
deyu (7)	dildar (3)	divâne (17)	dol- (30)
deyuben	dile- (9)	divân-ı hazret (1)	dola-
deyüben	dilek (7)	divâni	dolan- (11)
dırg eyle-	dil-i şeker (1)	diyâr (12)	dolaş- (18)
dış	dilim (1)	diyâr diyâr gez-	doldur- (7)
dışarı (1)	dilim dilim dilin-	Diyârbakır (1)	dolu (17)
dibril	dilimizin sedası	diye (41)	dolu (bade dolusu)
dîdâr (26)	dillen- (1)	diyen (6)	(13)
didâr eli	dilli	diyor	dolu (dolu anlamında)
dîdârın şavkı	dilsiz	diz	dolu dolu
dîde (2)	dilşaze	diz- (7)	don-
dîdem yaşı	dimyat	dizebil-	don (1)
dîdemin yaşı	din- (1)	dizil-	dost (157)
didin-			

dost bağı (11)	dostun muhabbeti	dövüş-	düğmele- (5)
dost cemâli (1)	(1)	du âlem	düğüm
dost dergâhı	doy- (9)	duâ	düğün (1)
dost diyârı	doya doya	dudak (5)	dükkân
dost eli (2)	doyul- (2)	dudu (1)	Düldül
dost gülü (1)	döğ- (1)	dul	dümen (1)
dost ili (3)	dök- (14)	duman (11)	dün (1)
dost izi	dökül- (12)	dumansız	dünya (70)
dost katı	dölündür-	Dumlupınar	dünya malı (2)
dost muhabbeti	dön- (55)	dupduru	dünya varı
dost otağı	dönder-	dur- (45)	dünyanın gâmı
dost pazarı	döndür- (5)	durabil-	dünyanın malı
dost saçı	dönek (1)	durak	dür (3)
dost sıfat-ı	dönek oğlu	durgun (1)	dür dök-
dost sırrı	dört (17)	durul- (7)	dür ol- (2)
dostça (1)	dört kapı (7)	düş	dürdâne (1)
dostların göçü	dört kitap (3)	düş et-	dürr
dostluk (1)	döş (1)	düş ol- (2)	dürr-ü gevher
dost-u ihvân	döşe-	duvar (2)	dürr-ü meknun
dostun aşkı	döşek (2)	duy- (21)	(3)
dostun cemâli	döşen- (2)	duya duya	dürül- (1)
dostun eli	döşü-	duygu	dürzü
dostun gülü	döv- (4)	duyul-	düş- (137)
dostun hayâli	döviz (1)	duyur- (1)	düş (14)
dostun kahri	dövün-	dü (iki) (4)	düş ol- (2)

düşkün (9)	edepli	ehl-i harâm	el (insan eli)
düşman (18)	edepsiz (1)	ehl-i imân	(111)
düşmanın bağı	edin-	ehl-i irfân	el açıp yalvar-
düşmanın soyu (4)	Edirne	ehli kallaş	el al- (1)
düşün- (5)	efe	ehl-i kâmil (1)	el diyârı
düşünce	efendi (7)	ehl-i kaza	el ele ver- (1)
düşür- (15)	efkâr (18)	ehl-i nâz	el Hak
düz- (14)	Eflak	ehl-i saâdet	el ver-
düz (2)	Eflatun	ehl-i sevda	elâ (33)
düzele-	efsane (1)	ehl-i uşşak (1)	elaman (1)
düzen (4)	Ege	ehlîmân	Elazığ (1)
düzey	eğ- (9)	Ehlullah	elbet (10)
düzgün	eğer (26)	ejder	elbise (2)
düzle-	eğil- (2)	ejderha (2)	elden ele düş-
düzücü	eğın	ejderhanın bağı	elden ele gez-
düzül- (5)	eğle-	Ekberî	ele-
ebe	eğlen- (1)	ekil-	elek (1)
ebedi	eğri (3)	ekmek (2)	elele (3)
ebrû (1)	ehil (2)	ekmek parası	elem (2)
ecdad (1)	ehl (1)	eksik	eleman (6)
ecel (6)	ehli aşk (2)	eksiklik	elestü
ecel peymânesi	Ehl-i Beyt (1)	eksil- (1)	Elheta (1)
ecvar	ehl-i dem	el (yabancı) (57)	elif (4)
eda	ehl-i dil (1)	el (il) (29)	elif ba
edep (14)	ehl-i hâl		elif-be

elifi ba (1)	emret-	enver-i zîşân	erkân (35)
elifi dal	emr-i Hudâ (1)	er (16)	erkânsız
elin işi	emr-i Ümmiye	er- (61)	erlik
elin sultânı	Sultân	er meydanı	ermişlerin ereği
elin üstü	emr-i Zülcelâl	er oğlu	ervah-ı ezel
elin yaylası (5)	emsâl (2)	Erciyes (1)	ervah-i sulb
elle-	en (4)	erdem (1)	Erzincan (4)
ellerin taşı	ena helâk naküm	erdemliğin yolu	Erzincan ili
elli (9)	enayi	erdemlik (1)	Erzincan'ın ovası
elma (1)	enbiyanın serveri	erdir- (6)	Erzurum (1)
elvan (2)	encam	erebil- (1)	es- (14)
elvan-ı yâr	endaze	erek	esen
elveda (22)	Enek Hak (12)	erek er-	esenlik (1)
em- (1)	engel (15)	eren (54)	eser (4)
emanet (2)	engelle-	erenlerin babı	esir
emek (8)	engelli	erenlerin demi	esirge- (1)
emekçi (3)	engerek yılanı	erenlerin izi	eski (4)
emeklinin maaşı	engin (14)	erenlerin	esma
emel (2)	engür (3)	meyhanesi	Esma-i Hüsna (1)
emelin bağı	engür iç-	erenlerin yolu	esma-i Ku'ran
emenna	engür şerbeti	eri- (5)	esmer
Emine (1)	enişte	eril- (1)	esrâr (11)
emmi (1)	ense	eriş- (16)	estağfurullah
emperyalist (1)	envâyi	eriştir- (6)	eş (15)
emperyalist sözü	enver (1)	erit- (1)	eşit

eşitlik (4)	ey (126)	fakir (11)	fehm et- (6)
eşkîya	eyi (iyi)	fakirin kanı	fehm eyle- (16)
eşşek	eyle- (227)	fakirlerin çilesi	fel fecir
eşya (2)	eyleme-	fakirlik	feleğin işi
et	eylen- (3)	fâni (7)	feleğin tuzu
et- (236)	eyni	fare	feleğin yayı
etek	Eyüp	fark et- (10)	felek (26)
etraf (1)	eyvâh (15)	fark eyle- (3)	feli
ettir-	eyvallah	Fars	fenâ (1)
ev (3)	eyvan	Farş	fend (1)
evet	Eyyüp (6)	farz (2)	fenni
evir-	ez- (19)	fasıl	ferâgat eyle-
evlad (3)	Ezazil gömleği	faşet-	ferd
evlad-ı Ali (5)	Ezazil libası	faşist (12)	Ferhat (1)
evlad-ı Resul (1)	ezber	faşistin aklı	fermân (8)
evladı sülb-i sülale	ezdir-	faşizim	ferrâş
evlat (2)	ezel (23)	Fatih (5)	ferrâşinâ
evliyâ (5)	ezeli (1)	Fatih Sultân	fert (1)
evliyâlar şahı (6)	ezil- (8)	Mehmet	feryâd (19)
evrâh	ezim ezim ezil-	Fatma (2)	feryâd et- (3)
evren (5)	ezkar	fayda (7)	fesat (1)
evvel (9)	fabrika	faydalı	fetbaz
evvela	Fadime (3)	fazilet	feth
evvelce	Fadime Ana	fazla	feth eyle-
evveli	fakat (5)	fedâ (8)	fethol-

fetva	Firavun (1)	gâm (34)	gazi (8)
feyiz (2)	firdevs (2)	gâm leşker	Gâzi Önder
feyz	firdevs-i ala	gâm otağı	Gaziantep
feyzi helâli	fırgat	gâm sahrası	gebe
feyz-i ilâhi	fitil (1)	gâm yükü (1)	gece (27)
feyzi ilhâm	fitne (1)	gâmhane	gececik
Feyzi irfân	fitne felin	gâmlı	geç
feyzi kemâl	fos	gâmmaz (1)	geç- (83)
feyzi kemâli	Fransa (1)	gâmsız	geçersiz
feyzullah	Fransız	gani	geçil- (2)
feza	Frolayn	gâni Mevlâ	geçim
feza çağı	fukara	gardaş (40)	geçin-
Fırat	fukaranın omuzu	gardaş gardaşa (1)	geçir- (5)
Fırat suyu (3)	Furkan	garı	geçit
fırgatli	fuzulane	gariban	gedâ (6)
fırın (1)	für oğlu	garip (12)	gel- (548)
fırkat	gafil (5)	garip garip	gel eyle-
fırsat (3)	gafilan	gariplerin hayâli	gele gele
fidan (6)	gaflet (16)	gark et-	gelebil-
figân (17)	gaflet çölü	gaye (1)	gelecek (7)
fikir (8)	gaflet uykusu	gayet (10)	gelenek
fikreyle-	gâh (9)	gayetçe	gelin
fil	gâhi (10)	gayret eyle-	gelin (11)
fırâk (4)	Galenbend	gayrı (12)	gelin- (3)
fırar et-	galip (1)	gazel (11)	gelüben

gemi (3)	gevher (15)	git- (218)	gönder-
genç (6)	gevher taşı	gitme-	gönlümün arzusu
gençlerin genci	gevher-i kân	giy- (7)	gönlümün bağı
gençlik	gevheri kâne	giydir-	gönlümün bahar-ı
gençlik çağı	gevher-i lal	giyin- (7)	gönlümün çırası
gençlik devrânı	gevşek	gizle- (6)	(1)
gene (2)	gey-	gizlen- (1)	gönlümün devası
geniş (3)	gez- (96)	gizli (12)	gönlümün eşi
gerçeğin doğrusu	gezdir- (1)	gocuk	gönlümün gülü
gerçeğin nesli	gezici	gonca (37)	gönlümün hali
gerçeğin özü	gıda	goncamın çevresi	gönlümün ırmağı
gerçek (52)	gıll-u gış	göbre	(1)
gerçeklerin hitâbı	gıll-ü gışş	göç (14)	gönlümün içi
gerçeklerin soyu	gılmân (2)	göç- (35)	gönlümün sultânı
gerçeklerin	gibi (170)	göçür- (1)	gönlümün süruru
vefâlısı	gidi (2)	göğüs (6)	gönlümün şehri
gerçeklerin yolu	gidil- (1)	gök (14)	gönlümün tahtı
gerçeklik	gine (7)	gökçek	gönlümün zârı
gerçi	gir- (51)	göklerin nûru	gönlünüzün sarayı
gerdân (31)	girdap (3)	gökyüzü	gönül (289)
gerek (16)	girebil-	göl (12)	gönül aynası
geri (9)	giriftar	Göle (ilçe)	gönül bağı
gerici	giril-	gölek gölek kal-	gönül denizi
geril-	Girne	gömlek (2)	gönül durağı
getir- (16)	Girne düzü	gömül-	gönül ehli
			gönül hanesi (1)

gönül hisârı	görünüşlü	gül- (80)	gümân (12)
gönül kâsesi	görüş- (2)	gûlam	gümânsız
gönül köşkü	göster- (13)	gûlbank	gümüş (1)
gönül kuşu (2)	gösterüben	gûlbenk	Gümüştane
gönül pervânesi	götür- (9)	güldür- (7)	gün (64)
gönül sarayı (1)	gövde (4)	güle güle (21)	günah (1)
gönül sazı	gövdesiz	güli gülistân	günbegün (2)
gönül sultânı	göz (105)	gül-i gülşân	gündüz (15)
gönül şehri	gözet- (1)	gül-i reyhân	güneş (14)
gönül tahtı (1)	gözle- (17)	gülistân	güneşin şuası
gönül terazisi	gözlü (16)	gülistân (1)	güney
gönül yası (1)	gözyaşı (15)	gülizâr	günlük (3)
gönül yaylası	Gregos	Gülsüm	gür (1)
gönül yurdu (1)	gurbet (21)	Gülsüm Hanım (5)	Gürcistan
gönüller bağı	gurbet eli	gülsüz	Gürsel
gönüllerin nakkaşı	gurbetlik	gülşân (10)	güruh-u Naci
gönüllerin pası	gureşli	gülşân bağı	güş
gör- (194)	gurur (2)	gülşâne	güş et-
gördür- (2)	gussa	gülşen (3)	güş eyle-
göre göre	gussalı	gülümün çevresi	güşet (güşad)
görebil- (2)	gücen- (1)	gülün-	güt- (6)
görev	güç (9)	gülün goncası	gütme-
görül- (6)	güd- (1)	gülün üstü	güven (1)
görün- (35)	güftar (1)	gülüş	güven- (2)
görüntü (1)	gül (159)	gülzâr	güvence

güvenli	Hafik	hakikat meydanı	Hakk cemi (5)
güvercin	hafta	hakikat mülkü (1)	Hakk dîdârı (1)
güya (2)	hafta hafta	hakikat postu	Hakk divânı
güz (7)	hahret-	hakikat rumzu	Hakk nefesi
güz (158)	hâin (4)	hakikat seli	Hakk neşesi
güzelin aşkı (2)	Hak (90)	hakikat sırrı	Hakk râhı
güzelin vefâsı	Hak cevheri	hakikat şehri	Hakk yolu (1)
güzelin zülfü	Hak dîdârı	hakikat ummânı	Hakk'ın cemâli (1)
güzellerin başı	Hak ehli	hakikat yeli	Hakk'ın dergâhı
güzellerin dengi	Hak lokması	hakikat yolu (2)	(3)
güzellerin güzeli	Hak muhabbeti	hakikat yurdu	Hakk'ın dîdârı
güzelliğin çağı	Hak muhabbeti	hakikatin bahçesi	(10)
güzellik (1)	Hak Muhammet	hakikatin bahri	Hakk'ın durağı
haber (8)	Ali	hakikatin çevresi	Hakk'ın habîbi
haberdâr	Hak râhı	hakikatin çırası	Hakk'ın huzuru
Habîb-i Zîşan	Hak yolu (1)	hakikatin	Hakk'ın ihsânı
hac	haki pay (1)	dürdânesi	Hakk'ın katı
hacı (1)	hakikat (41)	hakikatin gülleri	Hakk'ın miracı
Hacı Bektaş - Ali	hakikat babı	hakikatin kitabı	Hakk'ın nefesi
(14)	hakikat bağı (2)	hakikatin libası	Hakk'ın sıfatı (1)
Hacı Bektaş (23)	hakikat bendi	hakikatin ummânı	Hakk'ın varlığı
Hacı Bektaş Veli	hakikat bezmi	hakikatli (6)	Hakk'ın vilâyeti
(8)	hakikat gülü (4)	hakiki	Hakk'ın yolu (1)
Hacıağa	hakikat güneşi	hâkim	Hakk'ıyçün (2)
had (2)	hakikat ırmağı	hakîr (1)	hakla- (1)
haddince (2)			haklan-

haklı	hâllol-	harâm (10)	hasretli
haklı (3)	halloluben	harâmi (3)	hasretlik (1)
hâl (83)	hâllolun-	harâmi oğlu	hasta (6)
hal (96)	halt	harâmzâde (2)	hâşa (2)
hâl ehli (3)	halvet	harap (2)	haşarı
hal ızdırâp	ham (6)	hararet	haşla-
hâlâ (3)	hamal	harca-	hata (1)
halamın şefkâti	hamdol-	hâre (2)	Hatayı (isim)
halâs eyle-	hamdulillah (3)	harf (2)	hatem
halayık	hamd-ü sena	harfanda kal-	Hatemullah
hâldaş (2)	hamur	harfi Si Vi Do	hâtır (7)
hâldaş ol-	Hamza Ağa	haristan	hâtırla-
hâlde (1)	han (3)	harman (1)	Hatice (1)
halı	hancı	hars	hatmoluben
Halil (2)	hançer (3)	has (3)	hava (8)
halk (28)	handân	Hasan (7)	havalan- (1)
halk divânı	hane	Hasan Askeri Baki	havayi (1)
halk yolu	hanedan	hasat zamanı	Havvâ (3)
halkalan-	hangi	hasbihal (1)	hayâ (2)
halkımın âşı	hani (7)	hâsıl (1)	hayâl (20)
halkın kanı	hâr (14)	hasım (1)	hayâl hayâl
halkın vebâli	hâr eli (1)	hasların hası	Hayâli
Hallac-ı Mansur (1)	hâra (1)	hasmı insanın	hayat (7)
halleyle- (2)	harâban	hasret (21)	hayat çeşmesi
	harâbât (1)	hasret deryâsı	hayat meyi

hayat suyu	Hazret-i İsa (1)	hep (54)	hırsız
haybet	Hazret-i Kırklar	hepimiz	hışm
Haydar (10)	Hazret-i Lût	hepsi (5)	hıyânet (2)
Hayder-i Kerrar	Hazret-i Meryem	her (115)	hıyar
hayıf (6)	Hazret-i Musa'nın	her an (1)	hızar
hayır	turu	her dem	Hızır (1)
haykır- (1)	Hazret-i Pîr	her giz (1)	Hızır Paşa
hayli (2)	Hazret-i Sübhan	her gün (1)	hızma
hayrân (12)	Hazret-i Ulu	her şey	hızmanın noktası
hayret et-	hece (5)	hercaî (2)	hicâb (2)
hayri himmet	hedaye	herhangi (1)	hicap perdesi
hayvan (2)	hedef (3)	herkes (13)	hicrân (16)
hazan (1)	hediye	hers (1)	hicrân ateşi (2)
hazır (2)	hekim	hesabın çağı	hicrân eli
hazîn (1)	hekmet	hesap (1)	hicrân hançeri
hazîne	hel et-	hesap günü	hicrân lekesi
hazîneyi miran	helâk (2)	hesret	hicrân-i zâra
hazret	helâl (9)	hevas (2)	hiç (18)
Hazret-i Cebbar	hele (47)	heves (3)	hiçbir (2)
Hazret-i Gaffar	hem (38)	hey (5)	hidâyet (5)
Hazret-i gani	hemdem	heyet	hiddet
Hazret-i Hak	hemen (7)	Hıms	hikâyet
Hazret-i Hünkâr	hemi	hırka (1)	hikmet (23)
Hazret-i Hünkârın	hemşeri	Hırka Dağı	hikmet pervanesi
tacı	henüz (2)	hırs (5)	hilâl (7)

hile (5)	Horasan Şahı	hurdasız	hürriyet (1)
hilebaz	horlan-	hûrî (8)	hürriyet ehli
hilesiz	hortlak	hur-i misâl	Hüseyin (14)
hille (1)	hoş (21)	hûri-yi gılmân	Hüseyin Ağa
Hilton	hoş et-	hurma	Hüseyin'in aşkı
Hiltoncu	hoş eyle-	huy (7)	(5)
himar	hoş geçir-	huylu	hüsn (7)
himmet (8)	hoş ol- (1)	huzur (2)	hüsn-ü dîdâr
Hint	hoşbeş et-	huzur-u yâre	hüsn-ü enver
his	hoşça kal- (5)	hü (5)	hüsn-ü mâh
hisse	hoşrat (1)	Hüdâ	hüsn-ü melek
hitap	hu (6)	hükmet- (3)	hüsn-ü menan
hizmet (8)	Hu Allah	hükmeyle-	hüsn-ü zât
hizmet et-	hû çek-	hülle	hüsün (3)
hizmet eyle-	hûb (7)	hülle donu	ılık
hizmetkâr	hûb cemâl	hülya (2)	ırak (4)
hoca (3)	hûb dîdâr	hüma (1)	ırgala-
Hollanda	hûb dîdârı	hümdülillah	ırmak (8)
hopla- (1)	hûblarının vechi	hüner	ısır-
hor (3)	Hudâ (6)	Hünkâr (4)	ıslan-
hor gör- (1)	Hudâ'nın adâleti	Hünkâr Hacı	Isparta
Horasan (1)	hudut	Bektaş	ıssız (4)
Horasan boyu	hûn	hür (1)	ışık
Horasan eli (ili)	hunharca	hürafa	ışıklan-
Horasan ili	hûnî	hürmet (5)	ızdırâp

ibâdet	ifade (2)	iktisatçı	ilmin gözü
iblis (1)	ihanet et-	il (39)	ilmin kudreti
iblis-i dergâhtan	ihlal	ilaç (2)	ilmin tekniği
attır-	ihrâcât	ilaçsız	iltifât eyle-
iblis-i şeytan	ihsân (6)	Îlâh	imam (2)
İbrahim Dede (1)	ihvân	Îlâhi (1)	İmam Bakîr
İbrahim Halil	ihyâ (1)	ilçe	İmam Cafer
ibrişim	ikamet (2)	ilden ile gez-	İmam Hasan
icâzet	iken (24)	ile (311)	İmam'ı Hüseyini
iç (67)	iki (16)	ileri (2)	İmam-ı Hasan-i
iç- (69)	iki cihân	ilhâm (3)	Hulhi Rıza
içer-	ikilik (6)	ilik (1)	İmam-ı Rıza (1)
içeri (2)	iklim	ilim (15)	İmamların serveri
içil- (6)	İkra kitabeke	ilim şehri	îmân (2)
için (60)	İkra kitabeke	ilimsiz	îmân temeli
için için ağla-	suresi	ilk	îmânsız
içir- (5)	ikrâh	İllâllah (5)	imdad (11)
içişleri	ikram	illerin cühelası	imdat eyle-(5)
içki	ikrar (32)	ilm-i batın	imece
içre (4)	ikrar eyle- (4)	ilm-i câvidân (1)	imkân
içün	ikrar ver- (1)	ilm-i hakikat (1)	imrane
idrâk	ikrârsız	ilm-i irfân	in- (15)
İdris	ikrarsızın ateşi	ilm-i ledun	inan- (9)
İdris Nebi	ikrârsızın sözü	ilmin bahri	inanç
İdrisi ummân (1)	iktisad	ilmin deryâsı (1)	inandır- (1)

inanıgil	insanlık (7)	İshak	izzet (2)
inat (4)	insanoğlu	isim (6)	Johnson
inatçı (1)	inşallah	İskenderun	kabalık
inâyet (5)	intikam (2)	İsmail (3)	kabdan kaba
ince (11)	intizar (4)	ispat (2)	boşalıp dol-
incecik	intizar-ı gönlümün	İstanbul (13)	kabdan kaba
inci (20)	ip	İstanbul ili	süzdür-
İncil (2)	ipek	İstanbul ülkesi	kabdan kaba
incin-	ipek böceği	iste- (94)	süzül-
incit-	iplik	istek	Kâbe (1)
inci-yi mercân	iptida	İsveç	Kâbe-yi ekber
inerde	iptidai	iş (32)	Kabe-yi ülya (1)
İngiltere (1)	irade	işçi (5)	kabir (1)
inim inim inle-	ireyhân	işit- (5)	kabul (4)
inkâr (2)	irfân (17)	işlek	kabul eyle-
inkâr ehli	irfan bahçesi	işmar	kabze
inle- (7)	irfân bozgunu	işte (12)	kaç- (28)
inmeli	irfân cemi	itibar (1)	kaçık
İnönü	irfân mektebi	itikad (2)	kaçıl-
insâf (7)	iri	itimat (1)	kaçır- (2)
insan (71)	İriza	iyce	kadar (8)
insan yavrusu	irşad (1)	iyi (3)	kaddim
insanca (1)	İsa (1)	iz (12)	kadeh
insanın özü	ise (69)	izhâr (2)	kadem (1)
insanlığın eri	isen	izle- (4)	kader (6)
			kadın

kadîm (14)	kalbin karası	kân (4)	kaput
Kadir (8)	kalbin küreği	kana-	kar (18)
Kadir Gecesi	kaldır- (8)	kanaat	kâr (21)
Kaf'ının Anka'sı	kale	kanaat köşkü	kara (41)
kafa (4)	kalem (8)	kanat (7)	kara (kara parçası)
kafes (4)	kalı keman	Kanber	Kara Kilise
kaftan (1)	kalıp	kanda	karaborsa
kâğıt	kalk- (5)	kande (7)	Karacaoğlan
kahır (1)	kalkan	kandır- (1)	karaçalı
kahir	kalkın- (8)	kandil (4)	Karadeniz'in uşağı
kahpe (8)	kalmakal	Kangal toprağı	Karadenizli
kahpe dünya	kalmakale	kanıt	Karaköse
kahpe felek (6)	kalp (28)	kani	karalı (3)
kahraman (1)	kalp evi (3)	kanlı (8)	karanlığın ışığı
kahramanlık	kalp şişesi	kanlı Menemen	karanlık (6)
kahret- (2)	kalu beli	kanmazın sohbeti	Karaoğlan
kahrol-	kam	kanun (1)	karar-
kahve (2)	kamaş-	kap- (2)	karar (7)
kâinat (2)	kamet (4)	kap (5)	kararlı
kâinatın sonu	kâmil (9)	kapı (3)	Karasu
kaka	kâmilin kerameti	kapılı	kardaş
kal- (159)	kamu	kapla-	kardeş (14)
kal ehli (1)	kamu huzuru	kaptan	kare (kara) (5)
kal ol-	kan- (11)	kapu (1)	kareli (karalı) (2)
kalbimin yarası	kan (39)	kapusunun kulu	karga (5)

karı	kati	Kayışlı Dağı	keder (6)
karış- (12)	katil	kayna- (2)	keder çölü
karlı (4)	katli	kaynak	kedi
Kars (2)	katli fermân	kaynat-	kef
Karslıoğlu Haydar	katran	Kayra	kefen (3)
karşı (15)	katre (5)	kayrıl-	kefin
kasap	kattır-	Kayseri	kekik (1)
kâse (1)	kaval (2)	kaz (2)	keklik (3)
Kasım'ın yurdu	kavga (2)	kaz- (8)	kel (1)
kasıt (1)	kavgalı (1)	kaza (kaza, belde)	kelâm (11)
kast (2)	kavl-ü karâr	kazan	kelâmet
kastet-	kavrul-	kazan-	Kelâmullah
kaş (20)	kavur- (1)	kazanç	kelek
kaşık kaşık	kavurma	kazara	kelek oğlu
kaşın üstü	kavuş- (5)	kaze (kaza)	kelle
kat- (12)	kay	kazı-	kem (4)
kat (6)	kay-	kazık	kemah boğazı
kat ol-	kaya (5)	kazıl- (1)	kemâl (11)
katal-	kayalı (1)	kazılı	kemâl ehli
katar (10)	kaybet- (2)	Kâzım	kemâlat (2)
kater (11)	kaygı	Kazım-ı Rıza	keman (6)
kateri hicrân	kayıbet-	kazma	kemend (2)
katerlen-	kayıp (1)	Keban	kemer (4)
katı	kayıp et-	kebab (1)	kemik (1)
katıl- (3)	kayır-	keçi (2)	kemîne

kemir- (2)	kerra	kıl (1)	kırmızı (1)
kemlik (6)	kerre	kıl- (22)	kırp-
kemter (14)	kervan (14)	kıl u kâl (1)	Kırşehir
Kenan (2)	kes- (14)	kılı kırk	kısıık
kenar (6)	kese	kılıç	kıskan- (1)
kenci nihan	kesil- (6)	kına-	kısmet (1)
kenc-i virâne	kesp	kına (3)	kış (8)
kendi (77)	kespeyle-	kınalı (1)	kışkırt- (2)
kendi gölgesi	kestir- (2)	kınasız	kıtlık
kendinden kendine	keşke	kır (4)	kıvanç
gel-	keşkür	kır- (9)	kıy- (14)
keramet (2)	keşteyi aşk (1)	kırabil-	kıyamet
Kerbelâ (1)	keten	kırıcı	kıymet (12)
Kerbelâ çölü (3)	keven	kırık (1)	kıymetince
Kerbelâ desti	kevn-i mekân	kırık makam	kız-
Kerbelâ'nın çölü (1)	kevser (3)	kırıl- (17)	kız (4)
kere (4)	kevser şarabı	kırk (4)	kızar-
Kerem (2)	kevser-i leb (1)	kırk makam (1)	kızıl (2)
kerem et- (4)	kevser-i zülal	Kırklar (3)	Kızılbaş
kerem eyle- (5)	kıble (1)	Kırklar cemi	kibir (4)
kerem kıl- (1)	kıblegâh	Kırklar faslı	kibriya (1)
kerem ol-	kıblegâh-ı cihân	Kırklar methi	kilit
keremler kanı	Kıbrıs (5)	Kırkların cemi (8)	kim (25)
keremna	Kıbrıs Adası	Kırkların mekânı	kimi (54)
kerim (1)	kıç	Kırkların serdârı	kimin (5)

kimse (13)	koku (1)	kovuk	kral
kin (4)	kokulu (2)	koy- (14)	kubbe
kinli	kol (22)	koyak (1)	Kubilay
kiprik	kol kola	koyun (6)	kucak (3)
kiral	kolla-	koyun (insan	kudret (13)
kiraz	komşu	koynu)	kudret balı (1)
kirpik (3)	kon- (30)	kök	kudret eli
kisb-i kâr	konargöçer	köle (2)	kudret lokması
kisb-ü kar-ı cevlan	kondur- (5)	kömür (3)	kudret nuru
kispi (1)	konus- (1)	köprü	Kudretullah
kişi (36)	Konya	köpük (1)	Kudretül ayn
kişi hukuku	kop- (1)	kör (14)	kudur-
kişinin işi	kopar- (1)	körlük (1)	Kûfe
kişinin nefsi	kor (2)	körlük giysisi	kukla
kitap (1)	Kore (3)	körpe (5)	kul (51)
kizir	kork- (11)	körü	kul eyle-
koca (2)	korkak	köstek	kulak (4)
Koca Haydar (1)	korku (4)	köşe (6)	kulun işi
Koca Mansur	koruluk	köşeyi vahdet	kulüp
Koca Veysel	koş- (7)	kötü (3)	kumaş (2)
Kocatepe	koşa koşa	köy (3)	kumral (1)
koç (5)	koşun-	köylü (6)	kumru (5)
koçun derisi	kov- (3)	köyün çocuğu	kumrubâz (3)
kok- (3)	kovala-	köyün muhtarı	kundak (3)
kokla-	kovan (2)	köz (4)	kur- (23)

Kur'ân (9)	kuşak (1)	külle-	lak (1)
Kur'ânı enzal	kuşan- (5)	küllî (2)	lâl (3)
eyle-	kuşat- (3)	küllî men aleyha	lal (5)
kurabil-	kuşdili (2)	küllî var (4)	lâl eyle-
Kuran'ı samid	kutb (1)	küllük	lâl ü gevher
Kuran-ı nâtık (1)	kûtb-ü devrân	külsüz	lale (7)
kurbân (33)	kutla-	külünk	lal-ü gevher (1)
kurbân ol-	kutlu (6)	kümes	lamekân (5)
kurnâzlığın özü	kutsal	Kün de-	lâ-nazîr
kursak	kuvvet	künh-ü virân	lânet (1)
kurşun	kuyruk (1)	Küntü Kenz	layık (19)
kurt (5)	kuyu (3)	Küntü Kenzullah	layk-i cân
kurtar- (5)	kuzey	(5)	leb (8)
kurtul- (8)	kuzgun	küp	leb-i bal (3)
kurtuluş (1)	kuzu (19)	küpe	lebin kevseri
kuru (2)	kuzu postu	küre (3)	lebin lalı
kuru- (2)	küçücük (1)	kürek (1)	lemyezel
kuru bağı	küçük	küs-	lenterani
kurul- (7)	Küfâ	küskünlük	lerzan
kurusıkı	küfr-ü delâlet	küstür-	leş
kuruş (7)	küfür (3)	küsülü dost	leşkeri gâm
kurut- (3)	küheylan (2)	küşad	letâfet (1)
kus-	kükre- (4)	La ilâhe illâllah	letâfetli
kusur	kül (12)	(13)	levhi kalem (3)
kuş (24)	külek külek	lafız	Levlâke levlâk
		lain	

Levlâke suresi	maddi	mahzûn mahzûn	maral (1)
leyl ü nehâr	madem (9)	bak-	Maraş (23)
Leyla (36)	maden (2)	makam	Maraş'ın düzü
Leylâ'nın dağı	maden suları	makamı vuslat	Mardin (1)
leylâk	madenin cevheri	Makaryos	mârifet (8)
leyli leyli (5)	mâder (1)	makassız	mârifet abı
leyl-i nehâr (1)	Mağrip	makbul (2)	mârifet bâbı
leziz	mağzi	maksad (1)	mârifet mülkü (1)
lezzet (2)	mâh (9)	maksûd (14)	mârifet suyu (2)
liba (1)	mahcup	mal (10)	Marmara (1)
libas	mahdum	Malatya	masiva (2)
Libya (5)	Mahdumu Tarık	mamûr (1)	maskara
lira	mâh-ı cihân	mana (15)	masum (2)
lisân	mâh-ı tâbân	manâ-i hikmet	masumların hesabı
lokma (1)	mâh-i güzel	manayı bis-dü heşt	maşallah
lokman (4)	mâh-i tâb (1)	manayı rahmân	mâşık (1)
lutf et- (2)	mâh-i tâban (5)	manayı sır	maşruk
lutf eyle- (2)	mahir	manda (5)	maşuk (5)
lûtf-u kerem	mâhitâp	mane	mâşuk âşıkı
lutf-ü etâ	mahrûm (4)	mani (2)	mâşukun vefâsı
lüzum	mahrûm et-	Mansur (4)	mâşukunun nazı
mabud	mahsul (1)	Mansur dârı	mâtem (2)
macun	mahşer günü (9)	Mansur'un darı	mâtem ayı (7)
madara	mahzun (3)	mantık (2)	mâtemli (1)
maddenin özü		manzara (1)	matta

maya (4)	Mehmed'in sesi	Men-aref	mertlik (1)
maya kervanı	Mehmet (5)	menekşe (3)	mervan
mazhar	Mehmet Ağa (1)	menen	Meryem
mazlum (1)	Mehti	menend	Meryem'in zülfü
mazlumun âhı	Mehti Şâh	menfaat	Mescid'ül Kâbe
mecal	mekân (21)	menfûr	Mescid-i Aksa
meclis (3)	mekânı mabut	menzil (29)	meskân (1)
meclisi ihvân	meknûn	menzili maksûd	mesken (1)
meclisi irfân	mekteb-i irfân (3)	(7)	mest (17)
meclisin solu	mektep	mera	mest et-
Mecnûn (50)	melâike	merak	mest eyle- (1)
meclis et-	melâmet hırkası	mercân (10)	mest ol- (1)
Mecnûn'un	(1)	merdân	mest ü hayrân (5)
Leylâ'sı	melânet yurdu	merdâne	mestan
meçhul	melayik	merdi cân	mestâne (6)
meddah	Melbourn	merd-i meydan	mest-i harâb
medeniyet	melek (16)	merhamet (5)	mestü layekil
medeniyet nûru	melhem	merhamet eyle-	mest-ü mudan
medet (18)	melûl (2)	(5)	meşale
Mediha Şen	meme	merhem (7)	meşgul (2)
meftun (7)	Memiş	Merih	meşk (1)
meğer (9)	memleket	Merinos	meta (1)
Mehdi (1)	memur	Merinos koyunu	metah (5)
meheng	men (39)	mert (18)	metahın tamı
mehmân (1)	Men aref sırrı (2)	mert evladı	metan (3)
		mert soyu	

meth (1)	meyyal	mis	muhabbet suyu
methet-	mezar (13)	misafir (1)	muhabbetin âşığı
mevcudat	meze	misâl (7)	muhabbetin curası
mevcut (1)	Mısır (1)	misk ü amber	muhabbetin esrârı
Mevla (13)	mızrap	misk-i amber	muhabbetin gülleri
Mevla'nın işi	mide (1)	mîzân (1)	muhabbetin lezzeti
Mevlana	mihman (7)	mîzân başı (1)	muhabbetli (9)
mevsim	mihnet (5)	mobilya	muhabbetsiz
mevsim mevsim	mihnet ateşi	mola	muhakkak
mevta	mihr (2)	moldum (ne oldum)	Muhammed Ali (1)
mevt-i felek	mihrab	mor (3)	Muhammed'in gülü
mevtun	mihrac (2)	motorin	Muhammed'in nuru
mey (3)	mihr-i hilâl	möhnet (7)	Muhammed'in sulb-ü evrâhı
meydân	mihri taban	muallâk (1)	Muhammed-i server-i dinin
meydan (28)	mil	muammâ (1)	Muhammed (20)
meydan-ı aşk	millet (13)	Muâviye (1)	Muhammed Ali (9)
meyhane	milli	mudara	Muhammed Ali
meyhoş	milyon (2)	muhabbet (39)	Murteza
meyil (25)	Mine	muhabbet bağı	Muhammet
meyil ver-	minnet (14)	muhabbet ehli (1)	Mustafa (5)
meylet-	minnettar	muhabbet et-	Muhammet Şah
meyn	miraç	muhabbet gülü (3)	muhannet bağı
meyva (2)	miras	muhabbet meyi	
meyvalı	mirasyedi	muhabbet nûru	
meyva-yı hüsn	mirât-i gönül		

muhannetin derdi	muştalı	müminlerin	mürşit pendî (1)
muhannetin	muteber	topusu	mürşit yedi al-
kapusu	mutfak	müminlik	mürşitlik (1)
muhannetin yeli	Muti kable	mümkün (2)	mürşüd
muhannetin yurdu	entemutu	münafık (2)	mürşüt (1)
muhibban (1)	mutlak	münâsip	mürtad
Muhibbi	mutlu (7)	münevver	mürüt
muhtar (1)	mübarek	münkir (5)	mürüvvet (1)
Muhyiddin	müberra	münkür (8)	mürvet (5)
Munzur dağı	mücahid	münkür-i nadan	müsbet (3)
Munzur suyu	mücahidin yarası	münkürün yolu	müsbet düşüncesi
murad (6)	mücdan	müpte-i darül fenâ	müsemma-i gönül
murat (12)	mücehver (4)	müptekar	Müslim
murat al-	müdâm	müptela (1)	Müslüm Akiyl
muratlı	müddet	mürayi	müstehak
murdar	müfsit (1)	mürebbi (1)	müşerref (1)
Murtaza	müftü	mürşid (22)	müşkül (23)
Musa (9)	mühr-ü Süleyman	mürşid-i kâmil (9)	müşteri (1)
Musa'nın küpü	mühür	mürşidin demanı	mütekebür
musahip	müjgân	mürşidin eli	mütemadiyen (1)
musamma	mükâfat	mürşidin nutku	Mütini köyü
Musa-yı Kazım	mükedder	mürşidin sözü	n'it-
Mushâf	mülk (5)	mürşit (9)	n'olacak
muskacı	mümin (36)	mürşit huzuru	Naci (1)
Mustafa (2)	mümin mihracı	mürşit meydanı	nâçâr (11)

nâdân (17)	nâra (1)	nefs askeri	nevdâ
nadir	nare	nefs kalesi	nevreste (2)
nafile	nâre (5)	nefs-i şeytan	nevs (4)
nakes	nâr-ı gülzâr	nefsin askeri	nevs eli
nakıs	nârın eli	nefsin emeli	nevs emmare
nakış	nasıl (21)	nefsin peşi	nevs-i âmmere
Naki (1)	nasihat (4)	nefsin tuzağı	nevs-i emmare
Naki Asker Mehti	nasip (7)	nehir (5)	nevs-i tama
Liva	naşı	nekes	neyle- (18)
nakşı kudret	nâtık	nem (2)	nezaket
nakşol- (3)	naz (18)	neme (2)	nic'ol- (4)
nal	nazar (18)	Nemrut	nice (32)
nalân	nazar eyle-	nere (35)	niçin (11)
nam (1)	nazar kıl- (1)	nergiz (1)	nid-
nam u nişân	nazım (1)	nesil (2)	nidâ
namaz (2)	nazik	Nesimi (2)	nidâlan-
name (4)	nâzlı (92)	nesli	nidet-
namert (4)	ne (275)	nesl-i Ali Tahiran	nifâk (1)
nameyan	Nebi (1)	nesl-i imam	nigah
namus (1)	nedâmet	Nesrûmin Allah-ü	nihan (1)
nân (1)	neden (17)	ülfet	nihayet
nâr (16)	nefes (3)	neşe	nikâp (2)
nar (4)	nefis (2)	neşter	Nikson
nâr eli (1)	nefret	netice	Nil deryâsı
nâr ol-	nefs (22)	nevcivan (3)	nimet (2)

nine (1)	Nunvel kalem	nükte	omuz
ninni	nûr (74)	nümâyân (2)	on (11)
nisbet (1)	nûr ağdır-	nümeyan	On İki İmam (2)
nişân (10)	nur'ü mücella	o (215)	onlar
nit- (18)	nûr-i Ahmet (1)	oba	onul- (3)
niyaz (9)	nûr-i enver	ocak (1)	onun
niyaz et-	nûr-i hakikat	od (8)	onur
niyaz eyle-	nûr-i îmân	oğul (5)	ora (28)
niyet (4)	nûr-i izzet	oğul balı (1)	ordu (askeriye) (3)
niyet kıl-	nur-i kibriya	ok (7)	Ordu (şehir)
nizâm (1)	nûr-i kudret	oku- (23)	orman
noksan (3)	nur-i mahit	okul	ormanın azgını
nokta (23)	nur-i rahmân	okun- (4)	orta (1)
nokta-ı birlik	nur-i tayyâr	okuryazar (1)	Orta Asya
nokta-i yeye	nur-i Yezdan (2)	okut- (2)	ortak
nokta-yı âmâ (1)	nur-i zülal	ol- (1044)	ortam
nokta-yı Celil	nûrlu	ol (o) (86)	ot (1)
nokta-yı hikmet	nûr-u aşk	olagör-	otağ (2)
nokta-yı Rahmân	Nurullah	oldu	otla-
nokta-yı vuslat	nuş	oldur-	otluk
nöker	nûş et- (4)	olsa	otur- (24)
Nuh Naciyullah	nûş eyle- (1)	olsun	otuz (1)
numâyân	nutk-i imran	oluben (1)	ova (14)
nun	nutuk (3)	olun-	oy-
Nunvel	nüfus	olur olmaz söz	oy (2)

oyna- (2)	ömrüm bağı	öylece	pârelen-
oyun	ömrümün bağı (1)	öz (99)	parla- (1)
ozan (14)	ömrün yazı	özbe (6)	parmak (2)
ozan ışığı	ömür (31)	özbe öz	pas (2)
öbür	ön (5)	özen-	paslı
öç (1)	ön dört esma	özet	paşa
öd	önce	özge (7)	patron
ödlek	önceki (1)	özgür (1)	pay (6)
ödlek oğlu	önem	özgürlük (1)	paye
öğren- (6)	önle- (2)	özle- (7)	paylaş- (7)
öğret- (1)	öp-	özsevi (2)	pazar (28)
öğretmen	ör- (1)	paça	pazar eyle-
öğüt (1)	ördek (1)	padişâh (1)	peder
öksüz	ördek oğlu	paha (6)	pek (11)
öküz (7)	örebil-	paha biçil-	Pe-ka-ja-ça
öküzün izi	örgü	pahil	pembe (3)
öl- (45)	örnek	pak (1)	pencere
ölçek (1)	örül-	pakla-	pençe-i şahin
ölçmeyinen	öt- (44)	Palikarya	pend (3)
ölçü	öte (2)	Pamukkale	pend ol-
öldür- (7)	öttür-	papağan	pend-i şah
ölebil-	ötüş- (2)	papuç	pend-i yâr
ölmezlik	öv- (2)	para (1)	penegah
ölü (3)	övün- (1)	pâre (1)	perâkende (1)
ölüm (2)	öyle (12)	pâre pâre (1)	perçem (1)

perde (7)	pîr yolu	pus-	rahmet-
peri (3)	pîr-i mugan (4)	puştun hilesi	rahmet (10)
perici	pîr-i pîrân	put (2)	rahmet eyle-
perişan (3)	pîrimin mestânesi	pür	rahm-i hakikat
pervân (1)	(5)	pür hunu	rahm-i mâder
pervâne (18)	pîrin eli	püryân (1)	raht
pervâz (1)	pirincin taşı	püsküllü	rakı (1)
perverdigâr	pirinç	püskür-	rakip (5)
peş peşe (6)	pîrlar dolusu	raf	rast
petek (1)	pîrlar sesi	rağbet (3)	rastla-
Peygâmbir	piş- (11)	râh (9)	rastlan-
peyker	pişir- (4)	râha havesî	ray
peymâne (3)	pişman	rahat (6)	reddet-
pınar	Polat (1)	rahban	ref eyle-
pıs-	post (6)	râh-ı cihân	rehber (5)
pilav	posta	rah-ı mârifet	Rehper-i Hazret-i
pinhân (4)	pota	râhî	Hünkâr
pîr (44)	Potik	râh-i erkân	rençber
pîr dolusu (2)	Potik Dede	râh-i hakikat	renk (4)
pîr eli (3)	pörşeng (1)	râh-i Hakk	resim (2)
Pîr Hüseyin	pul (3)	râh-i irfân	revâ
Pîr İmam Rıza (5)	pul eyle-	râh-i müstakim	revân (1)
Pîr Sultân (3)	Pun karyesi	rahim (2)	revnâk (1)
Pîr Sultân Abdal	Pun'lu İsmail (1)	rahm	reyha
(9)	Punlu (2)	Rahmân (1)	reyhân (2)

rezil	rüşan (1)	saf hane	sakın- (6)
Rıza (isim)	rüşar	safa	saki (2)
riâyât (1)	rüya	safayı hayat	sakin (1)
riâyât eyle-	rüzgâr	safi	sakla- (13)
rindâne (5)	saâdet	safsata (1)	saklan-
rind-i meşrep	saat (1)	sağ-	saklı
riyâ (2)	sabah (9)	sağ (canlı, diri) (8)	sal- (35)
riyâ perdesi	saban	sağal- (1)	sala gör-
riyâ postu	sabır (3)	sağcı	saldır-
riyakârın	sabır başı selâmet	sağla-	saldırt-
Rize (1)	sabit	sağlık (1)	salın- (9)
robot	sabret- (4)	sağrı	salına salına
ruh (7)	sabreyle- (12)	sağyar (1)	salkım
Ruh'ül Kudüs	sabrın sonu	sahi (1)	sallan- (1)
rûh-i izzet	selâmet	sâhi cihân	salya
rûh-i revân (2)	sabur	sahibi mekân	sam
rumuz	saç- (13)	sahip (5)	sam yeli (2)
rumuz-u âlem	saç (7)	sahra (9)	samimi
runz-u hayâl	saçbağı	sahte	Samson
ruskat	saçıl- (1)	sahtekârlık	Samsun
rûz u şeb (4)	sade (2)	sâil	san- (32)
ruz-ı mahşer (19)	sâdet	sakal	sana (51)
ruz-u şeb (2)	sâdık (10)	sakar	sanat (1)
Rüstem Zal	saf (2)	Sakarya	sanatkâr (2)
rüsvâyı melâmet	sâf (taraf) (1)	sakın (17)	sanayi

sancak (2)	savcı	sedef (2)	semah (7)
sandık	savrul-	sedefli	semah havası
sanki (3)	savun-	sefa (12)	semer
sap- (3)	savur- (1)	sefil (5)	semine
saptır-	savuş- (1)	seher (1)	sen (428)
sar- (32)	say- (5)	seher çağı	Senem
sarar- (8)	sayık	seher vakti (5)	senlik (3)
sararuben (2)	sayıl- (2)	seher yeli (7)	sennen
saray (2)	sayın	seher yelleri	sensiz (8)
sardır-	sayrı	seherin tozu	ser- (2)
sarhoş	saz (22)	sehpa	ser (23)
sarı (1)	sazın döşü	sek- (1)	serdâr (1)
sarıl- (3)	sazının sapı	sekiz (2)	Serez Bedrettin
Sarkışla	sazlı	sekiz uçmak	Banaz
sarma-	sebepe (1)	sel (30)	serfiraz
sarmaşık	sebze	selâm (12)	sergerdân (1)
sarp	secde (3)	selâm al-	serhatlı (1)
sarraf (4)	secid	selâm ver-	seri (1)
saruluben	seç- (18)	selâmet	serim
sat- (15)	seçik	selim	serimin tacı
Satı	seçil- (8)	Selman (5)	sermest
satıl- (5)	seçim	Selman'ın keşkürü	serpil- (1)
satır	sed (4)	selvi (1)	serseri (1)
sattır- (1)	sed pâre	selvi revân	sertac
savaş (6)	seda	sema (3)	server (5)

server-i şehidan	sevgili (4)	sıkıca	sırt (1)
servet (10)	sevgilinin vebâli	sıklaş-	sırulla
servi (3)	sevil- (1)	sıla (7)	sıtk
servinâz	sevimli (3)	sır (47)	sıyr-
servinin dalı	sevin- (1)	sıra (6)	sız-
ses (5)	sevinç	sıra dağ (1)	sızı (3)
seslen-	sevindir-	sıradan	sızıla-
sessiz	seviş- (4)	sıralı	Sidney
Settarül Eyüp	seyrân (15)	sırat köprüsü	sig
sev- (64)	seyrân çağı (1)	sırat uğrusu	sigara (1)
sevap (1)	seyrân eyle-	sırdaş	Siirt
sevda (35)	seyrân kıl-	sırma (1)	sil- (23)
sevda yolu	seyrângâh	sırr-ı batın	sildir- (2)
sevdakâr (2)	seyret- (7)	sırr-ı ehval	silin- (6)
sevdalı	seyreyle- (1)	sırr-ı esrâr (1)	sille
sevdanın denizleri	seyyâh (7)	sırr-ı evedna	silmece
sevdiği (13)	sez-	sırr-ı hakikat (3)	sim (2)
sevdiğim (50)	sezebil-	sırr-ı hikmet	simge
sevdiğimin boyu	sıcak	sırr-ı Hûda	sin-
sevdiğimin koynu	sıdk	sırr-ı Hudâ	sîne (72)
seveli	sıfat (4)	Murtaza	sinek
seven	sığ- (1)	sırr-ı müphem (2)	sinek oğlu
sevenin kulu	sığdır-	sırr-ı sübhan	sînemin yarası
sevgi (11)	sığın-	sırr-ı velâyet	sinir
sevgi yolu	sık- (1)	sırrın bidayeti	Sinop

sirkat	son (15)	sömürgen	sulu
sitem (4)	sonbahar (2)	sömürü (2)	sun- (8)
Sivas (3)	sonra (10)	sömürücü (1)	sun- (2)
sivi-du harfi	sonsuz (2)	sömürünün hilesi	sunta
Sivralan	sopa (1)	sön- (3)	sur (1)
Sivralan'ın ocağı	sor- (38)	söv- (1)	suret (1)
siyâdet	sordur-	söyle- (98)	suret-i ahsen
siyah (11)	sorul- (3)	söylen- (4)	surûr
siyaset	sosyal (1)	söyleş-	sus-
siye	sosyal güvencesi	söylet- (1)	susa- (2)
siz (28)	sosyalist (6)	söz (52)	susuz
sofra (7)	soy (5)	söz hakkı	susuz sulaksız
softa (2)	soy- (6)	su (41)	suvar
sofu (23)	soylu	suâl (12)	suvar eyle-
sofunun lafı	soysuz	suç (7)	suyun ortası
soğan	soyul-	suçlu	suzan (2)
soğuk	soyun- (2)	sulan-	sücut (1)
sohbet (19)	soyutla-	sulb (2)	sülale
sohbet gecesi	söğüt ağacı	sulb-ı mevâlî (1)	sülb-i mevâlî
sohbetin tadı	sök-	sulb-ü Haydar	sülb-i Resul
sok- (1)	sökük	sulb-ü mâder	Süleyman (12)
sol (2)	sökül- (1)	sulb-ü peder (2)	Süleyman tahtı
sol- (33)	sökün et-	sulh	Süleyman'ın tahtı
solcu	sömür- (3)	sultân (30)	Süleymânî zaman
soldur- (1)	sömürge	Sultân Kızıl Deli	sülî

sülük	şâd-ü handân	şahlan- (2)	şefaât (1)
sümbül (11)	şafaât	şair	şefkât
süngü (1)	şafak (6)	şak	şefkâtli (1)
sünnet (1)	Şâh (40)	şak küresi	şehir (3)
Sünni (6)	Şah Hüseyin (5)	şaka	şehirli
süphân	Şah İmam	şakı- (11)	şehit (1)
sür- (50)	Hüseyin (5)	şal (1)	şehitlerin ocağı
süre süre	Şâh Maksûd	şalvar	şehr-i Ledun
sürme	Şah'ı Lokman	Şam	Şehriban (1)
sürü (7)	şah'ı Pevaç	şan (16)	şehvet (1)
sürül- (1)	şahâdet (4)	Şan-i Settâr	şehvet dükkânı
sürüm sürüm	şahan	şanlı (2)	şek (1)
sürün- (5)	şahane (1)	şâr	şeker (14)
sürün-	şâh-ı cihân	şarap (4)	şekil
süslen- (1)	şâh-ı Horasan	şare (1)	şekk-i gümân
süş-	şah-ı Kerbelâ	şâr-ı gönlümün	şekl-i gümân
süt (4)	Şah-ı Merdân (11)	şaş- (6)	şelâle
süz- (6)	şah-ı semavat	şaşır- (2)	şem (1)
süzdür-	şah-ı vilâyet	şaşırt-	şem-i aşk (1)
süzül- (5)	şah-ı Zül Celâl	şaşkın (2)	şem-i nâr
şâd (8)	şâhın başı	şavk (2)	şem-i rûhsar
şâd ol- (4)	şahın divânı (2)	şavk ehli	şems (1)
şâd-ı handân	şâh-i mugan	şavk-ı cila	şems-i kamer (1)
şâd-mân (4)	şahin (4)	şavk-ı hüsn	Şemsi Yastîmân
Şâdu Han	şahit (1)	şayet	(7)

şemsü mâh	şimdi (22)	taassup	taksim et-
şen (9)	şimşek	taban	talan (4)
şen ol- (7)	şiran (1)	tabi	talancı
şenlen- (2)	şirin (13)	tabi kıl-	talep
şenlik (5)	şirretlen-	tabi ol-	talib
şenlik günü	şişe (2)	tabiat (7)	talih
şer (2)	şışır-	tabiatın eseri	tâlîp (2)
şerbet (4)	Şit Nebiyullah	tabiatın gereği	tâlîp ol-
şerefli	Şit ol-	tabiatlı	tam (1)
şeriat (2)	şive	tabip (13)	tamam
şerr-i şeytan	şol (şu) (7)	tabip kapusu	tamamcık
şeş (1)	şöhret (2)	tac (1)	tamir
şevk	şöyle (1)	tac-ı devlet	tamu (1)
şey (3)	şu (138)	taç (1)	tan
şeydâ (8)	şuh	tahsilat	tan iste-
şeydâlan-	şuh dîdârı	taht (3)	tane
şeytan (3)	şûle (3)	tak- (6)	tanı- (5)
şımar-	şuurlu	takat	tanık
şifâ (5)	şükret-	takdim	tanıt-
şifâlan-	şükreyle-	takdir (8)	Tanrı (2)
şikâr (3)	şükrol-	takı (1)	tap- (2)
şikârı gönül	şükür (10)	takıl-	tapılı
şikâyet	şüphe	takın- (4)	tapu
şikest (2)	şürvet	taki (1)	tar
şimden	taam	takla (1)	tara- (3)

taraf	tatar tımarı	tel (saç) (21)	terk (8)
târif (1)	tatlı (21)	tel (saz) (4)	terk edüben
tarih (4)	tavaf (1)	telaş	terk et- (2)
tarikât (4)	tavşan (2)	telef	terk-i can
tarikât bâbı (1)	tavus	telin üstü	terk-i zâr
tarikât eli	tay (3)	telkin (2)	terk-i zâr ol-
tarikât evi (1)	tayla- (1)	tellal (1)	ters (2)
tarikât mülkü	taze (7)	telli (10)	tesbihli
tarikât yolu	taze taze	temel (4)	teselli (1)
tarikâtın ayarı	tazelen- (1)	temelli	teslim (9)
tarla (1)	tazı	Temennâ (1)	testi (7)
tart-	tebdil (1)	temenni (2)	teşhir
tarumar (1)	teberra (1)	temiz (1)	tevekkül (1)
tasa (3)	tecella	ten (8)	tevekkül babı
tasvir	tecelli (5)	tenbih et-	Tevella
taş (48)	tedbir (2)	tenhâ (4)	Tevrat (1)
taş- (5)	tef	tenhâcık	tevsir-i Kur'ân
taşı- (3)	tefeci	tenkit	tez (1)
taşır-	tefsîr	tepe	tezgâh (1)
taşıt-	teftiş	tepine tepine	tezvîr
taşlan- (1)	tek (3)	ter	tıflı
taşlı	tekâmül	terazi mîzânı	tığ
taştan taş	tekerlek (2)	Tercan (11)	tığ-ı ebrû
taştan taş vur-	tekke	Tercan dağı (1)	tığ-ı kabze
tat (2)	teknik	tercüman (1)	tığ-i gâmze

tığla-	toz (4)	tüm (6)	uçur- (5)
tığlan-	tozlu (1)	tümsek tümsek	uçuş-
tık-	töre	türâb (10)	ufacık
tırnak	tövbe (3)	Türk (7)	ufak (1)
tilki (2)	traktör	Türk basını	ufuk (1)
tilki gir-	tufan (7)	Türk eli	uğra- (10)
timsâl (2)	tulü	Türk işçisi	uğraş- (1)
tirane	Tunceli (2)	Türk ordusu	uğrayuben
tohum	Tur (5)	Türk'ün adı	uğru (5)
Tokat (1)	Tur gel-	Türk'ün ozanı	uğur (1)
tomurcuk (1)	turab-ı cihân	Türk'ün yurdu	Uğurcan
topla- (2)	Tûr-ı Sînâ (1)	Türkçe	ulaş- (1)
toplan-	turist	Türkiye (8)	ulaştır- (1)
toplum (5)	turna (23)	Türklüğün izi	ulu (28)
toplum hakkı	Tur-u Musa	Türklüğün tahtı	ulu dergâh (3)
toplum meclisi	turunci	Türklük	ulu divân
toplumun önderi	tut- (39)	Türkmen (1)	um- (8)
toprak (15)	tutabil-	Türkmen obası	ummân (16)
tor (2)	tuttur-	Türkoğlu	umut (2)
torba (1)	tutul-	türkü (1)	umutlu
Toros	tutuş- (6)	türlü (11)	un
Toros Dağı	tuz	tüt- (7)	unut- (19)
torun (5)	tuzak (8)	ubara	unuttur-
toy (soy) (2)	tüfeng	uç- (16)	Urfa (1)
toz- (1)	tüken- (11)	uç (3)	urgan

urum	üç (25)	üzüm suyu	varlık (10)
usan- (4)	üç sünnet (2)	vaat (1)	varlık deryâsı
usta (5)	Üçler (2)	vade	Varto (Varto Dağı) (1)
usul (2)	üçün (için) (1)	vadi (2)	Varto Dağlar'ı (3)
uşşak	ülfet (11)	vahdet (10)	vasf
utan- (1)	ümit	vahi ver-	vasfet-
utangaç	ün (3)	vakıf	vasıf (1)
uy- (13)	ün ver-	vakıf-ı esrâr	vasıl (1)
uyan- (23)	ünle-	vaki	vasili
uyandı uyandı	üret-	vakit (5)	vasvet-
uyandır-	üretici	vakitçi	vasvi hâl
uyanık (1)	ürüşan	vakt-i seher	vatan (14)
uydu	ürüzgar	vaktit	vatan yaylası
uygar	üryân (1)	valan	vatandaş (6)
uygarlık	üryâne	vali (1)	vatandaşın derdi
uygarlık çağı	üs (1)	vallâh	vatanın direği
uygun (1)	üst (15)	vallaha	vaz (1)
uyku (4)	üstad (3)	vallâhi (7)	vazgeç- (5)
uyu- (23)	üstad küresi	vampir	vazgeçegör-
uyul-	üstün (1)	Van (1)	vazgel- (2)
uyurgezer	üşen-	var (338)	vazol-
uyut-	üşü-	var- (63)	vebâl
uzak (13)	üz- (4)	var edil-	vech (3)
uzat- (6)	üzere (1)	varabil-	vech-i Âdem
uzlet	üzül- (6)	varıl- (3)	

vech-i kudret	virâne (7)	yakala-	yandım yanalı
vech-i nur	visâl (1)	yakı	yandır- (4)
vefâ (13)	viski (2)	yakıl-	yane yane
vefâlan-	volkan (2)	yakın-	yanık (3)
vefâsız	vur- (37)	yakın (11)	yanılt- (1)
Velaket keremna (1)	vurgun	yakış- (2)	yanıt
velekât	vurguncu	Yakup	yani
velfecri	vuruben	yakut	yankılan-
veli (1)	vurul- (4)	yalan (12)	yanlış
ver- (133)	vuslat (2)	yalan dünya (6)	yap- (25)
verdir-	vücut (4)	yalancı (2)	yapabil-
vergi	vücut eleği	yalçın (1)	yapı
veril- (8)	yaban (7)	yalnız (2)	yapıl-
vesselâm	yabancı (2)	yalvar-	yapılı
vesvesi	yâd (yabancı) (36)	yamaç	yapış-
Veyis	yâd et-	yamalı	yaprak (5)
Veysel (1)	yadigâr (2)	yaman (7)	yar- (1)
Veysel'in tahtı	yağ (3)	yan (38)	yâr (254)
vezir	yağ- (3)	yan- (68)	yar (54)
vız	yağdır-	yana yana (5)	yâr aşkı
vicdân (2)	yağmur (2)	yanak (13)	yâr eli (3)
vilâyet (2)	yağsız	yanaklı	yâr müptelâsı
vir- (5)	yahşi (1)	yanar dağ	yâr sevdası
virân (17)	yâhu (11)	yanar yakılır	yâr yâr (5)
	yak- (40)	yanaş-	yâr yolu (1)

yara (19)	yârin eli (1)	yavru (22)	yeddi Mushaf
yara- (2)	yârin gerdânı	yavrusuz	yederken
yarabil-	yârin ili	yavşan (1)	yedi (6)
Yaradan (2)	yârin kucağı	yay (1)	yedi ayet
yaralı (6)	yârin sefası (1)	yay- (2)	yedi bâb
yarar- (3)	yârin sözü	yaya (2)	yedi farz (1)
yarasa	yârin yaylası	yaygara	yedi iklim
yarat- (5)	yârin yurdu	yayık	yedi Yedullah
Yaratıcı	yas (7)	yayıl- (2)	Yediler
yardım	yasaklan-	yayla- (1)	yedir-
yardım et-	yaslı (4)	yayla (11)	Yedullah
yardım eyle-	yaş	yaylanın kokusu	Yedullah babı
yardımcı (3)	yaş (gözyaşı) (35)	yaz (20)	yek
yâre (yara) (31)	yaş et-	yaz- (24)	yeksan (1)
yarelen- (4)	yaş terk eyle-	yazabil-	yekün
yareli (yaralı) (8)	yaşa- (8)	yazar	yel (9)
yareli yareli (5)	yaşam (1)	yazı (kader) (4)	yeleli (2)
yâren (4)	yaşlı	yazık (8)	yemek (1)
yargıç	yaşmak (2)	yazıl- (12)	Yemen
yarın (3)	yat	yazılı	yeni
yarış- (3)	yat- (17)	yazma	Yeniçağ (1)
yârimin cemâli (2)	yatak	ye- (21)	yeniçeri
yârimin koynu (1)	yatır- (2)	yed (1)	yenil-
yârin bağı (2)	yavan (1)	yeddi	yer (56)
yârin çevresi	yavaş (1)	yeddi farz	yerli

yeryüzü	yıl (3)	yol (149)	yudum yudum
yeşer- (1)	yılanın başı	yol- (3)	kan-
yeşert-	yıldız (4)	yol ol-	yuf (5)
yeşil (11)	Yıldız Dağı	yolaksız	yuğrul-
yeşil benli el	Yıldızeli	yolcu	yuka
yeşil halı	yırt-	yoldaş (3)	yular (2)
yeşillik (1)	yırtık	yoldur-	yularsız
yet- (34)	yırtıl-	yollan-	yum-
yeterli	yiğit (25)	yolsuz (1)	yumurta
yetim (2)	yiğit soyu	yolu yol ol-	yun- (1)
yetimlerin gözyaşı	yine (23)	yolum yolum yol-	Yunan
yetir- (15)	yirmi (1)	yontul-	Yunus (4)
yetiş- (65)	yirminci (2)	yor- (7)	Yunus misâli
yetiştir-	yit-	yorabil-	yurdun mimarı
yetkin	yitir- (9)	yorgan	yurt (44)
yetmiş (9)	yiye	yorul- (3)	yurtlu
yetmiş üç farz	yobaz (9)	yosma (16)	Yusuf (5)
Yezdân	yoğrul-	yosmanın derdi	Yusuf emsâli
Yezit (7)	yok (55)	yosunlu	Yusuf-u Kenan (2)
Yezit oğlu	yokla- (2)	yo	yut- (4)
yığın yığın	yoklan-	yönel-	yuttur-
yık- (14)	yokluk	Yörük	yutul- (1)
yıkık (1)	yoksa (6)	yu- (1)	yuva (4)
yıkıl- (4)	yoksul (2)	yudum	yüce (14)
yıl- (2)	yoksulluk (1)		yücel-

yük (5)	yüzyıl	zât-ı enver	zernişân
yükle- (1)	zade	zat-ı pak	zerre (3)
yüklen-	zafer	zât-ı pâk	zevâl (2)
yüksek (5)	zağ (2)	zat-ı sürur	zevce
yüksel- (7)	zahit	zay (2)	zevge-yi sur
yün (2)	zakîr	zay ol-	zevk
yüreğimin yağları	zâlim (22)	zâya	zevrak
yürek (20)	zaman (83)	zayıf	zeybek
yüreklerin pâresi	zamanın naşı	zayı (1)	Zeyneb (15)
yürekli	zambak	zebun	Zeyneb'in üstü
yürü- (28)	zannet- (7)	zebun et-	Zeyneli Abay
yürün-	zaptet-	Zebur	Zeynep Ümmü
yürüt- (3)	zâr (33)	zehir (11)	Gülsüm
yüz (13)	zâr eli (2)	zehirli (1)	Zeynullah
yüz- (13)	zâr et-	Zehra	zır
yüz (insan yüzü)	zarar (4)	zehr-i mare	zihin
(70)	zâre (2)	Zekeriye	zikir (2)
yüz bin	zârele-	Zeliha	zikret- (5)
yüz elli	zâreli	Zembur	zincir
yüz gör-	zarh	zemheri	zindân (2)
yüz yirmi dört	zârın eli	zemheri ayı	zira
nebi	zarlı	zemin (1)	ziraat
yüzgek vur-	zar-ü feryâd	zemin-ü asuman	ziyade (2)
yüzlü	zât (3)	zenbur ol-	ziya-i din imam-ı
yüzül- (3)	zaten	zengin	Zeynel Eba
yüzünün seyri			ziyalan-

ziyân (3)	zulmat	Zülfikar	zülfün teli (3)
ziyaret (3)	zulmet-	Zülfikarlı	zülfün telleri
ziynet (8)	zulmet (4)	zülfü dare	zülüf (27)
Zonguldak	zulumat	zülf-ü delâl (2)	zümre-i aşk
zor (15)	zulüm (2)	zülf-ü peykare	zümre-i mana
zorbalı	zühal	zülf-ü peykeri	zümre-i Naci
zuhur	zühtü	zülf-ü siyah	zümrüt (1)
zuhûr et- (2)	zülâl (2)	zülf-ü tel	züpteder
zulm (3)	Zülcelâl	zülfün kemendi	

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Fatma UYSAL AKMAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Makale ve Bildiriler	
1. Uysal Akman, F. (2022). Sultan Raev: Güneşi tutan çocuk. <i>Türk Dünyası ve Türkçe Öğretimi</i>, 1(2), 121-123. 2. Uysal Akman, F. (2023). Âşık Veysel hakkında bibliyografya denemesi. <i>The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)</i>, 8(3), 175-190. 3. Uysal Akman, F. (2023). Yusuf ile Züleyha hikâyesinin epizot ve motif yapısı. <i>Türk Dünyası ve Türkçe Öğretimi</i>, 2(1), 12-20.	